

T.C.

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

SOSYOLOJİ BİLİM DALI

ALMANYA ALEVİ TOPLUMUNUN TÜRKİYE'NİN ALEVİ POLİTİKALARINA

BAKIŞI

SELMAN ÇEVİK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

PROF. DR. ERHAN TECİM

Konya-2024

Bu çalışma, 16.10.2024 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Sosyoloji Anabilim Dalı Sosyoloji Bilim Dalı Programında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

**Savunma
Tez Jürisi**

Prof. Dr. Erhan Tecim
Selçuk Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi

Prof. Dr. Gürcan Avcıoğlu
Selçuk Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi

Dr. Öğr. Üyesi Faruk Yazar
Necmettin Erbakan Üniversitesi
Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Selman Çevik
	Numarası	214205001009
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Sosyoloji
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Tezli Yüksek Lisans(İÖ) ☐
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Erhan Tecim
	Tezin Adı	ALMANYA ALEVİ TOPLUMUNUN TÜRKİYE’NİN ALEVİ POLİTİKALARINA BAKIŞI

ÖZET

Bu çalışma Almanya Alevi toplumunun, Türkiye’de yaşayan Alevi topluma yönelik uygulanan politikalar ile Türkiye’den beklenti ve taleplerini ele almayı amaçlamaktadır. Alevi Bektaşî Kültür ve Cemevi Başkanlığı’nın (ABKCB) kurulmasının ardından Türkiye’de Alevi topluma dönük olarak uygulanan politikalar ve Alevi toplumunun bu politikalara bakışı önem arz etmektedir. Almanya Alevi toplumunun, diğer Türk sivil toplum kuruluşlarına göre, kamusal alanda görünürlüğünün yüksek olması ve ön plana çıkması dikkat çekicidir. Bununla birlikte Almanya Alevi toplumunun Türkiye’deki siyasi, sosyal, hukuki ve dini açılardan meydana gelen olgulara dair olumlu, olumsuz tavırlarını, eleştirilerini yahut beklentilerini daha görünür bir şekilde dile getirmektedir. Bu bağlamda çalışmanın ana odağında ABKCB’nin kurulması ile Türkiye’deki Alevi topluma yönelik uygulanan politikalara dair Almanya’da yaşayan Alevi toplumunun beklentileri ve talepleri anlaşılmaya çalışılmıştır. ABKCB’nin kurulması ile Türkiye’deki Alevi topluma dair üretilen politikaların Almanya’da nüfusu yüksek olan Alevi vatandaşlar nezdinde etkisi, Türkiye’nin diaspora politikaları ile ABKCB’nin yurt dışındaki faaliyetlerinin olası etkileri ve şimdiye kadar Alevi toplumunun Türkiye’den sorunların çözümü bağlamındaki politika beklentileri değerlendirilmiştir.

Konunun derinlemesine anlaşılabilmesi ve deneyimlerin net bir şekilde ortaya çıkarılabilmesi amacıyla çalışma nitel araştırma yöntemlerinden fenomenolojik desen ile gerçekleştirilmiştir. Veri toplama aracı olarak mülakat tekniği kullanılmıştır. Araştırma sürecinde Türk nüfusunun yoğunluğu dikkate alınarak Almanya Alevi toplumu örneklem olarak belirlenmiştir. Almanya Alevi toplumu ile aktif bağları olan 15 kişi ile çevrim içi platform üzerinden görüşmeler gerçekleştirilip veriler edilmiştir. Elde edilen veriler satır satır kodlama yapılarak Tematik analiz kapsamında, belirli tema ve kategoriler haline getirilerek analiz gerçekleştirilmiştir. Toplamda bütün verilerden 3 ana tema ile 246 kod ortaya çıkarılmış ve ortaya çıkarılan kodlar 27 başlık altında kategorileştirilmiştir. Elde edilen veriler ile belirlenen üç tema ile katılımcıların; Aleviliğe dair tanımlamaları, Almanya'daki Alevi toplumunun Türkiye'den beklentileri ve mevcut politikalara bakışları ile ABKCB'nin kurulmasına ilişkin görüşleri analiz edilmiştir.

Elde edilen bulgularda, Alevi toplumunun ABKCB'ye dair tutumlarının genel itibarıyla olumlu olduğu görülmüştür. Bununa birlikte Alevi toplumuna dair politikaların sadece ABKCB'nin kurulmasıyla sınırlı kalmaması; Alevilik inancının ve değerlerinin sonraki nesillere doğru bir şekilde aktarılması gerektiği vurgulanırken, Türkiye'deki Alevi toplumuna dair Cem evlerinin hukuki statüsünün değiştirilmesi, Alevi toplumunun toplumsal dışlanmasının önüne geçilecek faaliyetlere zemin oluşturulması, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kaldırılması yahut statüsünün değiştirilmesi gibi beklenti ve talepleri de ortaya çıkmıştır. ABKCB'nin, dolaylı olarak Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde Türkiye'nin aleyhine olacak şekilde açılan davaların, Türkiye'nin lehine dönüşmesi amacıyla kurulduğunu iddia eden katılımcılar da olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Alevilik, Alevi Bektaşî Başkanlığı, Yurtdışı Türkler, Türk Diasporası

T. C.

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Selman Çevik
	Numarası	214205001009
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Sosyoloji
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Tezli Yüksek Lisans(İÖ) ☐
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Erhan Tecim
	Tezin İngilizce Adı	Perspective Of The German Alevi Community On Turkey's Alevi Policies

ABSTRACT

This study aims to address the expectations and demands of the German Alevi community from Turkey, as well as the policies implemented for the Alevi community living in Turkey. Especially after the establishment of the Alevi Bektashi Culture and Cemevi Presidency, the policies implemented towards the Alevi community in Turkey and the Alevi community's perspective on these policies are important. It is noteworthy that the Alevi community, especially based in Germany, has a higher visibility in the public sphere than other Turkish non-governmental organizations and the structure of non-governmental organizations comes to the fore. In addition, the German Alevi community expresses its positive and negative attitudes, criticisms and expectations about the political, social, legal and religious events in Turkey more

visibly. In this context, the main focus of the study is to understand the expectations and demands of the Alevi community living in Germany regarding the policies implemented for the Alevi community in Turkey with the establishment of ABKCB. With the establishment of ABKCB, the impact of the policies produced regarding the Alevi community in Turkey on the Alevi citizens with a high population in Germany, the possible effects of Turkey's diaspora policies and ABKCB's activities abroad, and the influence of the Alevi community in Turkey in the context of solving problems so far. Policy expectations were evaluated. The study consists of three parts in total. While the conceptual framework of diaspora and Turkish diaspora is discussed in the first section, the methodological framework of the research is presented in the second section. In the third section, the findings and analysis of the data obtained from the research are included.

Interview technique, one of the qualitative research methods, was used in the study. Qualitative research was deemed appropriate in order to understand the current issue in depth and reveal the facts accurately. During the research process, Europe was determined as the universe, taking into account the density of the Turkish population, and Germany was determined as the sample, taking into account the same density. Interviews were conducted with 15 people via the online platform and later transcribed. The data obtained were analyzed separately and organized into specific themes and categories. In total, 246 codes with 3 main themes were revealed from all the data, and the revealed codes were combined under 27 headings. The data obtained with these categories were evaluated and analyzed based on the participants' definitions of Alevism, the expectations of the Alevi community in Germany from Turkey, their views on current policies, and their views on the establishment of ABKCB. The research results showed that the Alevi community's attitudes towards ABKCB were generally positive. However, policies regarding the Alevi community are not limited to the establishment of ABKCB; While it is emphasized that the Alevi belief and values should be transferred correctly to the next generations, expectations and demands of the Alevi community in Turkey, such as changing the legal status of Cem houses, creating a basis for activities that will prevent the social exclusion of the Alevi community, abolishing the Presidency of Religious Affairs or changing its status, are also revealed. has come out. There were also participants who claimed that ABKCB was established to indirectly turn the cases filed against Turkey in the European Court of Human Rights into Turkey's favor.

Key Words: Alevism, Alevi Bektashi Presidency, Abroad Turkish, Turkish Diaspora

Önsöz ve Teşekkür

“Bana ne gördüğünü söyle sana nerede durduğunu söyleyeyim, Bana nerede durduğunu söyle sana ne gördüğünü söyleyeyim.” İmam Gazali’ye ithaf edilen bu söz aslında insanın dünyaya bakışının ve kendisini konumlandığı yerin göstergesidir. Bakış açıları ve ufuk çizgileri insanın hem kendisini hem de diğerini anlayabilmesinin ve algılayabilmesinin belirleyici göstergelerindendir. Alevîlik konusu da bu zaviyeden düşünüldüğünde kimin nerede ve nasıl konumlandığından bağımsız göstergelerle odaklandığı bir mesele değildir. Hem nesnel hem de öznel açıdan çetrefilli ve karmaşık boyutları bulunan Alevîlik için “konumlanışlardan” biraz ayrışılarak “olanın resmedilmesi” ve anlaşılmaya çalışılması biraz olsun buradaki tartışmaları da nihayete erdirecek bir temel alınarak oluşturulabilir.

Türkiye’nin tarihi geçmişinden getirdiği, yerine kurulan devletlerin mirasını aldığı birçok farklı konu mevcuttur. Coğrafi sınırları kıtalar aşmış olan bir bakiyenin bu türden sorun alanlarının oluşmuş olması da gayet normal karşılanabilir. Alevîlik-Bektaşilik de bu alanların başında gelen ve hem toplumsal zeminde hem de devlet nezdinde “çözülmesi” gereken sorunların, yerine getirilmesi gereken taleplerin ve isteklerin bulunduğu bir noktada durmaktadır. Öyle ki artık bu mesele sadece Türkiye sınırları içinde değil “ulus-aşırı” bir boyutta dile getirilmekte ve karşılık bulmaktadır.

1960’lı yıllarda başlayan Türkiye’den Almanya’ya işçi göçü sonrasında meydana gelen değişim ve dönüşüm incelenmesi gereken olgularıyla halen taze bir hafızayı da içerisine alarak kendisini gösterecek bir zemin aramaktadır. Türkiye’nin henüz yeni konuşulmaya ve odaklanılmaya başlanan yurtdışındaki insanları ve onların sorunları da burada sayılanlara dâhildir. Dili, dini, kültürü ve insanları farklı olan bir coğrafyaya yarım asırdan fazla bir süredir alışmaya ve uyum sağlamaya çalışan bir topluluktan bahsedilecekse de buradaki derin izler ve anlamlar da tartışılmalıdır. Bu tartışmaların yanında Türkiye’den aslında farklı olmayan ama kendilerini Türkiye’de olduğundan daha “kabul görmüş” ve taleplerini kendilerince karşılanır bulmuş bir kesimin de varlığı söz konusudur ki bu topluluk Alevî toplumundan başkası değildir.

Alevî toplumuna dair Türkiye Cumhuriyeti devletinde belki de ilk defa gerçekleştirilen resmî bir kurum oluşturma durumu bu araştırmaya katılanlarında belirttiği şekliyle herhangi bir ön yargıdan bağımsız şekilde “bir devrim” niteliğinde olmuştur. Alevî-Bektaşî Kültür ve Cemevî Başkanlığı 2022 yılında resmî gazetede yayınlanarak oluşturulmuş ve sonrasında kurumun temelleri atılmıştır. Konu her ne kadar taze ve başkanlığa dair Alevî toplumundan farklı görüşler bulunsa da kurumun bir devlet politikası olarak ortaya çıkması Türkiye’nin kendi içindeki

sorunları çözebilme ve toplumsal anlamda belli bir konuma getirebilme potansiyelini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte konunun ulus-aşırı bir boyutunun bulunması ve yurt dışında yaşayan Alevi toplumunun da konuyu yakından takip etmesi önemli görülmektedir. Türkiye'nin diasporasıyla kurduğu somut politikalar ile bu ilişkilerin tarihi henüz yeni gözüküyor olsa da değerli ve önemli stratejik bir konumu bulunmaktadır. Alevi toplumunun mevcut yapısı içerisinde de hem bir politika önerisi oluşturmak hem de Alevi vatandaşlarımızın sorunlarını dile getirerek çözüm önerileri ortaya koymak bu çalışmaya başlarken en önemli motivasyon kaynağı olarak karşımda durmaktaydı. Henüz yeni kurulan ve somut çıktıları Alevi toplumu nezdinde yeni görülmeye başlanan bir kurum üzerine çalışmak benim için hem akademik alanda bir ilk olarak bu çalışmayı gerçekleştirmeye hem de önemli bir tecrübe kazanmaya yol açmış oldu. Süreçleri ve sonuçları itibarıyla Türkiye'nin bundan sonraki aşamalarda üreteceği politikalara katkı sunması en büyük temennimdir.

4 yılı aşkın bir süredir üzerinde yoğunlaştığım ve anlamak üzerinden sosyolojik bir bakış açısı geliştirerek “olani” ortaya çıkarmaya ve eğer varsa başka yönlerini de resmetmeye çalıştığım Alevîlik konusuna dair önemli bir çalışma yapmış olmak yüksek lisans eğitimimi tamamlarken benim için önemliydi.

Henüz konu belirleme aşamasındayken neden bir yüksek lisans tezine göre zor bir konu seçtiğimi soranlara cevabım, bu meselenin önemli ve kayda değer olduğu ve buradaki yeni anlamları görebilmenin mümkün olduğu üzerinden ilerlemişti. Bunun yanında yine bir yüksek lisans tezine neden iki yıl kadar vakit harcadığımı soranlara ise bunun benim için önemli olduğunu ifade etmem soranların aklındaki soru işaretlerini gidermese de, Alevî olup olmadığımı dahi soranlar mevcuttu. Elbette her çalışmanın bir zorluğu ve çeşitli problemleri olacaktır, bu nokta da araştırma sürecinin başından itibaren, bilimsel etik kurulu raporunun alınmasından, soruların Almanya'da yaşayan Alevî toplumuna ulaşması noktasında yaşadığım sorunları ve biçimsel veya form olarak Alevî olmadan Alevîlik üzerine çalışma yapmanın birçok farklı ve zorlayıcı yönünü yaşadım ve bunlar benim için oldukça önemli tecrübeler oldu. Ancak “gayret kemerini kuşanmanın” ve motivasyonum düştüğünde yeni bir kapı açılmasının getirmiş olduğu heyecan yeniden ayağa kalkarak devam etmemi sağladı.

Literatürde olmayan ve kendisini tekrarlamayan bir iddia hedeflemek böylesine zor koşullar altında bir yüksek lisans öğrencisinin kârı olmasa da böyle bir hedefle yola çıktığım ve varış noktasına ulaştığım için huzurluyum. Elbette birçok eleştirilebilir, tartışılabilir yönü olan bu çalışma hatadan ve kusurdan azade değildir. Yurtdışında kendi varlık sahalarını, görünürlüklerini ve var oluş hamlelerini yeni bir formda gösteren Alevî toplumu Türkiye'deki

Alevî toplumu gibi anlaşılmayı beklemektedir. Her yönüyle Türkiye'nin meselesi olan ve birtakım “keskin” odaklara bırakılamayacak kadar değerli olan bu konu akliselim ile konuşulması gereken bir meseledir.

Yüksek lisans eğitimimi tamamlarken teşekkür etmeden bu bölümü sonlandırırsam, bizatihi benimle ilgilenen ve yol gösteren hocalarıma, arkadaşlarıma ve gönlünü bizlere açan insanlara haksızlık etmiş olurum.

Öncelikle çalışma süreci boyunca katkı sunan, akademik kaynak sağlayan, gerek çevrimiçi gerek bire bir görüştüğüm, çalışmaya katılan ve yurtdışındaki bütün güzel insanlara, üzerimde emeği bulunan bütün hocalarım başta olmak üzere, göç ve diaspora meseleleriyle ilgilenmeme vesile olan ve mihmandarlığından faydalandığım, bir hocadan ziyade bir ağabey gibi ilgilenen Dr. Ali Zafer Sağıroğlu'na ve AYBÜ Göç Politikaları Merkezi'ne, bu tezin danışmanlığını üstlenen ve daima şefkat ve iyi niyetle yaklaşan Prof. Dr. Erhan Tecim'e, şahsen hiç yüz yüze tanışmadığımız halde her aradığımda beni boş çevirmeyen ve Almanya'dan desteklerini hiç esirgmeden koşulsuz şartsız daima yanımda olan Sayın Hasan Öğütçü ve Dr. Bülent Keleş'e, Prof. Dr. Ali Yaman hocama, görüşmeci bulma ve görüşme yapma noktasında sivil toplum kuruluşlarının hem Türkiye hem de yurt dışı temsilciklerine, çalışmaya katılarak bütün düşüncelerini açık yüreklilikle paylaşan Almanya Alevi toplumunun her bir ferdine, tez sürecimde katılımcı bulma noktasında desteklerini esirgemeyen hocalarıma ve arkadaşlarıma, her düştüğümde kaldıran ve yürümemi sağlayan aileme teşekkür etmeyi bir borç olarak görüyorum.

Bu naçizane çalışmayı henüz lisans birinci sınıfta âni bir şekilde kaybettiğim ve bu günleri görebilmesini çok istediğim manevi olarak yol göstericim ve ilk öğretmenim olan merhum Babama ithaf ediyorum, istifade edenler oldukça kendisinin de bundan hissedar olabilmesi ümidiyle.

İçindekiler

Öz:	2
Önsöz ve Teşekkür	6
GİRİŞ	13
BİRİNCİ BÖLÜM.....	23
TÜRK DİASPORASI VE ALMANYA'DAKİ ALEVİ TOPLUMU	23
1.1 Almanya'da Türk Diasporasının Oluşum Süreci ve Alevi Diasporası Tartışmaları ...	23
1.2 Türk Diaspora Politikaları ve Diasporanın Araçsallaştırılması	34
1.3 Almanya'da Alevilik Tartışmaları	39
1.3 Alevîlik Nedir?	41
1.4 Türkiye'de Alevi Toplumuna Yönelik Politikalar ve Alevi Bektaşî Kültür ve Cemevi Başkanlığı'nın Kurulması	43
1.5 Alevi Toplumunun Almanya'da Hukuki Statüsü ve Sivil Toplum Kuruluşları	51
İKİNCİ BÖLÜM.....	57
ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ.....	57
2.1 Araştırma Bilgileri	57
2.1.1 Araştırmanın Konusu	57
2.1.2. Araştırmanın Amacı	59
2.1.3. Araştırmanın Önemi.....	60
2.1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	62
2.2 Araştırmanın Yöntemi	63
2.2.1.Araştırmanın Modeli.....	63
2.2.2 Evren ve Örneklem	65
2.2.3.Verî Toplama Teknikleri ve Alan Uygulaması	67
2.2.4. Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması.....	68
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	70
BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	70

3.1. Aleviliği Anlamak ve Anlamlandırmak	72
3.1.1. Alevilik İslam'ın Özüdür	74
3.1.2.Hak Muhammed Ali Yolu	76
3.1.3 Geleneksel- Modern Alevilik Ayrımı	78
3.1.4. Ocak Sisteminin İşlememesi.....	82
3.1.5 Aleviliğin Yaşaması ve Yaşatılması	85
3.2. Almanya'da Alevilik ve Türkiye'ye Dönük Talepler	90
3.2.1. Aleviliğin Siyasallaşması.....	90
3.2.2 Travma ve Tepkisel Örgütlenme	93
3.2.3 Alevi Toplumunun Ayrışması ve Ayrıştırılması	97
3.2.4. Almanya'da Aleviliğin Toplumsal ve Yasal Statüsü	98
3.2.5 Avrupa'da Alevi Toplumunun Toplumsal Uyumu	100
3.2.6. Avrupa'dan Türkiye'ye Çift Yönlü Etkileşim.....	101
3.2.7 Zorunlu DKAB Dersleri.....	102
3.2.8.Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Kaldırılması	102
3.2.9 Cemevlerinin Statüsü	104
3.2.10 Dışlanma	105
3.3 ABKCB Kurulması ve Yaklaşımlar	107
3.3.1.Alevi Toplumunun Öncelikli Taleplerinin Karşılanması Beklentisi	108
3.3.2. Alevi Dedelerinin Maaş Alması	110
3.3.3. Olumlu Yaklaşım.....	113
3.3.4.Alevi Toplumunun Doğru Bilgi Kaynaklarına Ulaşabilmesi.....	116
3.3.5 Cemevlerinin Giderlerinin Karşılanması	119
3.3.6 Kurumsal Tanıtımın ve Kapasitenin Güçlendirilmesi.....	120
3.3.7.Devlet Nezdinde Muhatap Bulmuş Olmak	121
3.3.8. Olumsuz Yaklaşım ve Eleştiriler.....	123
3.3.9. Cumhurbaşkanı ve Ak Parti Hükümetine Karşı Eleştirel Tutum ve Mesafe.....	126

3.3.10. Asimilasyon ve Güven Endişesi.....	127
3.3.11. AİHM Kararlarının Uygulanması ve Bazı Politikalara Dair Eleştiriler	129
SONUÇ	131
KAYNAKÇA	134

KISALTMALAR

ABKCB	Alevi Bektaşı Kültür ve Cemevi Başkanlığı
AABF	Almanya Alevi Birlikleri Federasyonu
AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AK Parti	Adalet ve Kalkınma Partisi
DİB	Diyanet İşleri Başkanlığı
DİTİB	Diyanet İşleri Türk İslam Birliği
IGMG	İslam Toplumu Milli Görüş
YTB	Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı
STK	Sivil Toplum Kuruluşu

GİRİŞ

“Bir Olalım, İri Olalım, Diri Olalım!”

Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli

Türkiye'nin toplumsal yapısı çok boyutlu ve çok yönlü bir analizle ele alınacaksa şuradan başlamak ve bu durumu kabul etmek gerekebilir, bu yapı tarihi arka planı ve gerçeklikleriyle zorlu ve çetin bir coğrafyanın hikâyesidir. Lâkin tarihi seyir içerisinde bu denli zorlu olayların yaşandığı ve hala bu tarihi olaylardan çeşitli izlerin günümüze yansıdığı düşünüldüğünde bu coğrafyaya dair bir mesele üzerine çalışmak ve bunu analiz etmek de farklı bakış açılarını görmeyi zorunlu kılmaktadır.

Alevîlik, hem teolojik çıkarımları hem sosyolojik arka planı itibarıyla Alevi toplumunun kendi içerisindeki grupların dahi henüz net bir tanımını yapamadığı ve uzlaşmayı bekleyen konuların bulunduğu bir alandır. İslâm tarihinin en başından Hz. Peygamber (sav)'in vefatından başlanacak bir araştırma süreci, Türklerin Müslüman olması, Türk-İslâm devletlerinin kurulduğu yıllar ve Alevîlerin bu devletlerle ilişkileri önemli gözükmektedir. Türkiye'nin toplumsal, siyasi, kültürel ve dinî meselelerinin sorgulama ve betimleme zemini de bu bağlamda farklı olabilmektedir. Dolayısıyla konunun Avrupa'ya açılan kapısı ve orada yaşananları da buradaki süreçle birleştirmek konuyu daha başka açılardan inceleme imkanı vermektedir. 2. Dünya Savaşı ve sonrasında dünyanın geçirdiği değişim ve dönüşüm hala başka evreleriyle devam ederken bu hızla birlikte ülkelerin ve toplumların da yaşadığı tecrübeler bu değişimin halen sürdüğünün göstergelerindedir. Öyle ki Türkiye'nin yurtdışına işçi göndermesiyle 1961 yılında başlayan “emek göçü” bugün yarım asrı aşan bir tecrübeyi içinde barındırmaktadır.

Bugün Türkiye'nin yurtdışında yaşayan 7 milyona yakın vatandaşı (Dışişleri Bakanlığı, 2023) ve daha önce birlikte yaşadığı ama sınırların artık buna müsaade etmediği akraba topluluklar, Türkiye'nin diasporasını oluşturmaktadır. Türkiye için diaspora kavramı henüz yeni ve akademik sahada olgunlaşmamış bir anlam taşısa da yurtdışındaki Türk vatandaşlarının “emek göçü” ile sonraki süreçte oluşturdukları toplulukları nitelemek için kullanılmakta ve buna dair politikalar geliştirilmektedir.

Alevîlik meselesi Türkiye'nin tarihi geçmişinden getirdiği ve toplumsal olarak çeşitli problemlerin bulunduğu önemli bir meseledir. Son yıllarda Avrupa sathında daha görünür olmakla birlikte Türkiye'ye dönük etkileri bulunan yönüyle de gündeme gelmektedir Alevî toplumunun Avrupa'da Türkiye'ye nazaran daha görünür bir konumda buldukları ve kendilerini daha rahat ifade edecek bir zemin buldukları önemli bir gerçekliktir. Bu konunun farklı boyutlarıyla tartışılarak ele alınması ve Alevî toplumunun taleplerinin, isteklerinin beklentilerinin hem Almanya'da hem de Türkiye'de muhatap bulması meseleyi yeniden düşünmeyi gerektirmektedir.

Alevîlik, Hz. Ali'nin hilafetinin akabinde yaşanan olaylar ile İslâm tarihi açısından önemli bir meseledir. Emeviler, Selçuklular, Safeviler, Osmanlılar ve Cumhuriyet döneminde tartışma konusu ve çeşitli sorunların odağı olmuş Alevîliğin bu süreci devam etmektedir. Cumhuriyet döneminde 1930'lar ve sonrasında Türkiye'nin yaşadığı süreçler Alevî toplumu için krizlerin ve sorunların büyük ölçüde görünür olduğu yıllara tekabül etmektedir. 1950'li yıllarda başlayan köyden kente göç süreci toplumsal değişim ve dönüşüm zeminini oluştururken bu süreç uzun yıllar kırdaki kalmış Alevî toplumunu da derinden etkilemiştir (Coşan, 2014:56). Bu etkilenme kendi yaşam formlarını Osmanlı döneminde şehirli olarak Bektaşîlikten ayrı yaşayan bir toplumun, temel ritüellerini de kökten değiştiren bir forma gelmiştir. 1960, 1971, 1980 askeri darbelerinin, Kahramanmaraş, Çorum, Sivas ve Gazi Mahallesi Olaylarının Alevî toplumu üzerinde travmatik ve dönüştürücü bir etkisi olmuştur ve bu etki hala farklı boyutlarıyla devam etmektedir (Subaşı, 2019:119). Öte yandan İslâm dünyası açısından son derece trajik ve acı bir hadise olan Kербela Katliamı da bu hafızayı canlı tutan bir arka planda durmaktadır. Alevî toplumunun Türkiye'den Avrupa'ya siyasal bir hareket olarak okunması ve bunu taşıyan kodlarda bu olaylardan azade gelişmemektedir, ayrıca temel talepler ve beklentiler de buradan neşet etmektedir. Özellikle cumhuriyet döneminde Alevi toplumu temel taleplerini ve beklentilerini daha örgütlü bir yapı ile sürme gayreti içerisinde olurken 1960'lı yıllarda kurulan Türkiye Birlik Partisi önemli bir eşik olarak görülebilir (Keleş, 2021). Bu süreç ile başlayan siyasal zemindeki görünme süreci sonradan sol hareketlerin odağında devam etmiştir. Literatürde de Alevîliğe dair birçok farklı bakış açısını görmek mümkündür. Konuyu teolojik zeminden ele alan çalışmaların yanı sıra, sosyoloji, psikoloji, hukuk, ilahiyat ve siyaset bilimi çerçevesinde ele alan çalışmalar ile halk bilimi nezdinde ve folklorik zeminde tartışılan çalışmalar mevcuttur.

Bu ilişkisel zemin içerisinde Türkiye'nin cumhuriyet döneminden sonraki süreci ve tarihi yapıyı içine alan toplumsal fenomenler içerisinde Alevi toplumunun hem devlet nezdinde hem

de toplumsal yapı içerisinde temel talepleri ve beklentileri bulunmaktadır. Bu beklentiler kimi zaman sivil toplum kuruluşları üzerinden kendisini gösterirken kimi zaman kanaat önderlerinin veya Alevi toplumunun kendi içerisinde farklı seslerin bir araya gelmesiyle ortaya çıkmaktadır. Bu talep ve beklentiler sadece Türkiye sathında değil, yurt dışında yaşayan Alevi toplumunun da gündeminde ilk sıralara yerleşmiş ve sivil toplum kuruluşları üzerinden kendilerini Avrupa'da konumlandırmış olan Alevi toplumu sürekli bu talepleri gündeme getirmiştir (Massicard, 2007). Türkiye'de Alevi toplumunun mevcut konumunu ve durumunu anlayabilmek buna dair bir çerçeve çizmek için özellikle en çok Türk vatandaşının bulunduğu Avrupa'yı ve Almanya'da örgütlenmiş Alevi toplumu ayırt ederek hareket etmek mümkün değildir. Türkiye'den Avrupa'ya çift yönlü bu etkileşim farklı alanlarda ortaya çıkmakta ve yeni anlamlar üretmektedir. 2009 yılında kamuoyunda Alevilik Açılımı olarak bilinen ve Alevi toplumunun temel taleplerini ele almayı amaçlayan bir dizi çalıştaylar gerçekleştirilmiştir. Alevi toplumunun içerisinde farklı sivil toplum kuruluşlarının temsilcileriyle birlikte devlet nezdinde bir politika olarak ortaya çıkan bu durum Alevi toplumu açısından önemlidir. Zira bu süreç Alevi toplumunun devlet nezdinde ilk defa muhatap alınarak taleplerinin ve beklentilerinin resmî anlamda değerlendirildiği bir süreç olmuştur (Zırh, 2015:23). Çalıştayların sonuçları raporlandırılarak Alevi topluma dair yürütülebilecek politikalar belirlenmiştir. Bu politikalar içerisinde temel taleplerin ön plana çıktığı, Alevi toplumunun inancını sonraki nesillere doğru bir şekilde aktarma isteği, cemevlerinin hukuki statüsünün değiştirilmesi, zorunlu din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinin kaldırılması gibi talepleri sonuç raporunun içeriğinde yer almaktadır.

Bu dönemden sonra kamuoyunun gündeminde çok olmasa da ara ara kendisine yer edinen Alevilik, gündeme gelme açısından durağan bir noktada olmuştur. 2018 yılından sonra ise İçişleri Bakanlığı ile Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın birlikteliğinde başlatılan Milli Birlik ve Beraberlik Çalışmaları isimli proje ile Alevi toplumunun talepleri bu defa daha detaylı bir şekilde ele alınmaya başlanmış ve kurumsal zeminde çözüm üretilmesi için çaba harcanmıştır.

Bu proje kapsamında 2020 yılında Elazığ depremiyle İçişleri Bakanlığı tarafından görevlendirilen heyet tarafından başlatılan cem evi ziyaretleri bu ara dönemde Alevi toplumu açısından önemli bir eşik olmuştur. Cem evleri ziyaretleri kapsamında 58 şehirde çeşitli ziyaretler gerçekleştirilmiştir. Bu ziyaretler de 1585 cem evi ziyaret edilerek Alevi-Bektaşî toplumu tarafından dile getirilen sorunlar ve temel talepler ele alınmıştır. Milli Birlik ve Beraberlik Çalışmaları kapsamında yürütülen projede araştırma sonunda İçişleri Bakanlığı tarafından Alevi toplumunun istekleri doğrultusunda belirlenen 8975 talebin 6245'i bu

çalışmalar neticesinde karşılanmıştır. Bu sürecin hemen sonrasında salgın dönemi de göz önüne alınarak İçişleri Bakanlığı genelgesiyle Alevi toplumunun cenaze hizmetlerinin ve diğer ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik somut adımlar atılmış ve bir genelge ile duyurulmuş, aynı dönem içerisinde Hacı Bektaş-ı Veli'yi Anma Töreni düzenlenmiştir. Alevi toplumunun, cem Evlerinin giderleri bağlamında talep ettiği abonelik sisteminde değişikliğe gidilerek abonelikler “mesken” tipine çevrilmiştir (ABKCB,2023). 2022 yılında Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Ankara'da Hüseyin Gazi Dergâhına gerçekleştirdiği ziyaret kurumsal bağlamda atılacak adımlar için önemli bir eşik olmuştur. 7 Ekim 2022 tarihinde Şahkulu Sultan Dergâhı ve yapımı tamamlanmış Cem evlerinin açılış programında Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı olarak Alevi-Bektaşî Kültür ve Cemevi Başkanlığı'nın kurulacağını kamuoyuna ilan etmiştir. 9 Kasım'da Resmî Gazete'de yayımlanan ilan ile yürürlüğe giren başkanlığın faaliyetlerinin açıklanması bütün bu sürecin son aşaması olmuş ve başkanlık resmî olarak kurulmuştur. Başkanlığın kurulmasının ardından Türkiye'de önemli bir adım olarak, Alevi toplumunun devlet nezdinde kurumsal anlamda temsil edilmesi ve temel taleplerini gündeme getirebilmesine olanak sağlayan bu oluşum, Alevi toplumunun bazı temsilcileri tarafından itirazlar ile karşılanmış olsa da Alevi toplumu için oldukça önemli bir süreç olarak değerlendirilmektedir.

Araştırmanın konusu Türkiye'de Alevi toplumuna yönelik uygulanan devlet politikalarının yurt dışında yaşayan Alevi toplumu nezdindeki karşılığını belirlemek ve yurt dışındaki Alevi toplumunun Türkiye'deki mevcut süreçlere ilişkin değerlendirmelerini ele almaktadır. Türkiye'nin yurt dışındaki nüfus varlığı ve diasporası anavatan Türkiye ile kurduğu ilişkiler bağlamında çift yönlü olarak devam etmektedir (Köse,2020:46). Bu çift yönlü etkileşim ve Türk diasporasının Türkiye'den beklentileri Türk diasporasının içerisinde bulunan farklı sivil toplum yapılarının görüşlerini de ele almayı gerekli kılmaktadır. Alevi toplumu da bu anlamda Türkiye'den beklentileri ve talepleri bulunan bir konumda bulunmaktadır. Alevi toplumu yurt dışında sivil toplum yapısı ön plana çıkan önemli topluluklardan birisini oluşturmaktadır (Keleş,2021,89). Aleviliğin yaşatılması ve ritüellerinin canlı tutulacak mekanizmalarla ön plana çıkması, kamusal alanda Alevi toplumunun devlet ve toplum ile kurduğu ilişkiler dikkat çekmektedir (Sözen,2023;78). Alevi toplumu yurt dışındaki nüfus varlığı ve sivil toplum yapısı ile birlikte Türkiye'deki Alevi toplumu ile çok yönlü ilişkiler kurmaktadır. Bu ilişkiler Türkiye'deki Alevi toplumuna yönelik politikaların değerlendirilmesi ve ortaya çıkarılmasında dikkat çekici bir bağlamda bulunmaktadır. Türkiye'de 2009-2010 yılları arasında Alevi toplumunun beklentilerini ele alan Alevilik Çalıştayları sonrasında, 2022 yılında kurulan Alevi

Bektaşi Kültür ve Cemevi Başkanlığı Alevi toplumunun temel talep ve beklentilerini karşılamayı amaçlamaktadır. Başkanlığın kurulması Alevi toplumu nezdinde nasıl karşılık bulmuştur? Hangi dinamikler mevcut politikaları ve süreçleri etkilemiştir? Yurt dışındaki Alevi toplumu bu uygulamalardan neler beklemektedir? Soruları etrafında araştırmanın konusu belirlenmiştir. Bu bağlamda çalışmanın konusu da yurt dışında yaşayan Alevi toplumunun Türkiye'deki bu politikalara dair görüş ve önerilerini, temel beklenti ve taleplerini ortaya koyarak mevcut politikaların geliştirilmesini, Alevi toplumu nezdindeki değerlendirmelerin ortaya çıkmasını ve Türkiye'nin diaspora politikalarının geliştirilmesini amaçlamaktadır.

Bununla birlikte tez çalışması boyunca Alevi toplumundan doğrudan bir topluluk veya cemaat olarak değil bizatihi Alevi toplumunun kendisini de tarif ettiği şekliyle Alevi toplumu olarak bahsedilmiştir. Sosyolojik bağlamda cemiyet, cemaat, topluluk ve toplum ifadeleri farklı tanım ve tasvirleri içerisinde barındırdığından bu durumu net bir şekilde ortaya koymak da ayrıca önemli görülmüştür. Zira Almanya özelinde her ne kadar sivil toplum kuruluşuna ait olarak nitelendirilen kuruluşlar bulunsa da bazıları kendilerini cemaat yahut topluluk olarak nitelendirebilmektedir.

Çalışmanın kapsamı yurt dışında yaşayan Alevi toplumunun Türkiye'deki Alevi toplumuna dair politikaları nasıl karşıladıkları ve süreçlere nasıl tepki verdiklerini ele alan bir zeminde konumlanmıştır. Araştırmada evren olarak Avrupa örneklem olarak ise en çok Türk nüfusunun yaşadığı ülke olması hasebiyle Almanya seçilmiştir. Almanya'da 18 yaş üzerinde bulunan Alevi toplumunun temsilcileri ile hem Türkiye'deki Alevi toplumuna dair politikalara ilişkin hem de özellikle Alevi Bektaşi Kültür ve Cemevi Başkanlığı'nın kurulması sonrası kendilerinin başkanlıktan beklentileri belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma olguların arka planına geçilmesi ve soruna ilişkin daha derinlemesine bir bakış açısı sunması bakımından tercih edilmiştir. Nitel araştırma desenlerinden fenomenolojik yaklaşım tercih edilmiştir. Fenomenoloji deseninde araştırmaya katılanlar, incelenen konu hakkında deneyimi olanlar arasından amaçlı örnekleme yaklaşımına göre seçilir. Bu minvalde, araştırma problemi ile uyumlu olacak şekilde belirlenen örnekleme yer alan kişilerle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Mülakat tekniği kullanılmasının sebebi, katılımcıların kendi deneyimlerini ve düşüncelerini daha serbestçe ifade etmesine, katılımcı merkezli bir anlayışla araştırmacının geniş bir perspektif kazanmasına ve farklı deneyimleri ve düşünceleri içermesine olanak tanınmasıdır (Özdemir&Tuti,2023:220). Araştırmaya belirlenen örneklemeden 15 kişi katılmış, görüşmeler çevrim içi platform üzerinden yapılmıştır. Katılımcılar ile önceden kurulan ilişkiler vasıtası ve kendilerinin önerdiği isimler üzerinden kar

topu tekniği kullanılarak farklı kişilere ulaşılmıştır. Araştırma sürecinden elde edilen veriler transkript edilerek, bulgular bu verilerden hareketle analiz edilmiştir.

Türkiye'nin toplumsal yapısı içerisinde tarihi arka planı dahil edildiğinde geçmişten bugüne birçok meselenin taşındığını söylemek mümkündür. Türkiye'nin sınırları içerisinde yaşayan inanç ve ritüelleri yahut gelenekleri farklı olan kitleler mevcuttur. Bununla birlikte kendilerini tanımlayan örneğin Müslüman, Solcu, Ateist vb. kategoriler ile kimliklerini oluşturduklarını düşünen insanlar mevcuttur. Nişancı'nın 2023 yılında yaptığı araştırmada Türkiye'deki İnanç ve Dindarlık Algısı ölçülmeye çalışılmıştır. Bu çalışmada kendilerini Alevi olarak tanımlayan insanlar %3,1 olarak, Alevi kimliğine yakınlık derecesi olarak ise % 9'luk bir oran ortaya çıkmıştır (Nişancı,2023:89). Türkiye'de resmî olmayan rakamlara göre 5 milyon Alevi olduğu düşünüldüğünde önemli bir kitlenin kendisini bu şekilde tanımladığı görülmektedir. Aleviliğin kendi içerisinde mezhep, inanç, yaşam tarzı vs gibi tartışmalar mevcut olmakla birlikte Aleviliğin Bektaşilik ile doğrudan bir bağlantısı bulunmamaktadır (Üzüm,2020:65;Güngör, 2024:12). Dahası Aleviliğin doğrudan bir mezhep olarak tanımlanıp tanımlanmaması dahi tartışma konuları arasındadır (Yaman,2021:34).

Türkiye'nin toplumsal yapısı açısından önemli görülebilecek bu konunun Türkiye'nin yurt dışındaki vatandaşları ve nüfusu da düşünüldüğünde üzerinde oldukça düşünülmesi gereken bir konu olduğu ortaya çıkmaktadır. Özellikle Almanya'da oluşturulan Alevi toplumuna ait sivil toplum kuruluşları, Alevi toplumunun yurt dışındaki varlık sahası açısından önemli bir konumdadır (Aksürmeli&Aksoy,2018:90). Alevi toplumunun yurt dışındaki varlık zemini ile birlikte Türkiye'ye dair taleplerin ve beklentilerin de ifade edilmesi bu anlamda önemli görülmektedir. Dolayısıyla çalışma yurt dışındaki Alevi toplumunun Türkiye'deki Alevi toplumuna yönelik uygulanan politikalara bakışını değerlendirmeyi gerekli kılmaktadır. 2022 yılında Alevi Bektaşi Kültür ve Cemevi Başkanlığı'nın kurulmasının ardından Türkiye'deki Alevi toplumuna ilişkin politikaların daha görünür bir hale gelmesi ile birlikte yurt dışındaki Alevi toplumunun anavatan Türkiye'deki politikalara dair görüşleri Türkiye'nin hem Alevi toplumuna ilişkin hem diaspora politikalarına ilişkin sorgulama ve araştırma zeminini oluşturmuştur. Çalışma bu açıdan hem geçmişte uygulanmış politikalara bakışı hem de geleceğe dair yeni bir perspektifin ve politika önerilerinin ortaya çıkmasını sağlayabilecektir.

Araştırmanın sınırlılıkları, öncelikle araştırmacının Alevi olmadan Alevi toplumuyla ilişki zemini kurmasından başlatılabilir. Zira saha çalışması sırasında araştırmaya katılmak istemeyenlerin zihinlerinde “kuşku” oluşması önemli sorun alanlarından birisini oluşturmuştur. Öyle ki araştırmacıya dair “istihbaratçı”, “devletin adamı” yahut farklı ithamlarda bulunan

kişiler olmuştur. Araştırma sürecinin Almanya’da yüz yüze değil çevrim içi yürütülmesi de araştırmanın bir diğer sınırlılık alanlarından sayılabilir. Çünkü araştırma sırasında katılımcının vermesi muhtemel tepkiler yahut konuşmak isteyip konuşamadığı olgular çevrim içi platformlarda tam olarak ortaya konulamayabilir. Ancak sorun katılımcılar ile daha “samimi” bir diyalog zemini kurularak aşılmaya çalışılmıştır. Araştırma sürecinde insanların araştırmaya katılma noktasında çekinceleri olması araştırmaya katılan kişi sayısının 15 ile sınırlı kalmasına neden olmuştur. Ayrıca çalışmaya herhangi bir kadın katılımcının katılmak istememesi de bir diğer sınırlılık olarak sayılabilir.

Bu tez çalışması üç bölümden oluşmaktadır, ilk bölümde diaspora kavramına ilişkin tartışmalar, Türkiye’nin bu bağlamdaki politikaları ele alınmıştır. Aynı bölümde Aleviliğe dair tanımlamalara yer verilerek, yurt dışında yaşayan Alevi toplumunun göç etme sürecine, mevcut yapısına ve genel bilgilere yer verilmiştir İkinci bölümde araştırmanın yöntemi detaylı bir şekilde anlatılmış, çalışmanın amacı, önemi ve çalışmaya ilişkin araştırma sürecine dair bilgi verilmiştir. Üçüncü bölümde ise araştırmadan elde edilen bulgular analiz edilerek, Türkiye’deki Alevi toplumuna yönelik politikalara yurt dışındaki Alevi toplumunun nasıl tepki verdiği, Alevi Bektaşî Kültür ve Cemevi Başkanlığı’nın kurulmasının nasıl karşılık bulduğu ve buna dönük yaklaşımlar ele alınarak araştırmanın ana bulguları ve temel yaklaşımları tartışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRK DİASPORASI VE ALMANYA'DAKİ ALEVİ TOPLUMU

1.1 Almanya'da Türk Diasporasının Oluşum Süreci ve Alevi Diasporası Tartışmaları

Diaspora, kendi muhtevası itibariyle insanlık tarihi için değiştirici ve dönüştürücü unsurları bulunan çok boyutlu bir kavramdır. Etimolojik olarak Yunanca “dia” ve “spora” kelimelerinden oluşan kavram “yayılmış tohum” manasına gelmektedir (Cohen,2018:25). Anlamı zaman içerisinde değişen diaspora, hali hazırda ulus-ötesi azınlıkları, göçmen grupları veya toplulukları tanımlamak amacıyla da kullanılmıştır. Yunanca bir kelime olan diaspora terimi ilk kez (M.Ö) 800-600 yıllarında Küçük Asya ve Akdeniz’de Yunanlıların kurdukları kolonileri ifade etmek için kullanılmıştır (Köse,2020:20). Sonrasında dinî yönelimli anlamıyla Hıristiyanların yeryüzüne dağılan misyonerleri için de kullanılan kavram, İncil’de de geçmektedir (Brubaker,2005:67). Olumsuz çağrışımları içerisinde barındırma özelliğiyle dikkat çeken bu kavram, göç tecrübeleri içerisinde ayrı bir öneme sahiptir. Diaspora milletlerini tanımlama çabası içerisindeki vurgularda acı, savaş, sürgün, katliam gibi aslında doğal olmayan bir göç akışı ortaya konulmaya çalışılmıştır. İnsan hareketliliğinin sınırlandırılmayacak bir noktada bulunması, bir bakıma toplulukların göç ettikten sonraki konumunu, yaşamını ve buldukları yerdeki fenomenleri etkilemiştir. Bu fenomenler diasporik toplulukların tarih içerisinde ve belki de tarih boyunca aynı süreçleri yaşayabilecekleri bir zemini oluşturmuştur.

Ulus devlet rejimlerinin ortaya çıkması ve millet sistemlerinin değişiklik göstermesinin hemen ardından, insan hareketliliğinin arttığı coğrafyalarda, göç etmiş yahut devletin sınırları çizildikten sonra eski devletin dışında kalmış topluluklar, sürgün edilmiş ya da zorunlu olarak yerinden edilmiş topluluklar modern dünyanın tanımlama çabası içerisinde bir konumda bulunmak durumunda kalmışlardır. Azınlık toplum nitelendirmesinin yanı sıra, vatansız, göçmen, mülteci vb. hukuki ve toplumsal tanımlamalar bu süreçlere eşlik etmiştir.

Diaspora tanımlamaları ve ilgili toplulukları tanımlama çabaları politik süreçlere eşlik ettiği kadar ekonomik ve sosyal olguları da etkilemiştir. Zaman içerisinde Cohen’in (2018) tanımladığı ikili ayırımdan yola çıkılarak, klasik diasporalar ile modern diasporalar birbirlerini tamamlayan ikili bir perspektif oluşturmuştur.

Temel diaspora tartışmaları içerisinde, Robin Cohen, William Safran, Rogers Braubaker, Gabriel Sheffer, Stephane Dufoix gibi isimlerin yaptığı tartışmalar önemli görülmektedir. Bu isimlerin tamamı farklı yorumlama ve iddialar oluşturmuş olsa da, konu üzerine çalışanların neredeyse tamamı ulus devlet mekanizması içerisinde yer alan toplumları ve toplulukları anlamlandırma çabası üzerinden bir anlayış içerisinde bulunmaktadır.

Braubaker (2005), diaspora topluluklarının ulus devlet mekanizması içerisinde dışlanmış bir konumda bulunduğunu belirtirken diaspora topluluklarının da bu devletlere karşı bir dışlama gayesi güttüğünü ifade etmiştir. Bu dışlama içerisinde diaspora topluluklarının “anayurt” oluşturduğunu ve reflekslerinin bu yönde tezahür ettiğini yahut edebileceğini ifade etmiştir. Bu anayurt başka bir toprak parçası olabileceği gibi buldukları ülke de olabilir. Diaspora topluluklarının başında yer alan liderler de hem içerdeki hem de dışardaki nüfus varlıklarıyla bu ilişkiyi sürdürerek farklı bir odağı harekete geçirebilmektedir(Braubaker,2005: 58).

Sheffer (2020), diaspora topluluklarının sadece Antik veya Orta Çağ’da kalmış anlamlarını ve tanımlamalarını değil, Yunan, Ermeni, Rum, Yahudi diasporalarının tarihi arka planlarını ve günümüzde uygulanan diaspora politikalarını ortaya koymaktadır. Ulus-devletin kendi benliği üzerinden ontolojik olarak temellendirdiği ve diasporalarına dayanan milletlerin modern dünyada artık farklı bir konumda bulunduğunu ve kavramın kendini aşan bir zeminde bulunduğunu ortaya koymaya çalışmaktadır (Sheffer,2020:64). Öyle ki bu yaklaşım Cohen’in modern-klasik ayırımına benzer yönüyle farklı milletler içerisinde yer alan azınlıklara da dikkat çekmektedir.

Dufoix (2008), diaspora tartışmalarının odağında kavramın çok geniş bir nüfusu tanımlamak için kullanıldığını ve bu durumun doğru bir yön tayin etmeyeceğini düşünerek ele almaktadır. Dufoix’e göre diaspora esasında bir milletin parçasıdır ve bu durum tanımlamalar üzerinden değiştirilebilecek bir konumda bulunmamaktadır. 1980’li yılların ardından kavramın kullanımın değiştiğini ve dönüştüğünü vurgularken, Afrika’daki ticaret diasporalarını ve bir ulusun içerisinde yaşayan toplulukları nitelemek için bu kavram kullanılmaktadır. Kendi tasnif alanına göre ise ticaret ve iş diasporalarını, ülkelerinden ayrılmak zorunda kalan diasporaları ele alırken, diaspora olma ve oluşturma mantığı içerisinde yaşayan toplulukları ele almaktadır (Dufoix, 2008: 64). Bu noktada dikkat çekici bir bağlamda oluşan diaspora gibi yaşayan ve refleksleri bunun üzerinden şekillenen diasporalar tanımı önemlidir.

Bütün bu tanımlamalar ve ortaya konulan tanımlar diaspora tartışmalarına dair belirli bir çerçeve çizmektedir. Bu noktada Safran’ın yaptığı tanımlamalar ile Cohen’in yaptığı klasik-

modern ayrımı içerik ve tanım itibariyle farklı bir zeminde durmaktadır. İki ismin yaptığı tanımlamalar diasporayı yeni ve kendisini belki de yeniden üreten ve anlaşılır bir bağlama getirmektedir.

Safran'ın diasporayı, halen en kapsamlı tanımlamalardan birisi sayılabilecek ve anlaşılır muhtevasıyla, “tarihi anavatandan, talihsiz bir sebeple kovulmuş, kendi anavatanına ve orada ya da diğer yerlerde yaşayan vatandaşlarına karşı sadakatini korumuş, kendi etnik kimliğinin de bilincinde olan toplumdur” (Safran 1991:90) şeklinde tarif etmiş ve diaspora olabilmenin şartlarını şu şekilde açıklamıştır:

“İki ya da daha fazla yere dağılım olmalı”

“Topluluk içinde ortak bir anavatan mitolojisi bulunmalı”

“Göç edilen ülkeden yabancılaşmadan hareket edilmeli”

“Anavatana dönme isteği bulunmalı”

“Anavatanla ilişkiler farklı zeminlerde devam edebilmeli.”

(Cohen, 2018) ‘in ise bu yaklaşımlara farklı bir boyut getirerek yeni bir bakış açısı sunmuştur ki halen var olan anlamları tanımlayabilmenin önünü açmaktadır. Cohen’e göre diasporayı mevcut durumda ele almak ideal diaspora tipleriyle mümkündür. Öyle ki klasik diasporalar Yahudi, Ermeni, Rum, Yahudi diasporalarını ve arka planlarını ortaya koyarken, modern diasporalar, iş ve ticaret diasporaları örneğinde Çin, Hindistan ve Türkiye gibi, post modern diasporalarda ise kültürel unsurlar ön plana çıkmaktadır. Klasik diaspora tanımlamalarına uyacak bir çerçeveden bakılacak olursa diasporanın oluşması için;

- “Köken anayurttan, genellikle açlık ve baskı gibi trajik bir olay sonucu iki veya daha fazla yabancı bölgeye dağılmış olmak”
- “Bazı durumlarda, anayurttan iş, ticaret veya kolonyalist nedenlerle dağılmak”
- “Konumu, tarihi ve başarıları dâhil olarak anayurda ilişkin kolektif bir hafıza ve mit oluşması”
- “Varsayılan tarihi yurdun idealleştirilmesi ve bu yurdun korunması, inşası, güvenliği, refahı ve hatta yaratılmasına yönelik kolektif taahhütün var olması.”
- “Kolektif tasvip bulan bir dönüş hareketinin gelişmesi”

- “Farklılık, ortak tarih ve ortak gelecek düşüncesine dayalı ve uzun süre korunan güçlü bir etnik grup bilincinin bulunması”
- “İçinde yaşanan toplumlarla sorunlu ilişki, en azından kabul edilmeme veya grubun başına bir başka felaketin gelme ihtimalinin bulunması”
- “Diğer ülkelerde yaşayan topluluk üyeleri ile dayanışma ve sempatinin oluşması”
- “İçinde yaşanan ülkede çoğulculuğa geçit veren bir ortamda varlığı sürdürme olasılığının bulunması.” gerekmektedir.

“Diasporik bilincin” oluşmasına katkı sağlayacak ve kimlik, vatandaşlık, seçme ve seçilme hakkı gibi diğer faktörleri de kapsayacak eklemeleri burada hatırlatmakta fayda vardır. Öte yandan (Cohen, 2018) ‘in modern diasporalar tanımlaması ulus devletlerin oluşumundan sonra karmaşıklığı giderebilecek bir anlam taşımaktadır. Cohen modern diasporaları 5 farklı şekilde tasniflemiştir;

“Trajedi (victim/refugee) diasporası”

“Kolonyal (imperial/colonial) diaspora”

“Emek (labour/service) diasporası”

“İş (trade/business/professional) diasporası”

“Post-modern (cultural/hybrid/post-modern) diaspora”

Buna göre (Cohen,2018) Trajedi diasporalarını sürgün, etnik temizlik, yerinden edilme gibi sebepler ile Filistinliler, İrlandalılar ve Afrikalılar üzerinden açıklamaktadır. “Kolonyal diasporalarını, Antik-Yunan'daki anlamını karşılayan biçimde ekimin tohumların savrulup dağılmasıyla gerçekleştiği bir kavramsal çerçeveye denk düşürmekte Antik Yunan’da yaşayan Britanyalılar ve İspanyollar özelinde değerlendirmektedir” (Ulusoy:2015:17).

Diasporanın ilk kullanıldığı noktaya bir gönderme mevcuttur. Emek diasporalarını Hintliler, Çinliler, Türkler üzerinden, işçi göçleriyle temellendirmekte, iş diasporalarını ise daha profesyonel olarak şekillenen girişimciler ve iş insanları üzerinden nitelendirmektedir. İş diasporalarına Çinliler, Japonlar ve Venediklileri örnek vermektedir. Post-modern diasporalara ise göç akımlarıyla sürekli yenilenen ve ulus-aşırı alanlarda şekillenerek meydana gelmiş toplulukları Karayıplı ve Çinliler üzerinden çerçevelemektedir (Köse,2020:78). Bu iki temel yaklaşım ve tasniflere bakıldığında modern – klasik ayrımından, yeni bir evre olan “ulus-aşırı”

ya da post modern evrenin genel itibariyle tartışılan diaspora topluluklarına daha iyi bir çerçeve sunduğu söylenebilir.

Türk diasporası için Cohen'in modern diasporalar tanımlaması içerisinde yer alan "emek" "iş-gücü" diasporası tanımı Türk diasporasının Avrupa özelindeki diasporasını tanımlamak açısından bu tezin çerçevesini oluşturacak teoriye dayandırılmaktadır. Göç hareketliliğinin günümüzde oluşturduğu, ana vatanından çeşitli sebeplerle ayrılmış toplulukların göç etme nedenleri ile mevcut süreçleri analiz edildiğinde farklı bağlamları görmek mümkündür. Cohen'in (2018) tanımlamasından hareketle Türkiye'nin Osmanlı İmparatorluğu'ndan sonraki tecrübeler ile insan hareketliliğinin sonucunda oluşan bölgelerde yaşayan akraba, soydaş topluluklar da bu bağlamda önemlidir. Ayrıca SSCB'nin dağılmasından sonra oluşan sınır değişimleri de göz önüne alınabilmektedir. (Köse,2020:102; Ulusoy,2015:50). Türk diasporasını sadece Avrupa yönlü bir bakışla izah etmek ve bu noktada eksik kalacaktır. Bugün dünyanın farklı ülkelerinde 7 milyondan fazla Türk vatandaşının yaşadığı bilindiğine göre (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı,2023) bu duruma dikkat çekmek önemli görünmektedir.

Türkiye dışında en çok Türk vatandaşının yaşadığı Almanya, Türk diasporasını anlamlandırmak ve incelemek için oldukça önemlidir. Bu açıdan meselelerin kilit ve odak ülkesi de bir bakıma Almanya sayılabilir. Almanya'daki Türk nüfusu 60 yılı aşkın süredir göç tecrübesinin içine birçok olgu sığdırmıştır. Bugün Almanya'daki Türk nüfusunun Almanya'nın bir parçası olduğu gerçekliktir. Almanya'daki Türk vatandaşlarının oluşturmuş olduğu sivil toplum kuruluşları ise Türk toplumunun Almanya'daki temel hareket zeminini oluşturmaktadır. Türkiye'deki bazı sivil toplum kuruluşları yahut siyasi partilerin yurt dışında bulunan sivil toplum kuruluşlarının yanı sıra dinî oluşumların da göz ardı edilemeyecek bir çoğunluğu ve teşkilatı mevcuttur. IGMG, DİTİB, ATF, ATİB, AABF, UID vb. kuruluşların Almanya özelindeki teşkilatlanmaları ve yapılanmaları dikkat çekicidir. Bu çalışmanın ana konusunu oluşturan Alevi toplumunun ise sivil toplum kuruluşları ve Cem evleri üzerinden oluşturdukları hareket zemini Alevi toplumu için önemlidir. Almanya'da Müslüman Yaşamı Raporuna Göre (2024) 5,5 milyon Müslüman yaşamakta, bunların, 3 milyondan fazlası Sünni, 500 binden fazlası ise Alevi olarak değerlendirilmektedir (Bpb,2023). Bu önemli nüfus yapılanması içerisinde Alevi toplumu ayrı bir konumda değerlendirmek mümkündür. Türk vatandaşları içerisinde en fazla ön plana çıkan sivil toplum platformları değerlendirildiğinde de Alevi toplumu ele almak mümkündür. Almanya Alevi Birlikleri Federasyonu, Demokratik Alevi Federasyonu, Alevi İnanç Toplumu Almanya, Alevi Akademisi, Alevi-Bektaşî Kültür Enstitüsü E.V, Alevi Eğitim Merkezi "Şah

İbrahim Veli” Derneği, Ali Yolu – Alevi İslam Toplumu, Uluslararası Alevi Araştırma Dayanışma ve Eğitim Vakfı, Devrimci Aleviler Birliği, Cem Almanya Alevi Federasyonu, Almanya Alevi İslam Birliği E.V., Avrupa Ehl-i Beyt Alevi Federasyonu gibi kuruluşlar Almanya özelinde faaliyetlerine devam eden sivil toplum kuruluşlarıdır. Hali hazırda farklı sivil toplum kuruluşlarının Almanya’da 300’ye yakın Cem evi ve kültür merkezinin bulunduğu bilinmektedir (Bpb,2023). Bunların içerisinde ise en fazla ön plana çıkan ise Almanya Alevi Birlikleri Konfederasyonu olarak dikkat çekmektedir. Alevi toplumunun Almanya’da sivil toplum mekanizmasının güçlü olması ile Almanya’da devlet ve toplum nezdinde diğer sivil toplum kuruluşlarına göre daha fazla ön plana çıkması da Alevi toplumu açısından önemlidir.

Almanya kendisini herhangi bir dini inanış yahut dünya görüşüyle doğrudan yahut dolaylı olarak özdeş tutmayan seküler bir cumhuriyettir(Sözen,2023:18). Bu tarafsızlık Alman devletini içerisinde bulunan bütün dini inanış ve gruplara karşı eşit mesafede durmasının gerekliliğini sağlamaktadır. Almanya anayasasına göre de devlet bütün dini inanışlara karşı tarafsız ve hoşgörülü olmak zorundadır (Dilbriliği,2015:36). Dini gruplarla, Federal Hükûmetin yanı sıra eyalet hükûmetleri de iş birliği yapmakta, din eğitimi, dini özgürlükler, dini grupların finansmanı ve kamusal alandaki konumları gibi pek çok konuda çeşitli anlaşmalara imza atmaktadır (Sözen,2023:19).

Alman hukuk kuralları içerisinde dini gruplar ve cemaatler belirli konumda yer almaktadır. Bu kurallar içerisinde yer alan kamu tüzel kişiliği statüsü Almanya’daki dini gruplar açısından önemlidir. “Kamu tüzel kişiliği, dini topluluklar için her şeyden önce resmi bir kabul anlamına gelmektedir. Ayrıca hukuki ve siyasi önem ve katkısının yanı sıra sembolik bir değeri de bulunmaktadır. Bu statüye sahip olan topluluklar, üyelerinden vergi toplayabildiği gibi bazı vergilerden muaf olma ve teşvik alma gibi imtiyazlara da sahip olmaktadır. Özellikle devlet memuru çalıştırabilme, örgün eğitim kurumlarında din dersi verme ve kendi organizasyon yapısını belirleyebilme hakkını elde etmektedir” (Sözen,2023:21; Dilbirliği,2015:43).

Bu statü Alman devletinin belli temeller üzerinden birtakım imkanlar sağladığı hukuki bir statü olmasının yanında ilgili dini yapının birçok imkanı elde etmesinin önünü açmaktadır. Bununla birlikte her ne kadar bu durum kolay gibi görünse de Alman hükümetinin her başvuruyu olumlu olarak kabul etmediği bilinmektedir. Örneğin DİTİB, 1987’de yaptığı başvuruyu nihayete erdiremezken bir başka dini yapının başvurusu muhatap bulunamadığı gerekçesiyle reddedilmiştir (Adıgüzel,2011:54). Günümüzde Almanya’da kamu tüzel kişilik statüsü elde eden iki İslami topluluk bulunmaktadır, bunlar Almanya Ahmediye Cemaati ve Almanya Alevi Birlikleri Federasyonu’dur. İlk olarak 2001 yılında bu hakkı elde etmek için talepte bulunan

AABF, ilk olarak 2020 yılında Kuzey Ren Vestfalya Eyaleti'nde, 2023 yılında ise Berlin'de kamu tüzel kişiliği statüsü elde etmiştir (Bpb,2023).

1960'lı yıllarda belli aralıklarla devam eden göç etme sürecinde doğrudan herhangi bir inanç yahut mezhep ayrımı göç eden vatandaşlar açısından söz konusu değildir. Bunun ile ilgili herhangi bir doğru veri bulmakta mümkün gözükmemektedir. Zira bu ayrım ve Türk diasporasının sivil toplum yapısının tam olarak oluşmaya başlaması Türkiye'deki siyasi veya toplumsal olaylar ile birlikte hız kazanmaya başlamıştır(Unat,2002:156). 1960'lı yıllardan sonra 1970'li yıllara gelindiğinde Almanya misafir işçi alımını durdurmuştur. Bu süreden sonra Türkiye'den giden işçiler ailelerini yanlarına almaya başlayarak, yeni bir süreci başlatmışlardır. 1970'li yıllar ve takip eden 1980'ler aile birleşimleri ile devam ederek belli bir aşamaya gelmiş ve bir Türk nüfusu oluşturmuştur (Unat,2002:55). 12 Eylül 1980 darbesinin etkisi ve ülke içindeki karışıklıkların son bulmamasının da bu göçlerde etkili bir faktör olduğunu belirtmekte fayda vardır. 1980 ve 1990'larda devam eden göçler ve ikinci neslin orada eğitimlerine başlaması Almanya ve Türkiye açısından yeni sorunları ve çözüm önerilerini de beraberinde getirmiştir. Örneğin dinî ihtiyaçlar için camilerin kurulması, Türkiye'den Diyanet İşleri Başkanlığı vasıtasıyla İmam Hatiplerin gönderilmesi, vatandaşlık veya çifte vatandaşlık meselesi, dil problemi vb. sorunlar olmuştur. 1980'lerden 2000'li yıllara kadar Türkiye'de yaşanan siyasi, ekonomik, toplumsal krizler ve diğer problemler oradaki vatandaşlara da yansımıştır. Yurt dışındaki vatandaşlar için kurulan "Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası" bu temelden beslenen bir anlam taşımaktadır. Yurtdışı İşçi Sorunları Genel Müdürlüğü ve çeşitli birimlerde zaman içerisinde kurulmuştur. 2010 yılında Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı(YTB) kurulana dek ise doğrudan sorunlara eğilecek veya çözecek nitelikli ve işlevsel bir yapıdan söz etmek mümkün değildir. (Unat,2002:166). Bütün bu süreçlerden sonra ise artık orada yaşayan ve "ikinci vatan" olarak orayı kabul eden ancak kimi zaman "gurbetçi", "Almancı" veya daha farklı isimlerle nitelendirilen insanlarımız Unat'ın (2002) tabiriyle "ulus-ötesi" bir anlam kazanarak, varlığı hissedilen bir diaspora topluluğu oluşturmuştur. Bu topluluk şu anda buldukları ülkelerde üreten, ikinci ve üçüncü neslin kendisini bulduğu ve anlamlandırdığı hem Almanya ile hem de Türkiye ile ilişkiler geliştiren ve en önemlisi de siyasal katılım hakkı bulunan önemli bir etkiye sahiptir.

Alevi toplumunun Almanya'da mevcut toplumsal konumu diğer Türk vatandaşlarından biraz daha farklı bir noktada durmaktadır. Alevi toplumunun yurt dışındaki sivil toplum mekanizması kendi içinde belli bir seviyede önemli bir bağlamı ihtiva etmektedir. Bu yapı Alevi toplumu

açısından önemli kazanımları da bulunan bir yönde devam etmektedir. Alevi toplumunun Türkiye'dekine göre inanç ve ritüellerini daha "özgür" bir alanda yaşadığını düşünmesi ve Almanya'da devlet ve toplum arasındaki ilişki zemini bu kazanımların da önünü açmıştır. Almanya'daki Alevi toplumunun sivil toplum mekanizmasının oluşması 1960'lı yıllarda diğer Türk kuruluşları gibi başlamakta olsa da Alevi toplumu bu süreci biraz daha geciktirmiş ve söz konusu sivil toplum kuruluşlarının kurulması 1980'li yılların sonundan itibaren artmaya başlamıştır (Sökefeld,2002:174). 1960'ların ilk yıllarında Alevi işçileri örgütlenme amacıyla Ausburg'da Türk Amele Birliği'ni (TALEB) kurmuştur. Türkiye Aleviler Birliği (Union of Alevis of Turkey) bağımsız olarak kurulan ilk örgütlenmedir; Bu organizasyon resmi olarak Türkiye Amele Birliği ismi ile kayıtlıdır (Aksoy ve Aksürmeli 2018:89). 1979'da Yurtseverler Birliği ismiyle kurulan dernek ise Türkiye'de Türkiye Birlik Partisi'nin Avrupa'daki uzantısı olarak faaliyetlerine devam etmiştir (Keleş,2021:198). 1980'lerden sonra Almanya'daki Alevilerin dernekleşme çabalarında önemli bir değişimin olduğu söylenebilir. Bu tarihlerden sonra kurulan derneklerin isimlerinde doğrudan Alevi isminin geçmesi dikkat çekici bir gelişmedir. Alevi toplumunun bu yapısı içerisinde bağımsız olarak kendi faaliyetlerini yürütmeye başlaması ise 1989'da 12 Alevi derneği tarafından "Alevi Cemaatleri Federasyonu" kurulmasıyla devam 1992'de Federasyon ismi, Alevi derneklerinin sayısının yükselmesi nedeniyle, "Almanya Alevi Birlikleri Federasyonu" olarak değiştirilmiştir (Aksoy ve Aksürmeli 2018:96). Bugün Almanya Alevileri içerisinde en güçlü yapı olarak gösterilen AABF, Avrupa'da da birçok Alevi sivil toplum kuruluşunu bünyesinde barındırmaktadır (Arslan 2017:25). Bununla birlikte herhangi bir çatı kuruluşuna dahil olmayan farklı Alevi dernekleri de bulunmaktadır.

Literatürde ve bu çalışmada da ele alınan konu itibarıyla Alevi toplumunun bir diaspora oluşturup oluşturmadığı yahut bunun siyasi alanda politik bir karşılığının olup olmadığı tartışma konusudur. Massicard'ın (2007) çalışmasında belirttiği Alevi hareketinin siyasallaşma süreci ve politik zeminde edindiği karşılık Avrupa genelinde önemli bir konumda bulunmaktadır. Her ne kadar bu siyasallaşma diasporik bir bilinç ile ele alınsa da Alevi diasporasından kavramsal bir zeminde doğrudan bahsetmek mümkün gözükmemektedir. Alevi toplumunu kendi içerisinde bu diaspora kavramsallaştırması ile ele almak diasporanın kendi gerçekliği içerisinde doğrudan bir karşılık yahut tanımlama itibarıyla bir sonuç vermemektedir. Nitekim Aksoy ve Aksürmeli (2018) konuya dair yaptıkları çalışmada Avrupa'daki Alevilerin, belli kavramsal tanımlar üzerinden diaspora olarak tanımlanabilmesinin imkanının bulunduğunu belirtmektedir. Ancak Alevi diasporası etrafında kültürel, dini ve siyasi birlik argümanları ile örgütlenen Alevilerin Almanya'daki bütün Alevilerin Alevi diasporasına dâhil

olduğu dűşüncesi ile gelişmediği ve bu örgütlemeler etrafında toplanmadığı gerçekliktir. Diaspora olarak nitelendirmenin Türk diasporası tanımlaması için de halen tartışmalı olması Alevi toplumunu bu topluluğun içerisinde farklı bir yerde ele almayı daha sorunlu kılmaktadır. Diaspora tanımlamaları ve tartışmaları içerisinde tek bir egemen zihniyet ya da tanımlamadan bahsedilmesi mümkün değildir (Ulusoy 2017). Türkiye'nin erken cumhuriyet döneminden beri diasporasıyla mesafesini koruması ve diaspora politikalarına dair somut olguların sonraki yıllarda tezahür etmesi de tanımlama ve tanımlanma çabası içerisinde dikkat edilmesi gereken konulardandır (Zırh,2015:79). Bununla birlikte mesken ülkede ortaya çıkan durumların göçmen gruplar arasında yahut diaspora oluşumları içerisinde farklılıklara yol açabileceğini söylemek mümkündür.

Alevi diasporası yahut bu çağrışımların tartışma konusu olmasının nedenleri arasında Almanya'nın çok kültürlü politikalarının etkisi ve Alevi toplumunun bu çok kültürlü yapı içerisinde kendisine yeni bir varlık zemini kurmuş olması gelmektedir (Dankoff,2004:67). Almanya'da din ve devlet ilişkilerinin Türkiye'den farklı bir zeminde bulunması ve hukuki statülerin farklılık göstermesi bu durumu açıklayıcı sebeplerden birisidir (Dilbirliği,2015:80). Alman anayasası ve hukuk kuralları çerçevesinde ele alınan bu olgu diğer Türk kuruluşları için geçerli olsa da Alevi toplumunun hukuki zeminde gerekli hareket alanını bulmaları önemli bir gerçekliktir.

Sözen (2023) çalışmasında ise Alman devletinin Türk dernekleri arasında sadece Alevilere ve Ahmediye Cemaatine yasal zeminde kolaylıklar sağlamanın politik bir yönü bulunduğunu belirtmiştir. Elbette sadece tek açıdan değerlendirilebilecek bir konu olmayan bu olgu kendi içerisinde ayrıca tartışılabilecek bir zeminde bulunmaktadır. Alevi toplumunun hali hazırda Almanya özelinde kamu tüzel kişiliği statüsü elde etmiş olması ve bu statünün ilgili sivil toplum kuruluşuna oldukça geniş haklar vermesi Alevi toplumunun devlet ve toplum ile Almanya özelinde kurduğu ilişki zeminin geniş bir yönü olduğunu göstermektedir (Keleş,2021:176). Alevi toplumu kendi içerisindeki kurumsal sivil toplum yapısı ve ortaya koyduğu hareket alanı içerisinde "diaspora içinde diaspora" (Aksoy ve Aksürmeli 2018) olarak tanımlansa da hali hazırda mevcut durumunun bunu sağlamadığı önemli bir gerçekliktir.

1.2 Türk Diaspora Politikaları ve Diasporanın Araçsallaştırılması

Türkiye'nin coğrafi ve tarihi mirası gereği aktif ve etkin bir diaspora politikası yürütmesi ve buna yönelik çalışmaları oldukça önemlidir. Diaspora ile ilişkiyi sürdüreceğ nitelikte çalışmalar ve var olan sorunlara dönük çözüm önerileri getirmek meselenin stratejik anlamı göz önüne alındığında oldukça değerlidir. Diasporaların yaygınlaşması ve ülkelerin diaspora politikalarının gelişimi anavatan ve diasporaları arasındaki sosyo-kültürel ve ekonomik ilişki

ağlarına siyasal zeminin de dahil olmasına yol açmıştır (Köse,2023:456). Diaspora politikalarını aktif uygulayan ülkeler birçok açıdan önemli kazanımlar elde etmiştir. Ekonomik, sosyal ve siyasi kazanımlar ile uluslararası pozitif getirilerin yanı sıra diasporada yaşayan toplulukların anavatan aidiyetleri diaspora politikalarının önemli başlıklarındandır (Ulusoy,2017:54; Yıldız, 2016:22). Bununla birlikte diaspora ve anavatan ilişkisinin zeminini oluşturan ve son dönemde Türkiye'nin de politika olarak benimsediği siyasal katılımın teşviki ile yurt dışında yaşayan vatandaşların Türkiye'de yapılan genel seçimler ve referandumlarda oy kullanması önemli politikalarından birisidir.

Türkiye diaspora politikalarında sadece kendi ülke vatandaşlarını değil soydaş ve akraba topluluklarını da önemsemektedir. Dış politikada kamu diplomasisi ve yumuşak güç uygulamalarının somut çıktıkları olarak görülebilecek politikalar ile Türkiye çok boyutlu bir diaspora politikasını dış politika zemininde sürdürmektedir(Sipahioğlu,2019:146). Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı Türkiye'nin diaspora politikalarında yetkili ve resmî kurumudur. Türkiye'nin diaspora politikaları kurumsal zeminde yurt dışında yaşayan vatandaşların Türkiye'ye dair talepleri ve beklentilerini gerçekleştirerek, kültürel bağlarını korumayı amaçlamaktadır. Türkiye'nin YTB dışında "138'i büyükelçilik, 13'ü daimi temsilcilik, 86'sı başkonsolosluk ve 1'i ticaret ofisi olmak üzere toplam 239 dış temsilciliği bulunmaktadır. Yeni dönemde yürütülen din-kültür, çalışma ve sosyal güvenlik, eğitim-öğretim-kültür alanlarındaki politikaların temel hedeflerinin bir kısmının yurt dışında yaşayan vatandaşlara, Türkçeyi, Türkiye'nin tarihini, kültürünü öğretmek, asimilasyonu önlemek, öznelletirilmiş bir bağlamda Türkiye havasını ve ruhunu öğretmek ve içselleştirilmesini sağlamak olduğu söylenebilir" (Sipahioğlu,2019:27).

Bu amaçlar doğrultusunda işlevsel hale getirilmeye çalışılan politikaların belli bir aşamaya geldiğini söylemek mümkündür. Ancak çeşitli eksiklikler de mevcuttur örneğin; "Türkiye'nin Almanya ile 1957 yılında imzalamış olduğu Kültür Anlaşması'nın hala güncellenmemiş olması hususudur. Haklı girişimlerinde bile kullandığı üslup ile ilgili ülkenin içişlerine müdahale etmekle suçlanan Türkiye'nin kullandığı dil çoğu zaman kendi iç kamuoyuna mesajlar da içermektedir. Bu durum da Türkiye'nin kendi diasporası bağlamındaki müdahalelerin yersiz ve diasporayı araçsallaştırmak amacıyla olduğu şeklinde bir algı oluşturmaktadır" (Sipahioğlu,2019: 28). Sipahioğlu'nun örnek verdiği bu durum diasporanın araçsallaşması meselesinde hem Türk vatandaşlarının hem de Almanya-Türkiye ilişkilerindeki konumun zedelenmesine yol açabilmektedir. Almanya hükümetinin yer yer bu durumu iç işlerine

müdahale olarak algılaması ve Türkiye'nin Avrupa Birliği ilişkilerine dönük etkileri de mevcuttur.

Bütün bu çalışmalar ve uygulanan politikaların Türkiye'nin diaspora politikalarının gerçekleri olduğunu söylemek mümkündür. Bununla birlikte Türkiye'nin diaspora politikalarında yahut diğer ülkelerin uyguladığı politikalarda diaspora topluluklarının siyasal zeminde "araçsal" bir çerçevede değerlendirilmeye başlandığı görülmektedir(Canpolat 2023).Özellikle diasporalarına siyasal katılım hakkının bulunduğu ülkelerde diaspora topluluklarının anavatanda uygulanan politikalara dair verdikleri tepkiler ve yaklaşımlar bu durumunun göstergeleri arasındadır (Sheffer,2020:238). Türkiye'nin yurt dışındaki nüfus varlığı içerisinde oluşturulan sivil toplum mekanizmalarının büyük bir çoğunluğu Türkiye'deki sivil toplum yapılanmaları yahut dini toplulukların uzantısı olarak faaliyet gösterebilmektedir. Buna yurt dışında teşkilatlanmaya başlayan siyasi partilerin temsilcilikleri yahut doğrudan sivil toplum yapıları da eklendiğinde bu ilişkiel zeminin görülmesi mümkündür (Köse 2023).

Alevi diasporası yahut yurt dışındaki Alevi toplumuna dair bu araçsallaştırma ise Alevi toplumunun Türkiye'ye dair talep ve beklentilerinin karşılanmadığı düşüncesinden hareket etmektedir. Alevi toplumunun siyasal zeminde Alevici hareket adıyla modern Alevilik kodları taşıyan yapılarının girişimleri en fazla Almanya sathında görülmektedir (Massicard,2007:297). Alevi toplumunun Almanya'da özellikle 1980'li yıllardan sonra kurumsallaşmaya başlayan örgütlü yapıları siyaset ve inancın ister istemez ilişki zemini bulduğu ve Türkiye'nin yurt dışındaki diaspora politikalarını etkilemeye başladığı söylenebilir (Aksoy ve Aksürmeli 2018).

Alevi toplumunun Almanya'da devlet ve toplum ile kurduğu ilişki zemini ve toplumsal alanda elde ettiği hukuki haklar diaspora politikaları açısından yeniden düşünülmesi gereken bir alanı zorunlu kılmaktadır. Alman devletinin söz konusu hakları sadece belli bir grup ile sınırlı tutarak diğer Türk kuruluşlarının doğrudan bu hakları elde edememesi dikkat çekici bir gerçekliktir (Atasoy,2022). Bu tartışmalar gündeme geldiğinde diğer Türk sivil toplum kuruluşlarının bazı gereklilikleri yerine getirmediği yahut çaba sarf etmediği iddia edilse de sonuç itibarıyla bu durum Türk diaspora politikalarının da içinde bulunduğu ve Alman devletinin yeniden sorgulaması gereken bir konudur (Sözen,2023:24).

Türkiye'nin 1990'lı yıllardan sonra yeniden farklı bir boyutta başlayan kamu diplomasisi politikaları ile şekillenen kurum ve kuruluşlar bu noktada önemli bir mihenk taşıını oluşturmaktadır. Yurt dışında yaşayan Türk vatandaşları ve akraba topluluklarının yanı sıra, Türkistan coğrafyası, Afrika Kıtası, Balkanlar, Ortadoğu ve ABD ile Rusya gibi ülkelerde

yaşayan akraba topluluklara yönelik kurumsal çalışmalar önemli bir konumda bulunmaktadır. Türkiye'nin yurt dışı vatandaşlarına ve akraba topluluklarına yönelik ortaya çıkan bu kurumlar, farklı alanlarda faaliyetlerini sürdürmektedir. Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Yunus Emre Enstitüleri, Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı ve Dünya Türk İş Konseyi bu kurumların ana omurgasını oluşturan başlıca kurumlardır. Kamu diplomasisine dair politikaların ülkelerin diplomasi alanında yeni bir model olarak oluşturmak istedikleri bilinmektedir. Kamu diplomasisi örneklerine bakıldığında da ülkelerin yumuşak güç yahut algıları olumlu olarak değiştirmek istedikleri alanlarda uyguladıkları politikalar önemli gözükmektedir. Uluslararası ilişkilerin ulus ötesi bağlamları göz ardı etmediği mevcut durumda diaspora topluluklarının da bu politikalar ile değerlendirilerek hareket edilmesi ülkelerin menfaatlerine uygun bir zemin teşkil etmektedir (Kocabıyık, 2021.). Türkiye'nin kamu diplomasisi faaliyetleri hali hazırda Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı nezdinde koordine edilmektedir. Bununla birlikte yukarıda bahsi geçen kuruluşlar Türkiye'nin kamu diplomasisine dair politikaları uygulayan kurumlar olarak görülmektedir.

Diaspora politikalarının ise bu noktada kamu diplomasisi ile iç içe bir yönü bulunmaktadır. Anavatandan ayrı yaşamakta olan diaspora toplulukları mesken ülkelerinde geldikleri ülkeleri temsil etmektedir. İlgili topluluğun toplumsal zeminde kurmuş olduğu ilişkiler, toplum ile oluşturdukları bağlar, yemek kültürleri, yaşam alışkanlıkları ve birçok faktör bu temsil mekanizmasının içerisinde yer alabilmektedir(Kömür,2018). Türkiye'nin Almanya'da yaşayan nüfus varlığı ve bunları oluşturan anlamlar bütünü ise bu diplomasi politikaları içerisinde değerlendirilebilmektedir. Türk vatandaşlarının Almanya'da siyasal katılımı, ilişkileri, dini ibadetleri ve 60 yılı aşkın göç tecrübesinin oluşturmuş olduğu alan Türkiye ve Almanya ilişkilerini de bu anlamda etkilemiştir. Türkiye'nin en fazla ihracat yaptığı ülke olarak Almanya'nın ilk sırada yer alması da bu ilişki zemininin ön planda olmasının dikkat çekici örneklerinden birisidir (Bekâr 2020). Sonuç itibarıyla kamu diplomasisi politikaları içerisinde diaspora topluluklarının önemi her geçen gün artmaktadır. Türk diasporasına dair üretilen politikalar bu minvalde yeni bir boyutta farklı kurum ve kuruluşlar çerçevesinde yenilenmektedir. Diaspora politikalarının diaspora topluluklarının araçsallaştırmasının önüne geçilmesi için ortaya konulacak politikalar ve üretilen yeni kamu diplomasisi politikaları durumun Türkiye'nin lehine dair gerçekleşmesini sağlayacaktır.

1.3 Almanya’da Alevilik Tartışmaları

Türkiye’nin Osmanlı dönemi ve öncesinden getirdiği millet sistemi içerisinde birçok unsur bulunmaktadır. Bu topluluklar bazı dönemlerde devletle toplumla veya kendi içlerinde çatışmalara girişmişler, etnik veya farklı gerekçelerle tarihi seyri belirlemişlerdir. Alevîlik veya tarihi anlamıyla Kızılbaşlık veya bu anlamıyla zaman zaman Safeviler, Osmanlı ve Türkiye Cumhuriyeti nezdinde sorun yaşamış bir topluluktur (Yıldırım, 2017:26; Üzüm,2020:45). Tezin içeriği itibarıyla Alevilik ile ilgili kastedilen sadece Kızılbaş Aleviliğine ilişkin çıkarımlardır. Bektaşilik yahut literatürde ele alınan diğer Alevi topluluklar konuya dahil edilmemiştir. Zira Alevilik ve Bektaşilik birbirlerinden bazı inanç ve ritüel uygulamaları bağlamında zaten farklılıklar içermektedir. Bu durumun tarihi arka planına bakıldığında 13. Ve 14. yüzyıldan itibaren başlayan ve Osmanlı kuruluş döneminin başlarına denk gelen bir farklılıktan söz edilebilir. Alevilik içerisinde ikrar verme, Cem’de hazır bulunma, Dedelik kurumunu oluşturma ve musahiplik gibi kavramların oldukça önemli olduğu bir inanç sistemidir (Salman,2020:58). Bektaşilik ise Alevilik’ten biraz farklı olarak Balım Sultan erkannamelerine bağlı, inanç pratiklerini buna göre düzenleyen tekke ve zaviye merkezli bir inanç pratiği sistemidir (Ayhan, 2011:49). Söz konusu farklılık Alevi toplumu açısından da oldukça önemli bir konumda bulunmaktadır. Konuyla ilgili bir diğer yorum da Bektaşiliğin Osmanlı devlet sistemi içerisinde şehir hayatında kendisini gösterdiği Aleviliğin ise daha çok kırsal bir kimliğinin bulunduğudır (Yaman,2022:55). Doğrudan bir mezhep yahut İslâm dinin içerisinde ayrı bir gruplaşma değil sadece yaşam biçimleri içerisinde bir ayrılık söz konusudur. Şia, yahut İslâm dini içerisindeki mezheplerin yorumlanması ile doğrudan ilgisi bulunmamaktadır. Aleviliğin Osmanlı toplum yapısından Cumhuriyet dönemine gelinceye kadar geçirdiği tarihi süreç sosyolojik olguların inanç ve ritüel bağlamında yeniden yorumlanmasını zaruri kılmaktadır. Alevîliği sadece siyasi bir arka planda tartışmak doğru olmadığı gibi salt bir teolojik zeminde tartışmakta doğru değildir. Çalışmanın ana odağı itibarıyla sadece belirli bir tartışma alanı seçilmiş olup konu daha farklı disiplinlerin ele alabileceği bir genişliği barındırmaktadır.

Alevi toplumunun cumhuriyet dönemiyle birlikte toplumsal ve siyasi zeminde beklentileri, talepleri ve isteklerinin bulunduğu bilinmektedir. Tekke ve zaviyelerin kapatılmasının ardından kendi kimliklerini Bektaşilik ile birlikte şehir hayatına taşımaya çalışan Alevi toplumu için bu süreç inanç ve ritüellerini gerçekleştirme noktasında şehir yaşamıyla birlikte sekteye uğramıştır.

1950’li yıllarla birlikte köyden kente göç sürecinin başlaması da birçok farklı toplumsal unsurda olduğu gibi Alevi toplumu için de yeni bir dönemi başlatmıştır. Modernliğin Alevilik ile bir araya gelmesi de aynı yıllara tekabül etmektedir. Bu durum Aleviliğin yeniden yorumlanarak şehir hayatında var olmaya çalışmasının önünü açmıştır (Subaşı,2019:76). 1960 askeri darbesi ile birlikte değişen politik zemin ve bu yıllarda başlayan Türkiye’den Avrupa’ya iş gücü göçü Alevi toplumu açısından değişimlerin yaşandığı yıllar olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim Türkiye’nin ilk Alevi siyasi partisinin Türkiye Birlik Partisi adıyla kurulması, sol ideolojinin Alevi toplumuyla özdeş bir çerçeveye oturması bu yıllara denk gelmektedir(Aktay, 2021:111).

Türkiye’den Avrupa’ya başlayan iş gücü göçleri esnasında ilk başta herhangi bir inanç, siyasi görüş yahut ideolojik düşünce ayrımı bulunmamaktadır (Unat,2002:165). Avrupa’da 1980’lerin sonunda başlayan dernekleşme çalışmaları ile başlayan bir araya gelme motivasyonları Alevi toplumunu da harekete geçirmiştir. Yurtsevenler Birliği ile başlayan süreç, Almanya’da Alevilik derslerinin kurumsallaştırılması ile devam etmiş ve 1993 Sivas Olaylarının ardından Türkiye ile ilişkisel olarak dernekleşme faaliyetleri artmıştır (Coşan-Eke,2014:34). Almanya Alevi toplumu hali hazırda pek çok sivil toplum kuruluşu ile temsil edilmekte; Cemevleri, kültür merkezleri ve federatif yapılarıyla Almanya kamusal alanında kendilerini göstermektedir. Bu oluşumların ön plana çıkan yapısı ise Avrupa Alevi Birlikleri Konfederasyonu’dur. Almanya özelinde diğer Türk sivil toplum kuruluşlarından daha teşkilatlı ve profesyonel bir şekilde çalışmalarını sürdüren AABF, Almanya’da kamu tüzel kişiliği statüsü elde eden sivil toplum kuruluşları arasında yer almaktadır (Keleş,2021:209). Çalışmada Almanya’da yaşayan Alevi toplumunun Türkiye’ye dönük talepleri ve beklentilerini de esas alan yapısı ile kurulan Alevi-Bektaşî Kültür ve Cemevi Başkanlığı’nın yurt dışında nasıl karşılık bulduğu ve Almanya Alevi toplumunun beklentileri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bunun için disiplinler arası bir bakışla konuya yaklaşmak ve çalışmanın ana odağını oluşturan meselenin Türkiye’de ve Avrupa özelinde Türk vatandaşlarının yoğun yaşadığı Almanya’daki durumunu anlamak amaçlanmaktadır. Alevi Bektaşî Kültür ve Cemevi Başkanlığı’nın kurulmasının etkileri de bu minvalde değerlendirilmesi gereken bir alanı ihtiva etmektedir. Türkiye’de ve Avrupa’da yıllardır taleplerini farklı mecralarda sürdüren Alevi toplumu nezdinde başkanlığın kurulmasının ardından ön plana çıkan mevcut etki ve sonraki olguları tartışmak çalışmanın ana hedeflerinden birisini oluşturmaktadır. Almanya özelinde Avrupa Aleviliğini tartışmaktan öte “aslında ne oluyor” sorusunun sorulması ve sosyolojik bir perspektiften meselenin ele alınıp incelenmesi oldukça önemlidir.

1.3 Alevîlik Nedir?

Alevîliğin ne olup ne olmadığı yahut bunun çerçevesinin çizilmesi bu çalışmanın mahiyeti ve hacmi itibarıyla mümkün değildir. Ancak Alevîliğin tarihi arka planı ve şimdiye kadar gelen sürecin kısa da olsa yer alması önemli ve gereklidir. Alevîlik üzerine literatürde yapılan çalışmalarda konu farklı yönleriyle ele alınmıştır (Zırh,2015; Massicard,2007;Soekefeld,2010, Dankoff,2014; Üzüm,2020; Sofuoğlu& İlhan,2020; Kaplan,2019; Şeriati,2016; Yıldırım,2012 ;Subaşı,2019). Alevîlik kelime manası itibarıyla “Hz. Ali’yi seven” veya “Hz. Ali taraftarı” demektir. İslâm tarihinde Hz. Peygamber’in vefatından sonra başlayan halifelik tartışmalarına kadar giden süreç içerisinde Hz. Ebubekir’in halife seçilmesi Alevîliğin aslında ilk başladığı yer olarak kabul edilebilir. Bu anlamda o dönem için herhangi bir kaynakta Hz. Ebubekir ve Hz. Ali arasında bir münakaşa veya tartışma yahut farklı bir hadise yaşanmamıştır. Bu tartışmaların odağı da zaten Hz. Ali’nin halife seçilmesi ve akabinde cereyan eden hadiselerdir (Üzüm,2020;34 Kaplan,2019; 26). Muaviye ile Hz. Ali arasında yaşanan halifelik seçimi sırasında ve sonrasında ortaya çıkan sorunlar halen teolojik olarak üzerine düşünülen hadiselerdir. Hz. Hüseyin’in şehit edilmesi ve Kerbela Katliamı’da bu bağlamda üzücü bir gelişmedir ve İslâm dünyası içerisinde halen kanayan bir yaradır (Şeriati, 2016:55). Ancak burada daha derinlikli düşünmeyi teklif eden husus bu durumun İslâm tarihindeki ayrılıkların başladığı olaylar ve akabinde yıllardır tartışılabilen, devletlerin dahi karıştığı ve İslâm dini içerisinde ihtilaflara neden olan problemlerdir (Sofuoğlu&İlhan,2020:65).

Zira bu süreç Alevîliğin tam anlamıyla kökenini oluşturmasa da meselenin izahı için önemli bir arka plandır. Emevi, Abbasi, Selçuklu ve Osmanlı Devletleri’nin kurulması ve o dönemlerin de ayrıca değerlendirilmesi gerekmektedir. Alevîlik veya Bektaşilik ya da Bektaşilik ya da Kızılbaşlık olarak meydana gelen isimlendirmelerle anılan topluluklar doğrudan birbirlerinden ayrı değildirler. Bektaşilik Türklerin Orta Asya’dan Anadolu’ya göç etmesinden sonra tasavvufi bir formla ortaya çıkmış Hacı Bektaş-ı Velî etrafında şekillenmiş bir oluşumdur. Osmanlı tarihi açısından da bu oluşum oldukça önemlidir (Demirtaş,2018:46).

Ayrıca Hacı Bektaş-ı Velî etrafında meydana gelen tarikat içerisinde bugünkü bilinen anlamıyla Alevî ritüelleri bulunmamaktadır, bu ayrımı doğru bulmamakla birlikte tam anlamıyla “Sünnî” bir çizgide ehli tasavvuf ve ehli tarikat olarak yaşamlarına devam eden bu oluşum sonraki yıllarda değişime uğramıştır (Üzüm, 2020:76; Sofuoğlu&İlhan,2020:83). Öte yandan Alevîlik

olarak nitelendirilen Kızılbaşlık ise İslâm'ı ilk kabul eden Türkmenlerden oluşan gruptur. Şunu da belirtmekte fayda var ki Kızılbaşlık kırdan yaşayan göçebe Türk kavimleri eksenli yayılmış Bektaşilik ise kent eksenli bir oluşumda hareket etmiştir (Yıldırım, 2012:6).

Konunun Safevi Devleti'nin kuruluşu ve Erdebil Tekkesi'ne giden bir arka planı da bulunmaktadır. Öyle ki Safevi Devleti Kızılbaşların etkin ve aktif olduğu Şah İsmail döneminde ve Osmanlı Devleti'nde Yavuz Sultan Selim döneminde iki devlet arasında yaşanan savaşlar ve gerilimler de mevcuttur (Ocak,2018:78). Tarihi süreçler içerisinde yaşanan sorunlar ve cumhuriyet tecrübesi de Alevîler için bir nevi “travma” etkisi yaratan hadiselerdir. Dersim, Kahramanmaraş, Çorum, Sivas, Gazi Mahallesi Olayları, bu durumu oluşturan sebeplerin başında gelmektedir (Massicard, 2007:35). Hem Türkiye'deki hem de Almanya'daki Alevîlik tartışmalarının odağında yer alan bu meseleler önemli kırılma noktaları olarak sayılabilir.

Bütün bunlarla birlikte Alevîliğin İslâm dini içerisinde bir mezhep veya görüş yahut fırka olduğu, İslâm dininden ayrı olarak bir din veya inanç olduğuna dair yaklaşımlar, “Hz. Ali'siz Alevilik” üzerine tartışmalar ile bunlara dair çıkarımlar mevcuttur. Öte yandan Alevîliğin modernleşme süreci içerisinde değiştiği ve dönüştüğüne dair analizler de bu anlamda mevcuttur (Yıldırım,2012;12; Subaşı,2019:45). Aleviliği belirli bir tanım içerisinde ele almak yahut ne olduğuna dair bir değerlendirme zemini ortaya koymak gerekirse Allah-Muhammed-Ali anlayışı genel çerçeveyi çizmek için yeterli görülebilir. Alevîliğin farklı yorumları, inanç ve ritüel bağlamında yaşanan Alevi toplumunun Aleviliği tanımlarken de farklılaştırdığı bir durumdur. Dolayısıyla birçok farklı Alevilik tanımlaması görmek mümkündür. Tarihi arka plan itibarıyla İslâm tarihi içerisindeki tartışmaları ihtiva eden bu konu, Emevîler, Selçuklular, Osmanlılar ve Cumhuriyet döneminde benzer problemleri meydana getirmiştir. Dolayısıyla belli bir tanımlama çabası içerisinde girmek ve sınırlı alanlar çizmekte bu bağlamda tartışmayı bulunduğu noktadan başka bir yere getirebileceği için burada yer verilmemiştir.

1.4 Türkiye'de Alevi Toplumuna Yönelik Politikalar ve Alevi Bektaşi Kültür ve Cemevi Başkanlığı'nın Kurulması

Türkiye'nin toplumsal dinamikleri ve geçmişten bugüne getirdiği meseleler bütünü içerisinde Alevilik ile birlikte gelişen olgular farklı zeminlerde daima bir şekilde tartışma konusu olmuştur. Türkiye'deki Alevi toplumunun cumhuriyet yıllarının öncesinde, sonrasında ve bugün de Türkiye'de İslam dinini farklı yorumlamaları veya kendi içlerindeki farklı Alevilik anlayışları bulunmaktadır (Üçer,2023:45). Alevi toplumuna dair çalışmalarda yahut Alevi

toplumunun kendi içerisinde Aleviliği İslâm dini içerisinde bir mezhep, tasavvufî bir yorum, yahut bir cemaat olarak gören betimlemeler mevcuttur. Alevî toplumunun büyük bir kısmı içerisinde, Aleviliği Hak-Muhammed-Ali yolu olarak Aleviliğin İslâm dini içerisinde bir yorum olarak algılayan Alevîler mevcuttur. Bununla birlikte Aleviliği İslâm dininin içerisinde sadece bir yaşam formu olarak benimseyip Aleviliği bir kimlik olarak devam ettiren Alevîler de bulunmaktadır. Alevî toplumunun içerisinde Türkiye özelinde bölgelere ve yer yer köylere varıncaya kadara farklı Alevîlik inanç ve ritüellerini de görmek mümkündür. Konunun yurt dışında uzanan yönünde de bu tür ayrımların ve Aleviliği farklı yorumlama eğilimlerinin bulunduğunu söylemek mümkündür. Bu farklı anlayışlar bütünü Alevî toplumunun kendi içerisinde Aleviliğin Türkiye'deki serencamını ve etki alanını değiştirmiş ve kimi zaman da dönüştürmüştür. Bu değişim ve dönüşüm süreci 1950'li yıllarda başlayan köyden kente göç etme sürecinde, "kentli" olmanın bütün Anadolu insanını karşı karşıya bıraktığı değişimle birlikte Alevî toplumunu da etkilemiştir. Kente göç etmeden önce bir arada toplu yaşamaya özen göstermiş, kendi ritüel ve inanç pratiklerini kendi aralarında yaşamaya devam eden bir toplumun diğer insanların inanç ve düşünce pratiklerinde olduğu gibi değişmesi ve dönüşmesi de kaçınılmaz bir gerçekliktir.

Tablo:1 Alevi Toplumuna Yönelik Uygulanan Politikalar ve Sonuçları

Uygulamalar	İlgili Kurum-Kuruluş	Sonuç
2009-2010- Alevilik Çalıştayları	T.C. Devlet Bakanlığı	Farklı Alevi sivil toplum kuruluşları belirli aralıklarla bir araya getirildi. Temel talep ve beklentiler ele alınarak sonunda raporlaştırıldı ve uygulamaya alındı.
2018-2022 Millî Birlik ve Kardeşlik Çalışmaları	T.C. İçişleri Bakanlığı T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı	Türkiye genelinde Cemevleri ziyaret edilerek ilgili sorunlar tespit edilmiş, Cemevlerinin ihtiyaçları giderilmeye çalışılarak Alevi toplumunun beklentileri ele alınmıştır.
2022 Alevi Bektaşî Kültür ve Cemevi Başkanlığı	T.C. Cumhurbaşkanlığı	Alevi toplumunun beklentilerini karşılamak amacıyla 2022 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı olarak Alevi Bektaşî Kültür ve Cemevi Başkanlığı kurulmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti'nde belki de bir ilk olarak 2009 ve 2010 yılında Alevilik Çalıştayları başlatılarak, Alevi toplumunun sorunları ve talepleri gündeme getirilmeye çalışılmıştır. Dönemin Devlet Bakanı Faruk Çelik koordinasyonunda Türkiye'deki Alevi sivil toplum kuruluşu temsilcilerinin katılımıyla düzenlenen çalıştaylarda Alevi toplumunun devlet ve hükümetten beklentileri ele alınmıştır. Bu talep ve beklentiler geniş çaplı toplantıların ardından

kamuoyu ile paylaşılmış ve Alevi toplumunun talepleri yerine getirilmeye çalışılmıştır. 2010 yılından 2018 yılına kadar Türkiye Cumhuriyeti Devleti nezdinde doğrudan herhangi bir çalışma yapılmazken, 2018 yılına kadar bu sorun ve talepler başka platformlarda dile getirilmeye devam etmiş, 2018 yılından sonra hükümet daha kapsamlı bir şekilde bu konuyu gündemine alarak bir dizi çalışma başlatmıştır. 2020 yılında İçişleri Bakanlığı ile Kültür ve Turizm Bakanlığı koordinasyonunda devam eden süreç neticesinde “Millî Birlik ve Kardeşlik” adıyla çalışmalar başlatılarak, 1000’in üzerinde Cemevi ziyaret edilmiş, Alevi derneklerinin kanaat önderleri ve Alevi Dede’leri farklı toplantılarla bir araya getirilerek talepleri dinlenmiştir. Bu talepler ve tespitler neticesinde Alevi toplumunun doğrudan muhatap alınacağı ve taleplerinin karşılık bulacağı bir kurum kurulması gündeme gelmiştir. 07.10.2022 tarihinde Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan Cem Evleri’nin açılış töreninde yaptığı konuşma ile Alevi-Bektaşî Kültür ve Cem evi Başkanlığı’nın kurulacağını kamuoyuyla paylaşmıştır. Bütün bu süreçlerin sonunda 09.11.2022 tarihinde Resmî Gazete ’de yayımlanan karar ile cumhuriyet tarihinde, Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin Alevi toplumuna dair en kapsamlı ve somut adımı olarak görülebilecek olan, Kültür ve Turizm Bakanlığı’na bağlı olarak Alevi-Bektaşî Kültür ve Cemevi Başkanlığı kurulmuştur. Bu konunun bir başka ve önemli boyutu da yurt dışında yaşayan Alevilerin ve Alevi toplumunun burada ele alınan meselelerle birlikte Türkiye’deki diğer toplumsal ve siyasi konulara dair refleksleri, düşünceleri ve fikirleridir. Bu durum Alevi toplumuna, Alevi toplumu açısından Türkiye’deki konumundan daha farklı bir konumda bulunma imkânını vermiştir. Almanya, Avusturya başta olmak üzere bazı ülkelerde Aleviliğin diğer Müslüman toplumundan daha farklı bir zeminde karşılık bulması ve Alevilerin bu zemini kendi inanç ve düşünce pratikleri çerçevesinde değerlendirmesi Türkiye’deki konumdan daha farklı bir konumda bulunmasının temellerini oluşturmaktadır. Bununla birlikte Alevi toplumunun sivil toplum yapısı ve bu yapının etki alanının Avrupa’da ve Türkiye’de karşılık bulması ile şekillenen karşılıklı etki, Alevi toplumunun Türkiye’deki hem Alevileri ilgilendiren hem de Türkiye’nin genel gündemini oluşturan konulara dair ilgi ve beklentilerini arttırmaktadır. Başkanlığın kurulması hem Türkiye’de hem de yurt dışında Alevi toplumunun bazı kesimlerinde doğru ve gerekli bir adım olarak olumlu karşılanırken, bazı kesimlerinde olumsuz bir adım olarak görülmüştür. Bu farklı görüşlerin temelini ise bir kısmında Alevilik anlayışlarının ve yorumlarının farklılığı olurken bir kısmın da siyasi zeminde yer alan karşıtlık mekanizması oluşturmuştur. Alevi-Bektaşî Kültür ve Cemevi Başkanlığı Kültür ve Turizm Bakanlığı’na bağlı olarak 09.11.2022 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanan kararname ile kurulmuştur. Bu kararnamede başkanlığın görev ve esasları belirlenirken, ilgili yapının nasıl teşekkül edeceği de ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu noktada Türkiye’deki idari yönetim

yapısında genel müdürlük düzeyinde yahut herhangi bir daire başkanlığı değil de kendine özgü bir “Başkanlık” olarak kurulan bu yapının daha özgün ve nitelikli çalışmalar yapabilmesinin de önü açılmış olacaktır. Hem teorik bilgi birikiminin doğru bir şekilde topluma yansması hem de pratik anlamda ihtiyaçlara cevap verecek bir mekanizmanın varlığı da ayrıca önemli görülebilmektedir. Başkanlığın görev ve yetkilerinin ilk maddeleri arasında yer alan ve Alevi toplumunun en önemli taleplerinden birisi olan, Cem Evlerinin ihtiyaçlarının belirlenmesi ve buradaki genel ihtiyaçlara yönelik faaliyetler ile yerel yönetimlerin faaliyete geçmesine dönük adımlar dikkat çekmektedir. Bununla birlikte Alevilik ve Bektaşilik hakkında akademik ve bilimsel bilgi üretimiyle ulusal ve uluslararası alanda bu çalışmaları desteklemekte başkanlığın faaliyetleri arasında yer almaktadır. Akademik ve bilimsel yönüyle sadece ulusal değil uluslararası bir bağlamı da kuşatacak olan bu çalışmaların geniş bir yelpazede bulunması önemli görülmelidir.

Alevi Bektaşi Kültür ve Cemevi Başkanlığı'nın görev ve yetkileri 09.11.2022 112 numaralı kararnamenin 292/A maddesine göre şu şekilde belirlenmiştir:

- a. *Cemevlerinin ve ihtiyaçlarının belirlenmesine yönelik çalışmalar yapmak,*
- b. *Cemevlerindeki hizmetlerin etkin ve verimli yürütülmesini koordine etmek.*
- c. *Cemevlerinin Başkanlıkça belirlenen hizmetlerinin gördürülmesi için yerel yönetimlere veya yatırım izleme ve koordinasyon başkanlıklarına ödenek aktarımına ilişkin iş ve işlemleri yürütmek.*
- d. *Alevi-Bektaşilik hakkında tüm yönleriyle, sosyal ve beşeri bilimler bütünlüğü içinde bilimsel araştırmalar yapmak, yaptırmak ve bu konularda seminer, sempozyum, konferans ve benzeri ulusal ve uluslararası etkinlikler düzenlemek.*
- e. *Özgün bilgi üretimi için uygun ortamlar hazırlamak, yayınlar yapmak ve bu alandaki çalışmaları desteklemek.*
- f. *Alevi-Bektaşilikle ilgili akademik faaliyetleri desteklemek amacıyla üniversiteler ve ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapmak.*
- g. *Alevi-Bektaşiliği yurt içinde ve yurt dışında bilimsel yönüyle araştırmak, derlemek ve bu amaçla yapılan çalışmaları desteklemek. Görev alanı kapsamında ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşların bilimsel çalışmalarını ve bu alandaki yayınlarını takip etmek, gerekli görülenleri tercüme ettirerek basılmasını ve yayımlanmasını sağlamak. Alevi-Bektaşilikle ilgili eğitim ve kültür faaliyetlerini yürütmek ve desteklemek. Bakan tarafından verilen diğer görevleri yapmak.*

ABKCB kurulması ve bunu takip eden süreç içerisinde 1 yılı aşkın bir zaman geçti. Bu süreç içerisinde Türkiye’deki Alevi toplumu açısından kurumun işleyişi, hedefleri ve uygulamaları takip edilerek anlaşılmaya odaklanıldı. Başkanlığın kuruluşundan itibaren “devletin Alevisi olmayacağız!” sloganıyla bazı Alevi sivil toplum kuruluşları tepkilerini ortaya koyarken, bazı sivil toplum kuruluşları da başkanlığın Alevi toplumu açısından gerekli ve önemli bir adım olduğunu vurgulamıştır.

Başkanlığa karşı eleştirilerin ana odağı, devlet mekanizmasıyla Aleviliğin yan yana getirilmesinin doğru bulunmaması olarak açıklanabilir. Zira bir devlet kurumunun Alevi toplumuna dair yapacağı çalışmalar Alevi toplumunun inanç ve ritüellerine karşı asimilasyon tehdidi olarak algılanmaktadır. Çalışmanın saha bulguları kısmında da yer verildiği şekliyle Alevi toplumu herhangi bir dış müdahaleyi doğrudan kabul etmemektedir. Cemevlerinin tefrişatı, Alevi Dedeleri’nin belli koşullarla maaş alması Alevi toplumunun başkanlığa dair eleştirilerinde önemli bir yer tutmaktadır. Siyasal alanda dedelerin maaş almasının Alevi toplumunun inancına uygun olmayacağı ve yıllardır yürütülen uygulamaların “rıızalık” doğrultusunda gönüllü olarak devam ettirildiği vurgulanmaktadır. Türkiye’de Cemevlerinin ibadethane statüsüne alınarak, bütün inanç ve dini oluşumlara mesafeli olunmasını her fırsatta ifade eden Alevi toplumu başkanlığın doğrudan Alevi topluma katkı sağlamayacağını düşünmektedir. Konunun bir diğer yönü de Alevi toplumunun mevcut hükümet politikalarına dair eleştirel ve mesafeli tutumudur. Keleş (2021) Alevi toplumunun Ak Parti hükümetinin politikalarına karşı mesafesini hatırlatarak, Alevi toplumu nezdinde devlet ile kurulan ilişki zemininin de mesafeli olduğunu vurgulamaktadır. Alevi toplumunun Türkiye’deki başkanlığa karşı getirdiği eleştirilerde yapılan mitingler yahut toplantılarda bu hususları gündeme getirdiği görülmektedir. *“Alevi Bektaşî Kültür ve Cemevi Başkanlığı kurarak dedelerimize maaş adı altında rüşvet teklif ediyorlar. Hükümetin asimilasyon üssü haline gelen bu başkanlığı tanımıyoruz, kabul etmiyoruz. Devletin Alevisi olmayacağız.”*

Bu anlayış içerisinde sadece başkanlığa dair eleştiriler değil ülke gündemine ilişkin ekonomik, sosyal, siyasi ve hukuki gelişmelere dair de söylemler mevcuttur. Alevi toplumunun bazı sivil toplum kuruluşlarının bu yaklaşımı sadece Türkiye içerisinde yer alanlar değil yurt dışında diğer bazı Alevi sivil toplum kuruluşlarının da katıldığı ve ortak düzenlenen programlarla da gündeme gelmiştir. Avrupa Alevi Birlikleri Konfederasyonu’nun Köln’de 2022 yılında düzenlemiş olduğu mitingde de aynı söylemler ve eleştiriler yer alırken AABK Türkiye’deki mitinglere de kurumsal olarak destek vermiş ve yer almıştır. Başkanlığın kurulmasının ardından bu tez çalışmasının gündeme gelmesi de bu minvalde gerçekleşmiştir. Alevi toplumunun yurt

dışından Türkiye ile kurduğu çift yönlü etkileşimin örnekleri burada da kendisini göstermektedir.

Başkanlığa dair diğer Alevi toplumunun fertleri gibi düşünmeyen ve başkanlığın Alevi toplumuna ilişkin katkılarının bulunacağını belirten görüşler de mevcuttur. Çalışmanın saha araştırmasında da görülmüştür ki Alevi toplumunun Cemevlerinin giderleri başta olmak üzere Aleviliğe dair doğru bilgi kaynaklarının üretilmesi, Alevi toplumunun da diğer vatandaşlar gibi taleplerinin istedikleri şekilde karşılanmasının istenmesi ve devlet ile Alevi toplumu arasında kurulan ilişki zemininin doğru bir şekilde yürütülmesi beklentiler arasındadır. Alevi Dedeleri'ne maaş bağlanması konusunda, bu durumunun yer yer bir gereklilik olduğu ve dedelerin maddi anlamda desteklenmesinin Alevi toplumuna katkı sağlayacağı belirtilmiştir. Alevi toplumunun kendi içerisindeki yorumlama farklılıkları sonucu oluşan farklı Alevilik anlayışlarının da doğru bilgi kaynakları çerçevesinde sonraki nesillere aktarılacak şekilde düzenlenmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir. Başkanlığın Alevi toplumuna fayda sağlayacağı düşüncesi içerisinde de eleştirel düşüncelere yakın şekilde devlet müdahalesinin olmaması gerektiği ve bu durumun doğru bir şekilde yönetilmesinin önemli olacağı düşünülmektedir.

Bu iki farklı görüşle birlikte, başkanlığın teşkilat yapısı, daire başkanlıkları ve kurum çalışanları doğrudan Alevi toplumunun taleplerine cevap verecek bir formda oluşturulmaya çalışılırken, özellikle Cem evlerinin ihtiyaçları, Aleviliğe dair eğitim ve araştırma süreçlerinin geliştirilmesi ve stratejik planlama ön plana alınmış gözükmektedir. Öyle ki başkanlığın ana omurgası bu üç sac ayağı üzerine konularak özellikle Cem evlerinin ihtiyaçlarının karşılanması noktasındaki talebin yerine getirilmesi önemli görülmektedir. Bununla birlikte, başkanlığın uhdesinden oluşturulan danışma kurulu Alevi toplumunun kanaat önderlerini bir araya getirerek var olan talepleri yerine getirmek açısından değerli görülmektedir. ABKCB cumhuriyet dönemi içerisinde önceki devlet tecrübeleri de hesaba katıldığında aslında önemli bir kurum olma niteliğindedir. Zira kendi kimliklerini ve ritüellerini uzun yıllar saklama eğiliminde olan Alevi toplumu devlet ve toplum nezdinde bir muhatap bulmuş ve taleplerini doğrudan iletme olanağı yakalamıştır.

1.5 Alevi Toplumunun Almanya'da Hukuki Statüsü ve Sivil Toplum Kuruluşları

Alevî toplumunun Almanya'da toplumsal ilişkileri, devletle olan münasebetleri ve hangi konumda oldukları bu çalışmanın içeriği itibarıyla oldukça önemlidir. Almanya'da hali hazırda yerelde bağımsız hareket eden dernekleşmeler olduğu gibi, birbirinden farklı çatı örgütlenmelerine bağlı olarak hareket eden 200 civarında Alevi derneği bulunmaktadır.

Almanya'daki Alevi nüfusu ile ilgili olarak resmi olmayan rakamlara göre 800 bine yakın bir nüfustan söz edilmektedir. Alevi toplumunun Almanya'da Türk diasporasının diğer mensuplarından belli noktalarda ayrılmış olması ve Almanya özelinde kendi inanç, düşünce ve ritüellerini Türkiye'deki hukuki ve toplumsal zemine göre daha kolay gerçekleştiriyor olmaları dikkat çekicidir. 1961'de Türkiye'den Almanya'ya başlayan işgücü göçünün akabinde özellikle 1980'li yıllarla birlikte kendisini göstermeye başlayan Türk diasporasının bir araya gelme ve birlikte hareket etme motivasyonları hali hazırda Türkiye ile kurulan ilişki zeminlerini de etkilemiş gözükmektedir. Bu çift yönlü ilişki zemini hem Türkiye'den hem Almanya'dan sivil toplum kuruluşlarını bir araya da getirebilmektedir. Türk diasporasının Almanya'da oluşturduğu sivil toplum mekanizması belli ihtiyaçlara çözüm üretmek amacıyla kurulmuş olsa da sonraki süreçte belirli dini, siyasi ve toplumsal kimliklerin ön plana çıktığı ortamlar oluşturmuştur. Alevi toplumu da Almanya özelinde bu süreçlerden azade kalmamış ve sivil toplum yapısını oluşturarak, Cemevleri ve kültür merkezleri ile bu yapının bir parçası olmuştur. Ancak Alevi toplumu diğer Türk vatandaşlarından süreç içinde biraz daha farklılaşarak Almanya kamuoyu ve hukuki yapısında birtakım haklar elde etmiştir.

Alevi toplumu tarafından Almanya'da 1970'lerde Türk Amele Birliği ile başlatılan sivil toplum hamleleri Yurtseverler Birliği adıyla devam etmiş akabinde Alevi Cemaatler Federasyonu ile belli bir aşamaya getirilmiştir. 1980 askeri darbesinin ardından Almanya'ya bu defa iltica yoluyla göç eden Aleviler, Avrupa'da dernekler üzerinden yapılanmaya devam etmiştir. 1993 Sivas Olaylarının ardından ise hem Almanya hem de Türkiye'de Alevi toplumu açısından adeta bir "uyanış" olarak Alevi örgütlenmeleri hız kazanmıştır. Şu anda da Alevi toplumunun kendi içerisindeki yorum ve düşünce farklılıkları temel alınarak kurulan sivil toplum kuruluşları bulunmaktadır.

Alevi toplumu bu süre içerisinde Alman devleti ve toplumu ile birçok alanda olumlu ilişkiler yürütmüş ve belirli sonuçlar elde etmiştir. Bu sonuçlar içerisinde Almanya'da başlatılarak farklı ülkelerde de devam eden Alevilik dersleri Alevi toplumunun en önemli kazanımlarından sayılabilmektedir. İslâm dini içerisinde din kültürü derslerinin Sünni anlatı üzerinden inşa edilmesine dair eleştirileri bulunan Alevi toplumu, bu girişimi ile Aleviliğin sonraki nesillere aktarılmasının doğru bir şekilde gerçekleşmesinin önünü açmıştır. Bununla birlikte Almanya'nın hukuk sistemi içerisinde bütün dini inanç ve oluşumlara eşit mesafede yaklaşılması ile devlet politikası olarak düşünülen ve devam eden kamu tüzel kişiliği statüsü Alevi toplumu da verilmiştir. Eyaletler bazında dini oluşumlar ile sivil toplum kuruluşlarına belli şartlar doğrultusunda verilen bu statü Alevi toplumu için oldukça önemlidir. Laik hukuk

sistemini benimseyen Alman hukuk sistemi Müslüman, Hristiyan, Musevi veya çeşitli inançlara eşit mesafede olmayı tercih etmektedir. Almanya'nın bu politikası dini oluşumlara belirli alanlar oluşturarak müdahale etmemektedir. Alman devleti tarafından muhatap alınma noktasında hukuki statü olarak tüzel kişilik hakkı dini oluşumlara devlet nezdinde bir konum getirmektedir. Alevi toplumuna da 2020 yılında Kuzey Ren Vestfalya'da 2023'te Berlin'de Almanya Alevi Birlikleri Federasyonu nezdinde verilen bu statü ile Alevi toplumu Almanya'da Ahmediye Cemaati ile birlikte kamu tüzel kişiliği sahibi ikinci Müslüman topluluk olmuştur. Türk diasporasının diğer kuruluşlarının bu hakkı elde edememesinin belli gerekçeleri bulunmakla birlikte, Alman devletinin istediği şartları sağlamayan oluşumlar bu hakkı elde edememektedir. Alevi toplumunun diğer topluluklardan daha fazla görünür olması ve kamusal alandaki faaliyetleri ön plana çıkarken özellikle AABF tarafından belli eyaletlerde elde edilen kamu tüzel kişiliği Alevi toplumu nezdinde bir kazanım olarak görülmektedir. Almanya'da her eyalet kendi içerisinde özerk olduğu için, dini cemaatler yasal sınırlar içerisinde kalmak koşuluyla devletten kamu tüzel kişilik talep edebilmektedirler. Bu durum Alevi toplumunun 1990'lı yıllarda Almanya'da Alevilik derslerini başlatmak istemesiyle birlikte gündeme gelmiş ve ilk başvurular bu yıllarda başlamıştır. Kamu tüzel kişiliği ilgili kuruluşu diğer dini oluşumlar ile eşit haklara sahip bir konuma getirdiği ve kendi içerisinde bazı haklar verdiği için önemli görülmektedir. Alevilik dersleri ise Alevi toplumu açısından Aleviliğin sonraki nesillere aktarımı ve Aleviliğe dair doğru bilginin aktarımının sağlanması adına oldukça önemlidir. 1980'li yılların sonunda Alevi toplumu içerisinde Alevilik derslerine dair oluşan talepler daha da görünür hale gelmiş ve bu tarihten sonra girişimler hız kazanmıştır (Bozkurt,2016:126). İlk olarak 1980'lerde Almanya'daki okullarda yapılması planlanan İslâm din derslerinin içerisinde Alevilik ile ilgili bir kısım ders içeriği veya talep bulunmamaktadır ancak sonrasında Berlin Anadolu Alevileri Birliği bünyesinde Alevilik dersleri üzerine bir girişim yapılarak 2000 yılında müracaat da bulunulmuştur. Bu süreyi izleyen yıllarda da ilk olarak Bavyera'da ilkokullarda sonrasında da birçok Avrupa ülkesinde Alevilik dersleri başlamıştır (Tosun,2009:100). İlkokul programlarının yanı sıra ortaokul, lise ve üniversite düzeyinde de Alevilik derslerinin başlamış olması Alevi toplumu açısından önemlidir. Zira Türkiye'de yıllarca zorunlu din dersinin kaldırılması üzerine uğraş veren Aleviler hem oradaki varlık sahalarının gelişmesi hem de Alevilik inancının başka bir şekilde öğretilerek devamının sağlanabilmesi noktasında önemli bir adım atmışlardır. Bu durumun başka bir yansıması da Avrupa ülkelerinde Aleviliğin yer yer İslâm'dan ayrı bir "inanç" olarak tanınmasının önünü açan bir gelişmedir. Öyle ki Alevilerin ayrı bir din dersi istemelerinin arkasında Alevi-ideolojik, toplumsal, kültürel ve ekonomik nedenlerle birlikte Alevi kimliğinin tanınması gibi

temel nedenlerde bulunmaktadır (Tosun, 2009:52).”Alevi toplumunun devlet nezdindeki konumunun nedenleri arasında ise, Alevi toplumunun diğer Müslümanlardan daha farklı bir yaşam tarzı benimsemiş olmalarından kaynaklanmaktadır. “Sünni olmayan Müslüman topluluk” (Sökefeld, 2004:18) olarak nitelendirilen Alevi toplumu Avrupa’nın algıladığı şekliyle bir İslâm dinini yorumlamamaktadır. Alman toplumuna göre, Aleviler diğer Müslümanlardan farklı olarak Almanya ile daha uyumludur ve toplumsal olarak daha benzer özellikler taşımaktadır. Bu durum da Alevilerin hem devlet nezdinde hem de toplum nezdinde daha farklı bir konumda olmalarının önünü açmaktadır. Bu durumu ortaya çıkaran başka faktörler mevcuttur, örneğin bunun sebepleri arasında gösterilen, Alevî toplumunun diğer Müslüman topluluklar gibi yaşamaması, Namaz, Oruç gibi İslâmî ritüellerden ayrı ve biraz soyutlanmış yaşamları başat faktördür (Coşan,2014:23; Sökefeld,2004:27). Dolayısıyla Almanya, Alevi toplumunu diğer Müslüman topluluklardan daha farklı bir konumda görebilmektedir (Bozkurt,2021:36). Keleş’in (2021) bu duruma dönük olarak Alevilerin; entegrasyon sorununun olmadığını, Almanya toplumu ile benzer yaşam formlarına sahip olduğunu ve Alevilerin Almanya’da kendi inanç ve ritüellerini daha rahat bir formda ortaya koymuş olduğunu belirterek, “Aleviler Almanya’yı, Almanya Alevileri kabul etti” tespiti önemlidir (Keleş,2021:112). Alevî toplumunun, bu konumdan hareketle, okullarda Alevîlik derslerini başlatmış olmaları, diğer inançlar dini oluşumlarla aynı konumda tanınma isteği gibi taleplerinin diğer topluluklardan daha fazla karşılık bulması bu ilişkiyi sürdüren bir anlam ihtiva etmektedir (Aksoy, 2018:26). Çalışmanın muhtevası itibariyle detaylı olarak yer verilmemiş olsa da bu konu Türk diasporasının çok boyutlu yapısının ve diaspora politikalarındaki stratejik önemin varlığını ortaya koymaktadır.

Alevi toplumu ve Aleviliğe dair konular gündeme geldiğinde Cem evlerinin statüsü de Türkiye’de uzun yıllar tartışılmıştır. Bu ve buna benzer tartışmalar teolojik veya İslâm dininin kendi içerisinde devam etmekle birlikte yer yer politik bir zeminde de tartışılabilmektedir (Üçer,2023:13). Özellikle ABKCB kurulmasından sonraki süreç içerisinde Cemevlerinin statüsünün tartışılması geri planda kalmış gibi gözükse de farklı anlayışlar hale mevcuttur. Türkiye’deki bu meseleden azade ele alınamayacak olan Almanya’daki Cemevleri ve kültür merkezlerinin kuruluşu 1989 yılında başlamıştır. 1993’teki Sivas Olaylarından sonra görünürlüğü daha da artan Alevî toplumunun hem Türkiye’de hem de Almanya’da ve Avrupa sathında cemevleri üzerinden dernekleşme çalışmalarını yürüttüğü ve bu minvalde örgütlendiği bilinmektedir (Keleş,2021:46; Massicard,2007:24). Aleviliğe ülkelerindeki diğer göçmen veya azınlık gruplardan İslâm dini içerisinde farklı bir statü veren ülkelerde bu sivil toplum

kuruluşları söz sahibi olmuştur. Öyle ki 2021 yılında Avusturya özelinde Avusturya Alevi Birlikleri Federasyonu'na, yeni bir statü verilmiş ve bu durum Avusturya Alevi İslâm Birliği'ni daha önce almış olduğu statüden farklı bir konumda iki ayrı Alevi sivil toplum kuruluşunun bulunmasına zemin hazırlamıştır (Çevik,2023:16). Alevi toplumunun oluşturduğu sivil toplum mekanizmasının başka bir yönü ise işlevsel halde Alevî toplumunun örgütlenme zeminlerinin başat mekânları olmalarıdır. Ayrıca dernekleşme faaliyetlerinin devamı noktasında Almanya Alevî Birlikleri Federasyonu ve çatı kuruluş olarak Avrupa Alevî Birlikler Konfederasyonu'nun diğer Alevi sivil toplum kuruluşlarına göre dikkat çekici bir konumu bulunmaktadır (Keleş,2021:79). Avrupa genelinde sadece AABF 'ye bağlı olarak 260 'dan fazla cemevi bulunduğunu söylemek mümkündür (Keleş,2021:81). Bununla birlikte AABF'ye bağlı olmadan kendi Alevilik anlayışları içerisinde farklı sivil toplum kuruluşları ve cemevleri de kurulmuştur. Bu kuruluşlar içerisinde; Demokratik Alevi Federasyonu- FEDA, Alevi İnanç Toplumu Almanya – AITA, Alevi Akademisi- AA, Alevi-Bektaşî Kültür Enstitüsü E.V, Alevi Eğitim Merkezi “Şah İbrahim Veli” Derneği, Ali Yolu – Alevi İslam Toplumu, Uluslararası Alevi Araştırma Dayanışma ve Eğitim Vakfı, Devrimci Aleviler Birliği – DAB, Cem Almanya Alevi Federasyonu (CEM AAF), Almanya Alevi İslam Birliği E.V. – AAİB, Avrupa Ehl-İ Beyt Alevi Federasyonu ön plana çıkan oluşumlar olarak sayılabilir.

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

2.1 Araştırma Bilgileri

2.1.1 Araştırmanın Konusu

Alevîlik konusu ve bunları oluşturan anlamlar silsilesi bugün modern kodlar etrafında yeniden şekillenen bir bakış açısını gerekli kılmaktadır. Türkiye'nin araştırırken ve değerlendirirken özen isteyen konularının başında gelen Alevilik, Anadolu sathındaki sürecinin ve geleneksel yönünün yanı sıra Anadolu coğrafyasını aşan ulus-ötesi bir bağlamda durmaktadır. Alevi toplumu da bu bağlamda cumhuriyet dönemi öncesi sayılmaz ise erken cumhuriyet döneminden günümüze kadar çeşitli toplumsal, siyasi, hukuki ve dini taleplerini hem devlet nezdinde hem de kamuoyunda paylaşmıştır.

Bu minvalde Türkiye Cumhuriyeti'nde devlet ve Alevi toplumu arasındaki ilişki zemininin farklı bir boyutta kurulduğu 2009- 2010 yılları arasında Alevilik Çalıştayları, kamuoyunda bilinen adıyla Alevi Açılımı, başlatılmıştır. Çalıştay sürecinde Alevi toplumunun kanaat önderleri ve temsilcileri ile bir dizi toplantılar icra edilerek Alevi toplumunun sorunları ve talepleri gündeme getirilmeye çalışılmıştır. Alevi toplumunun hem Türkiye'den hem de yurt dışında yaşayan Alevi toplumundan neşet eden beklenti ve talepleri gündeme gelirken, 2018 yılına kadar bu sorun ve talepler başka platformlarda dile getirilmeye devam etmiştir. Bununla birlikte konunun sadece Türkiye ile sınırlı kalmaması, Avrupa'dan Balkanlara, ABD'den Türkistan coğrafyasına kadar var olan Alevilik inanç ve ritüelleri ile Alevi toplumlarının varlığını yeniden gün yüzüne çıkarmıştır. 2018 Cumhurbaşkanlığı ve Milletvekili Genel Seçimleri ile birlikte daha kapsamlı bir şekilde bu konu daha kapsamlı bir şekilde ele alınmış ve Milli Birlik ve Beraberlik Çalışmaları adıyla daha somut bir zeminde harekete geçilmiştir. 2020 yılında İçişleri Bakanlığı ile Kültür ve Turizm Bakanlığı koordinasyonunda devam eden süreç neticesinde "Millî Birlik ve Kardeşlik" adıyla çalışmalar başlatılarak, 1000'in üzerinde Cemevi ziyaret edilmiş, Alevi derneklerinin kanaat önderleri ve Alevi Dedeleri farklı toplantılarla bir araya getirilerek talepleri gündeme getirilmiştir. Bu talepler ve tespitler neticesinde Alevi toplumunun doğrudan muhatap alınacağı ve taleplerinin karşılık bulacağı bir kurum kurulması için çalışmalar hızlandırılmıştır. 07.10.2022 tarihinde Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan Alevi Bektaşî Kültür ve Cemevi Başkanlığı'nın kurulacağını kamuoyuyla

paylaşmıştır. Bütün bu süreçlerin sonunda 09.11.2022 tarihinde Resmî Gazete’de yayımlanan karar ile cumhuriyet tarihinde, Alevi toplumuna dair en kapsamlı ve somut adımı olarak görülebilecek olan, Kültür ve Turizm Bakanlığı’na bağlı olarak Alevi Bektaşî Kültür ve Cemevi Başkanlığı kurulmuştur.

Konunun bir başka önemli boyutu yurt dışında yaşayan Alevi toplumunun Türkiye’deki diğer toplumsal ve siyasi konulara dair refleksi, düşünceleri ve fikirleridir. Özellikle Almanya ve Batı Avrupa ülkelerinde ilk önce hemşehri dernekleri daha sonra da Aleviliğin kendine özgü inanç pratikleri ve düşünce zeminini ihtiva eden Alevi sivil toplum kuruluşları önemli bir yer tutmaktadır. Bugün yurt dışında yaşayan yaklaşık 7 milyon Türk vatandaşının, 1 milyona yakınlık bir kısmını Alevilerin oluşturduğu bilinmektedir (Keleş,2021:55). Bu durum Alevi toplumuna, Alevi toplumu açısından Türkiye’deki konumundan daha farklı bir konumda bulunma imkânını vermiştir. Almanya ve Avusturya başta olmak üzere bazı ülkelerde Aleviliğin diğer Müslüman toplumundan farklı bir zeminde karşılık bulması ve Alevilerin bu zemini kendi inanç ve düşünce pratikleri çerçevesinde değerlendirmesi Türkiye’dekinden daha farklı bir konumda bulunmasının temellerini oluşturmaktadır. Alevi toplumunun sivil toplum yapısı ve bu yapının etki alanının Avrupa’da ve Türkiye’de karşılık bulması ile şekillenen bu karşılıklı etki, Alevi toplumunun Türkiye’deki hem Alevileri ilgilendiren hem de Türkiye’nin genel gündemini oluşturan konulara dair ilgi ve beklentilerini arttırmaktadır. Yurt dışındaki Alevi toplumunun Türkiye’den daha farklı ve sistematik kurumsal sivil toplum yapısı, sivil toplum mekanizmasının dinamik oluşu, mesken ülkelerdeki konumları ve Türkiye’ye dair yorumları oldukça büyük önem arz etmektedir. Başkanlığın kurulması hem Türkiye’de hem de yurt dışında Alevi toplumunun bazı kesimlerinde doğru ve gerekli bir adım olarak olumlu karşılanırken, bazı kesimlerinde olumsuz bir adım olarak görülmüştür. Bu farklı görüşlerin temelini ise bir kısmında Alevilik anlayışlarının ve yorumlarının farklılığı olurken bir kısmın da siyasi zeminde yer alan karşıtlık mekanizması oluşturmuştur. Bu çalışmada son yıllarda Türkiye’deki Alevi toplumuna yönelik politikalar ile birlikte ortaya çıkan olgular ile Alevi Bektaşî Kültür ve Cemevi Başkanlığı’nın kurulmasının ardından oluşan ve gündeme gelen konular, yurt dışında yaşayan Alevi toplumunun başkanlığa ilişkin görüşleri, düşünceleri, başkanlığın faaliyet alanındaki yaklaşımlar analiz edilerek anlaşılmaya çalışılmıştır.

2.1.2. Araştırmanın Amacı

Türkiye’nin tarihi geçmişinden bugüne getirdiği coğrafi, tarihi, sosyal, siyasal ve kültürel birçok mesele mevcuttur. Hem büyük bir devlet mirasına sahip olması hem de bulunduğu coğrafi derinlik ile Türkiye hem kuruluşunda hem de sonraki dönemlerde bu meselelerin

tezahür ettiği alanlarda mutlaka bir şekilde karşı karşıya gelmiştir. Bu konuların en başında da Alevilik- Bektaşilik konusu gelmektedir. Cumhuriyet dönemi öncesinden günümüze kadar dini, siyasi, kültürel veya sosyal biçimleriyle tartışma konusu olma potansiyelini taşıyan bu alan Türkiye'nin önemli meselelerindedir. Hem Alevi toplumunun hem de diğer toplumsal kesimlerin gündeminde yer edinmiş olan bu alan sadece Türkiye'den değil yurt dışından da taşıdığı anlamlarla farklı bir bakış açısını gerekli kılmaktadır.

Türkiye'de Alevi toplumuna ilişkin uygulanan politikalar ile birlikte 2022 yılında kurulan Alevi-Bektaşî Kültür ve Cemevi Başkanlığı'nın Alevi toplumu açısından önemli bir noktada durmaktadır. Alevi toplumunun kurulmuş olan bu başkanlığın faaliyetleri henüz başlamamışken ve doğrudan Alevi toplumuna yönelik herhangi bir etkisi bulunmadan önce başkanlığın kurulmasına ilişkin olumlu ve olumsuz görüşler özellikle Alevi kanaat önderleri ve sivil toplum temsilcileri tarafından dile getirilmiştir. Bu görüşler sadece Türkiye'den değil Avrupa'da yaşayan Alevi toplumunun temsilcileri tarafından da ifade edilmiştir. Türkiye'nin 60 yılı aşkın dış göç tecrübesi hesaba katıldığında Alevi toplumunun Avrupa merkezli faaliyetleri ve orada var olan anlamlar bütünü içerisinde oluşan dinamikler Aleviliğin sadece Türkiye'den değil Avrupa sathından da değerlendirilebilecek olguların bulunduğunu göstermektedir.

Bu çalışmanın temel amacı Türkiye'de Alevi toplumuna dair uygulanan politikaların yurt dışında yaşayan Alevi toplumu nezdindeki karşılığını ve yurt dışındaki Alevi toplumunun beklentilerini ele almaktır. Bununla birlikte yurt dışındaki Alevi toplumu Alevi Bektaşî Kültür ve Cemevi Başkanlığının kurulması ile ilgili neler beklemektedir ve başkanlıktan temel talepleri nelerdir sorusuna cevap bulmak alt amaçlardan bir tanesidir. Ayrıca hali hazırda başkanlığın kurulması Türkiye'nin diaspora politikalarına ve yurt dışındaki Alevi toplumunun Türkiye'den beklentilerine nasıl yansıtacağını değerlendirmekte çalışmanın amaçları arasındadır.

Bu çalışmanın içeriği itibarıyla temel araştırma soruları,

- ABKCB kurulması yurt dışındaki Alevi toplumunu nasıl etkilemiştir?
- ABKCB kurulması ve Türkiye'deki Alevi toplumuna yönelik politikalar yurt dışındaki Alevi toplumunu nasıl etkilemektedir?
- Almanya Alevi toplumu Türkiye'deki Alevi politikalarını ve Türk diasporasına dair etkilerini nasıl değerlendirmektedir? Soruları etrafında şekillenmiştir.

2.1.3. Araştırmanın Önemi

Alevi toplumuna yönelik yapılmış olan çalışmalar Aleviliğin tarihi, sosyolojik, psikolojik ve dini anlamdaki bakış açılarını ele alan gerçeklikleri farklı boyutlarıyla ortaya koymaya çalışmıştır. Bu çalışmalar özellikle Alevi toplumunun görünürlüğünün arttığı ve kamuoyunda gündeme gelmeye başladığı 90'lı yılların ortalarından itibaren disiplinlerarası bir formda kendisini göstermiştir. Aleviliği inanç ve ritüel anlamında yorumlarken ayrı, siyasi veya sosyolojik temelli ele alırken ayrı yahut hukuki anlamda bir anlama çabası içerisinde ayrı değerlendiren çalışmalar mevcuttur. Konunun sadece Türkiye sathında değil Avrupa'dan ABD'ye, Balkanlardan Türkistan coğrafyasına kadar mukim bulunan alanda ortaya çıkan olguları göz önüne alındığında daha geniş bir araştırma ve sorgulama alanı karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada en çok Türk vatandaşının ve dolayısıyla Alevi vatandaşımızın yaşadığı ülke olarak Almanya, Alevi toplumu için özel bir konumdadır. Almanya'da yaşayan Alevi toplumuna dair literatürde yer alan eserler Aleviliğin farklı yönlerini ortaya koymayı amaçlamıştır. Doğrudan Alevi toplumunu ele alan ve Almanya'daki Alevilerin mevcut durumunu yansıtan çalışmalar, diasporada Alevi kimliğinin nasıl bir süreç geçirdiğini ele alan ve bunun üzerine tespitleri bulunan çalışmalar mevcuttur.

Alevilik çalışmaları literatüründe önemli görülen Ahmet Yaşar Ocak'ın Türk Suffiğine Bakışlar, Alevi ve Bektaşî İnançlarının İslâm Öncesi Temelleri, Babailer İsyanı gibi kültleşmiş eserleri, Aleviliğin kendi inanç ve ritüelleri ile temel odak noktalarını ele alan çalışmalarıyla Mehmet Yaman'ın eserleri, Alevilik: İnanç, Edeb, Erkan Alevilikte Cem Hizmetleri ve Alevilikte Cenaze Hizmetleri, Ali Yaman'ın güncel olarak Aleviliğe dair kaleme aldığı çalışması Şah-ı Merdan'a Talip Olanlar isimli eseri başlangıç noktası olarak ele alınabilecek eserlerdir.

Bu araştırmanın ele aldığı çerçeve itibarıyla hem Almanya sathında yapılmış hem de Aleviliğe dair bir bakış sunan önemli çalışmalarda mevcuttur. Özel olarak Almanya'da genel olarak da Avrupa'da yapılan Alevilik araştırmaları ve buna bağlı olarak gelişen tartışmalar Aleviliğin bir "inanç" olarak tanınmasından, konunun ulus-ötesi bir anlama doğru genişlemesine kadar götürülebilmektedir. Sadece ulus-ötesi bir anlamı değil kimi çalışmalarda Alevilerin kendisini bir dünya vatandaşı olarak dahi tanımlamış olduğu görülmektedir. Alevilerin kendi "inanç" dinamikleri üzerinden geliştirdiği formlardan, politik bir çerçevede tanınmasına kadar bu konu farklı zeminlerde tartışılmıştır (Hopkins,2010, Unat,2002, Duman,2018, Bozkurt, 2020 Salman,2018, Zırh,2015, Massicard,2007). Almanya özelinde göç, diaspora ve Aleviliğin kesişim noktasında dikkat çeken çalışmalardan birisi olarak "diaspora içinde diaspora"

(Aksoy&Aksürmeli,2018) tanımı yapılan Alevi toplumu dolaylı olarak Türkiye’den ayrı bir “diaspora” olarak da yorumlanmıştır. Ayrıca Salman’ın 2018 yılındaki çalışması Alevi toplumunun Türkiye’den Avrupa’ya uzanan göç tecrübesini ele alan önemli çalışmalardandır. Almanya özelinde Aleviliğin biçimlerinin tartışıldığı veya teolojik olarak nasıl şekillendiğine dair analizlerde mevcuttur. Nitekim Almanya’da Alevilik araştırmaları noktasında çeşitli araştırma merkezlerinin kurulmuş olması da konuya ilginin arttığına göstergelerindedir (Sokefeld,2010, Dankoff,2014).

Bu araştırmanın çerçevesi doğrudan teolojik arka plandan değil Almanya’da yaşayan Alevi toplumunun Türkiye’deki Alevi toplumuna dair uygulanan politikalara bakışını ve kurulan başkanlığa dair olguları ele almak temelinde gerçekleşecektir. Bu çalışma olguları anlamak üzerinden bir perspektifle mevcut literatüre katkı sağlayabilmek amacını taşımakla birlikte, Alevi toplumunun devlet ve toplumla kurduğu ilişki, Alevi kanaat önderlerinin ve Cem evlerinin hukuki yapısı ve bütün bunlara dair yorumlamalar ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu çalışma aynı zamanda hem yeni kurulan bir devlet mekanizmasını ele alacağı hem de yurt dışında yaşayan vatandaşlar üzerinden şekilleneceği için literatüre ve kamu politikalarına çok yönlü bir katkı sağlayabilecektir.

2.1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışmada Almanya’da yaşayan Alevi toplumunun temsilcilerinin Türkiye’deki Alevi toplumuna dair uygulanan ve üretilen politikalara nasıl karşılık verdikleri, Türkiye’den beklentileri ve talepleri ekseninde ele alınan konular değerlendirilmiştir. Almanya’da yaşayan Alevi toplumunun Türkiye’de özellikle Alevi Bektaşî Kültür ve Cemevi Başkanlığı’ndan beklentileri bu çalışmanın odağını oluşturmaktadır. Bu kapsamda 18 yaş üzerinde Almanya’da bulunan Alevi toplumunun temsilcileri ile görüşmeler yapılmıştır. Almanya’da yaşayan Alevi toplumundan temsilcilerin seçilme nedeni yurt dışında Türk nüfusu bakımından en yoğun bölge olmasıdır. Almanya özelinde yapılan bu çalışma araştırma konusuna uygun olarak örneklem seçimi “amaçlı örnekleme tekniği” ile toplam 15 kişiyle gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler çevrim içi platform üzerinden gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın bu bağlamda sınırlılıkları içerisinde yöntem üzerinden daha farklı bir tasarım gerçekleştirilerek etnografik bir çalışma yahut görüşmelerin yüz yüze yapılması daha farklı sonuçlar elde edilmesini sağlayabilirdi. Bununla birlikte araştırmacının Alevi bir kimliği olmaması araştırma sürecinde sınırlılık oluşturan durumlardan birisini oluşturmuştur.

2.2 Araştırmanın Yöntemi

2.2.1. Araştırmanın Modeli

Akademik ve bilimsel araştırmalarda, doğru ve objektif verilere ulaşmak için, sistemli ve sonuçlarla tutarlı olarak çalışmanın içeriğiyle uyuşacak şekilde bir bağlam kurgulanmalıdır. Beşeri bilimlerde çalışma yapmak diğer bilim dallarından daha farklı bir bakış açısını gerekli kılmaktadır. İnsan ve toplumla ilişki kuran veya buradaki ilişkileri anlamaya çalışan araştırmacı mekanik veya sabit bir olguyla değil sürekli değişen dinamik bir varlıkla karşı karşıyadır. Ontolojik ve epistemolojik anlamda bu konu ayrı bir tartışmanın odağında olsa dahi kurgusu insan olan bu çalışmada da bu açıdan bakılması gereklidir.

Araştırmanın içeriğine ve sorgulanmak istenen esas konuya göre yöntemin şekillenmesi ise araştırmanın bütün süreçlerini doğrudan etkileyeceği için kritik bir öneme sahiptir. Bu çalışmada metodolojik olarak nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırmanın mevcut olguların arka planında “anlama” odaklı yorumlayıcı anlayışı çalışmanın örnekleme ve amacı doğrultusunda objektif verilere ulaşma imkânını arttıracaktır. Yöntemin tercih edilme sebeplerinden bir diğeri de araştırma sürecinde katılımcı ile bire bir ve çok yönlü etkileşimin sağlayacağı faydalar olarak ön plana çıkmaktadır. Almanya’da yaşayan Alevi toplumuna yönelik var olan örneklem ve konunun içeriği itibarıyla olguları anlamak ve ortaya çıkarmak amaçlandığından nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Araştırma fenomenolojik bir anlayışa dayanarak kurgulandığı için olgubilim deseni tercih edilmiştir. Fenomenolojik desen farkında olduğumuz ancak derinlemesine bir şekilde anlaşılabilen olgular açısından önemlidir. Bu olgular yaşadığımız dünyada olaylar, deneyimler, algılar, yönelimler, kavramlar gibi çeşitli durumlarda karşımıza çıkabilmektedir. Bu anlamda tam anlamını kavrayamadığımız olguları araştırmayı amaçlayan çalışmalar için fenomenoloji uygun bir araştırma zemini oluşturmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 69). Alevilik konusu ile ilgili araştırmanın içeriği açısından Almanya’daki Alevi toplumunun Türkiye’de Alevi toplumuna yönelik uygulanan politikalara dair bakış açılarını doğru bir şekilde kavrayabilmek amacıyla fenomenolojik desen tercih edilmiştir. Araştırmada veri toplama tekniklerinden yarı yapılandırılmış sorular üzerinden mülakat tekniği kullanılmıştır. Mülakat tekniği nitel araştırma süreçleri içerisinde katılımcılar ile bire bir görüşme imkânı sağladığı ve olguların “samimi” bir diyalog zemininde ortaya çıkmasına olanak verdiği için tercih edilmiştir (Özdemir& Tuti,2023:225).

Nitel yöntemlerle yapılan araştırmalarda geçerlik ve güvenilirliğin sağlanması, nicel araştırmalarda kullanılan yöntemlerden belli ölçülerde farklılaşmaktadır. Nitel araştırmalarda güvenilirlik ve geçerlik; inandırıcılık (iç geçerlik), transferedilebilirlik veya aktarılabirlik (dış geçerlik), tutarlık (iç güvenilirlik) ve onaylanabilirlik (dış güvenilirlik) olmak üzere dört faktör üzerinden sağlanmaktadır (Yıldırım, Şimşek,2011:55).

2.2.2 Evren ve Örneklem

Yurt dışında yaşayan Türk vatandaşları yahut Türk diasporası üzerine yapılacak çalışmalar açısından Almanya özel bir konuma sahiptir. Türk vatandaşlarının nüfus olarak en yoğun bulunduğu ülke olması ve Türk diasporasının Almanya'da oluşturduğu sivil toplum kuruluşları ve Türk vatandaşlarının hali hazırdaki nüfusunun 4 milyona yaklaştığı düşünöldüğünde de Almanya bu bağlamda Türk vatandaşları açısından dikkat çekici bir araştırma zemini oluşturmaktadır. Almanya'da yaşayan Alevi toplumu da bu anlamda yurt dışında en çok Alevi vatandaşın yaşadığı ülke olması hasebiyle önemlidir. Dolayısıyla çalışmanın evreni yurt dışında yaşayan en çok Türk nüfusunun bulunması sebebiyle Almanya olarak belirlenmiştir. Örneklemi ise amaçlı örneklem üzerinden seçilmiş ve katılımcılara kartopu örneklem tekniği ile ulaşılmaya çalışılmıştır. İlk katılımcı ile iletişime geçildikten sonra diğer katılımcılara da kendilerinin önerdiği kişiler üzerinden telefon yahut mail yoluyla ulaşılmaya çalışılarak katılımcılar belirlenmiştir. Katılımcıların amaçlı örneklem modeline uygun şekilde belirlenmesine dikkat edilerek, Almanya özelinde Alevi sivil toplum kuruluşlarının üst düzey temsilcileri, daha önce görev yapmış yöneticiler, akademisyenler ve konu ile ilgili hem Türkiye hem de Almanya'daki süreci bilen katılımcılara ulaşılmaya çalışılmıştır. Görüşmecilerin belirlenmesi aşamasında Alevi toplumunun temel talep ve beklentilerini ortaya koyabilecek ve Türkiye'deki politikalara dair görüşlerini ifade edebilecek katılımcılar sürece dahil edilmeye çalışılmıştır. Almanya 'da yaşayan Türk diasporası 'dan Alevi toplumuna mensup 18 yaş ve üzerindeki katılımcılar belirlenmiştir. Alevi toplumunun özellikle sivil toplum yapılanmasının cemevleri üzerinden şekillendiği dikkate alındığında konuya dair hem olumlu hem olumsuz fikirleri ortaya çıkarmak amacıyla Alevilik anlayışı fark etmeksizin katılmak isteyenler görüşme yapılmıştır. Almanya Alevi toplumunun temsilcilerinden 15 kişi ile yapılan görüşmeler araştırmanın kendisini tekrarlamaya başladığı noktada tamamlanarak, geçerliliğinin sağlanabilmesini amaçlamaktadır. Belirlenen 15 kişi nitel araştırma yöntemleri içerisinde ve araştırılan konu bakımından esas noktaları görmek için yeterlidir.

Tablo:2 Araştırmaya Katılanların Profili

	Katılımcı	Yaşadığı Eyalet	Mesleği	Yaş	Cinsiyet
1	Katılımcı 1	Kuzey Ren Vestfalya	Akademisyen	52	Erkek
2	Katılımcı 2	Kuzey Ren Vestfalya	Stk Temsilcisi, (Yönetim Kurulu Üyesi)	47	Erkek
3	Katılımcı 3	Bavyera	Stk Temsilcisi, (Başkan Yardımcısı)	63	Erkek
4	Katılımcı 4	Kuzey Ren Vestfalya	Stk Temsilcisi, (Yönetim Kurulu Üyesi)	55	Erkek
5	Katılımcı 5	Kuzey Ren Vestfalya	Stk Temsilcisi, (Dede)	43	Erkek
6	Katılımcı 6	Hamburg	Stk Temsilcisi, (Dede)	51	Erkek
7	Katılımcı 7	Kuzey Ren Vestfalya	Stk Yöneticisi,(Dede)	49	Erkek
8	Katılımcı 8	Bavyera	Stk Temsilcisi, (Eski Üst Düzey Yönetici)	71	Erkek
9	Katılımcı 9	Baden Württemberg	Dede (Eski Yönetim Kurulu Üyesi)	65	Erkek
10	Katılımcı 10	Hessen	Frankfurt Belediyesi Çalışanı, (Stk Yöneticisi)	69	Erkek
11	Katılımcı 11	Kuzey Ren Vestfalya	Stk Temsilcisi, Dede	25	Erkek
12	Katılımcı 12	Kuzey Ren Vestfalya	Tekniker (Gönüllü Stk Mensubu)	38	Erkek
13	Katılımcı 13	Kuzey Ren Vestfalya	Stk Temsilcisi(Dede)	54	Erkek
14	Katılımcı 14	Kuzey Ren Vestfalya	Stk Temsilcisi,(Dede)	59	Erkek
15	Katılımcı 15	Hessen	İşçi (Gönüllü Stk Mesnsubu)	64	Erkek

2.2.3. Veri Toplama Teknikleri ve Alan Uygulaması

Bu çalışmada veri toplama tekniklerinden mülakat tekniği seçilmiştir. Mülakat tekniği, araştırmada katılımcıların görüşlerini, düşüncelerini, Türkiye’de Alevi toplumuna ilişkin yürütülen politikalara bakış açısı ve başkanlığın kurulmasına dair ifadelerinin arka planını anlamak ve ortaya çıkarmak için tercih edilmiştir. Yarı yapılandırılmış soru formu üzerinden toplam 19 soru yöneltilmiş, bu sorular katılımcıların Aleviliği nasıl tanımladıklarını anlamak,

hali hazırda Almanya'ya niçin göç ettikleri, göç motivasyonlarını, ne kadar süredir yurt dışında bulduklarını, ABKCB kurulmasına giden sürece dair Türkiye'de ki politikalara bakışlarını, başkanlığın kurulmasına dair temel düşüncelerini, başkanlığın yurt dışındaki Alevi toplumuna etkilerinin neler olabileceğini ölçmek üzerinden oluşturularak kurgulanmıştır.

Görüşmeler Şubat- Mayıs 2024 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler ortalama 45 dakika sürmüştür. Araştırma sürecinde daha önce çalışmaya katılacağını söyleyip katılmayan yahut son anda fikrini değiştiren katılımcılar olduğu gibi görüşmelerin 60 dakikayı aştığı verimli görüşmelerde yapılmıştır. Ayrıca araştırma sürecinde mülakatlar zaman ve maliyetler göz önüne alınarak çevrim içi gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların ilgili çevrim içi programa sahip olması sağlanmaya çalışılmış ve bu sayede görüşmelerin sağlıklı bir temel üzerinden ilerlemesi hedeflenmiştir. Görüşmelerde katılımcılar ile “samimi” bir diyalog zemininin ortaya çıkması, objektif sonuçların ortaya çıkması bakımından önemli olduğu için görüşmeler ilgili bir katılımcının yahut daha önce irtibat kurulmuş olan Alevi toplumundan bir kişinin vasıtasıyla gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Mülakatlar görüşmecilerden onay alındıktan sonra kayıt altına alınmış, sonrasında transkript edilip ilgili görüşmeciye gönderilip doğruluğu teyit edilmiştir. Bu sayede araştırmadan elde edilen verilerin doğruluğu, olası transkripsiyon hataları vb. sorunların önüne geçilmiştir.

2.2.4. Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması

Nitel araştırmada temel amaç, deneyimlerin, tutumların, davranışların daha somut ve objektif olarak ortaya çıkması ve yorumlanmasına zemin oluşturmaktır (Creswell,2013). Bu verilerin analizinde de sadece birtakım yorumlamalar yahut direkt betimlenecek bir süreç değil, bir sorgulama zemini içerisinde “aslında ne oluyor?” “arka planda ne var?” gibi soruların etrafında yorumlayıcı içerik analizi ile derinlemesine bir analiz hedeflenmektedir (Yıldırım, Şimşek, 2011:222). Bu zeminde katılımcılardan elde edilen verilerin toplanması kadar yorumlanması da önemlidir. Bu yorumlama, verileri doğru ve nesnel bir temelde ortaya çıkararak araştırmanın sonuçlarını tahlil etmenin imkânını vermektedir. Çalışma sonucunda elde edilen veriler tek sorular halinde katılımcıların yanıtları dikkate alınarak değerlendirilmiş, belirli kategoriler ve kodlamalar ile şekillendirilerek, parçadan bütüne dair bir tahlil ortaya konulmaya çalışılmıştır. Yaklaşık 248 kod elde edilmiş olup 3 ana tema ve 27 kategori belirlenmiştir, bu kodlar belli kategori ve temalar etrafında düzenlenerek konu bütünlüğü ve ifadelerin doğru bir biçimde

kullanılması sağlanmıştır. Araştırmanın geçerlik ve güvenirliğini sağlam bir zemine oturtmak için örneklem seçiminde farklı Alevi sivil toplum kuruluşlarından temsilciler ile görüşme yapılmasına ve örneklem bu anlamda çeşitli olmasına dikkat edilmiştir. Ayrıca katılımcıların hakkında ilgili bilgilere yer verilmiştir. Çalışma sürecindeki bütün kısımlar açık şekilde belirtilirken, araştırmanın farklı araştırmacılar tarafından aktarılabilir olmasını sağlamak suretiyle çalışmanın geçerlik ve güvenirliği arttırılmaya çalışılmıştır. Araştırmada katılımcılara görüşme sonrası transkripsiyonları doğrulatılmış ve onayları alınmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu çalışmada katılımcıların görüşmelerde vermiş olduğu yanıtlar belirli kategorilere ayrılarak düzenlenmiştir. Almanya’da yaşayan Alevi toplumunun, Aleviliği nasıl tanımladığı ve Aleviliği nasıl anlamlandırdığı, Türkiye’deki Alevi topluma yönelik politikalara bakışlarının hangi temelde şekillendiği ve başkanlığın kurulmasının Almanya’daki Alevi topluma etkileri ile beklentileri anlaşılmaya çalışılmıştır. Aleviliğin tanımlanması farklı Alevilik yorumlarını da beraberinde getirirken Aleviliğe dair bakış açısının uygulanan politikalara ve başkanlığın kurulmasına dair görüşlere yansıdığı, geleneksel kodlar ile Aleviliği İslâm dininin bir parçası olarak yorumlayan katılımcıların başkanlığa dair görüşlerinin olumlu olduğu; Aleviliğe dair farklı yorum ve düşünceleri olan veya modern Alevilik olarak tanımlanan görüşe yakın olan katılımcıların ise başkanlığa dair daha mesafeli ve olumsuz görüşlerle yanıt verdiği görülmüştür.

Almanya’da yaşayan Alevi toplumunun Türkiye’deki Alevi topluma dair uygulanan politikalara, devlet nezdinde eşit yurttaşlık, toplum nezdinde ise ayrımcılıktan uzak bir anlayışın beklentisi içinde oldukları görülmüştür. Zorunlu din kültürü ve ahlak bilgisinin kaldırılmasından, Diyanet İşleri Başkanlığı’na dair eleştiriler ile özellikle Cem evlerinin yasal statüsünün doğrudan “ibadethane” olarak görülmesinin temel beklentiler olduğunu söylemek mümkündür.

Başkanlığın, Alevi toplumu açısından doğru bilgi kaynaklarına ulaşmak noktasında önemli faydalar sağlayacağı düşünülmesi ile Alevi topluma mensup farklı görüşten olan kişilerin bir araya gelmesinin başkanlığın görevi olabileceğini belirten katılımcılar mevcuttur. Bununla birlikte başkanlığın Alevi toplumunun ve Aleviliğin Türkiye Cumhuriyeti nezdinde muhatap olarak statü elde etmiş olması ve Alevi toplumunun beklentilerini karşılayacak olması Alevi toplumu açısından bir başka önemli gelişme olarak karşımıza çıkmaktadır.

Başkanlığa dair eleştiri ve mesafeli tutumun görüldüğü noktalar ise Alevi toplumunun devlet ile kurduğu ilişki zemininin sorunlu yapısından kaynaklandığını söylemek mümkündür. Zira Alevi toplumunun devlete bakışında daha önce Türkiye’de yaşanan olumsuz hadiseler ön plana çıkmaktadır. Alevi toplumunun başkanlığın kurulmasının “asimilasyona” yol açacağı ve

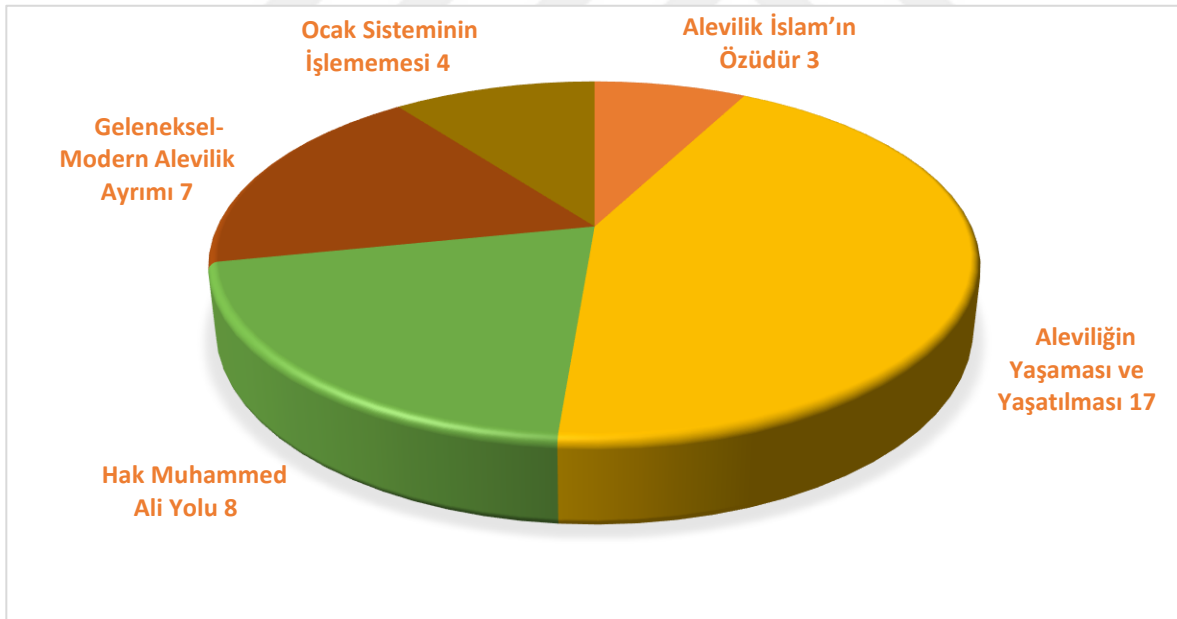
“devletin Alevisinin” oluşturulmak istendiğini düşünmesi başkanlığa dair olumsuz eleştirilerin temelini oluşturmaktadır.

Konunun yurt dışındaki Alevi toplumu nezdinde bir başka önemli perspektifi Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin Türkiye ile ilgili Aleviler açısından aleyhte görülen davaların bir sonucu olarak başkanlığın kurulduğunun düşünülmesidir. Türkiye Cumhuriyeti’nin Alevi toplumuna yönelik politikalarının olumlu bir yöne evrilmesinin ve somut çıktılarının bulunmasının Alevi toplumu ve AIHM kararlarını etkileyeceği düşünülmektedir.

Bu bölümde katılımcıların sorulara verdikleri yanıtlardan oluşan kategoriler bulguların analiz edildiği bölümde detaylı şekilde verilmiştir.

3.1. Aleviliği Anlamak ve Anlamlandırmak

Aleviliği Anlamak ve Anlamlandırmak başlığı altında oluşturulan analiz grafik şeklinde kategorilendirilmiş ve frekansları oluşturulmuştur. Bu başlıkta 5 kategori katılımcılardan elde edilen cevaplara göre analiz edilmiştir.

Alevi toplumunun özellikle cumhuriyet döneminden beri Aleviliğin ne olduğu yahut ne olmadığı, Aleviliğin ideolojik zeminine doğru evrilmesinden, siyasallaşmasına kadar farklı bağlamlarda birtakım tartışmaları meydana gelmiştir. Alevi toplumunun kendi içerisinde

farklı fraksiyonların ve inanç bağlamındaki düşüncelerin hali hazırdaki konumu da bu durumu ortaya koymaktadır (Zırh,2015:35). Aleviliği tanımlamak yahut Alevilerin tanımlanması belli başlı Alevi önderlerinin yanı sıra Aleviliğin yazılı kaynaklarından hareketle elde edilen verilerde belli olmaktadır. Bu çalışmanın içerisinde de Aleviliğin nasıl betimlendiği ve katılımcıların Alevilik anlayışları anlaşılmalı çalışılmıştır. Alevilik anlayışlarının anlaşılması çalışma içerisinde Alevi toplumunun diğer sorulara verdikleri cevapları görece etkilemiş olsa da sonuç olarak ortaya çıkan Yıldırım'ın (2020) geleneksel-modern Alevilik bağlamında yaptığı çalışma bu çalışmanın da odağına aldığı önemli bir perspektiftir. Özellikle köyden kente göç sürecinde Alevi toplumunun kendi geleneksel kodlarından kopması, şehir hayatında Aleviliğin konumunun kır hayatından farklı olması, Alevi toplumunun içtimai ve siyasi düzende yer alarak varlık bulması geleneksel-modern ayrımının önemli neticelerindedir. Yıldırım, bu durumda geleneksel Aleviliğin, Cem erkanını sürdüren, Alevi Dedeleri ile bağıni koparmayan, müshipliğini icra eden ve özellikle bağıli olduğı ocaklarla irtibatını devam ettiren Alevi toplumunu bu şekilde nitelendirmektedir. Öte yandan Modern Alevilik tanımında, özellikle Alevi toplumunun sol siyaset eklemlenmesi, Alevi gençlerinin Alevi Dedelerinden ziyade kendilerini konumlandırması ve şehir hayatında Alevi toplumunun dağınık halde bulunması yer almaktadır (Yıldırım,2020:34). Bununla birlikte Bülent Keleş'in Almanya özelinde yapmış olduğı çalışmada "Kültür Merkezci-Dede Merkezci" Alevilik (Keleş,2021:45) olarak ayırdığı Alevilik anlayışları ve yaşam biçimleri de bu tanımla doğrudan benzer noktalara sahiptir.

Araştırmanın saha çalışması kısmında katılımcılar, Alevilik anlayışlarına ilişkin sorulara farklı cevaplar vermişlerdir. Bu durum Alevi toplumunun kendi içerisindeki parçalı ve çok katmanlı Alevilik anlayışını ortaya koyarak, Aleviliğe ilişkin yaklaşımları ele almayı kolaylaştırmıştır. Her ne kadar elde edilen bulgularla belli kodlar ve kategoriler elde edilmeye çalışılmış olsa da bir katılımcı "*Hangi Alevi'ye, bu soruyu sorduğunuzda herkes farklı bir şey söyleyebilir o yüzden.*" (K4, Stk Temsilcisi,55) diyerek Alevi toplumuna dair bu bulguyu bir nevi haklı çıkarmıştır. Araştırma bulguları içerisinde ise Alevilik tanımları bağlamında Aleviliğin daha çok Hak-Muhammed-Ali yolu, olduğunu belirten katılımcılar yer almaktadır. "*Alevilik, Hak Muhammed Ali yolunda yürüyen, dört kapı kırk makamı esas alan, kendisini yaşamı boyunca Alevi ilkelerine Alevi Erkan'ına bağıli kılan insanların oluşturduğu bir inanç.*" (K5, Stk Temsilcisi,43)

“Aleviliği hiçbir zaman kimse anlayamaz, çözemez de. Alevilik Ali'nin yoludur, Muhammed'in yoludur. Asıl Müslümanlık Aleviliktir. Alevilik ayrı bir inanç değildir.” (K1,Akademisyen,51)

Bununla birlikte Alevilik tanımı içerisinde Alevi-Bektaşî Ocaklarına bağlılığını ifade eden ve sürekli bu bağı devam ettirmese dahi varlığını beyan eden katılımcılarımızda dikkat çekmektedir. Bu durum Alevi toplumunun hafızasında geleneksel kodların daha ağır bastığını ve Aleviliğin yaşanması ve yaşatılması bağlamında Ocakların nispeten de olsa bilinirliğini devam ettirdiğini göstermektedir. Nitekim Alevi toplumu için Ocaklar oldukça önemlidir ve sadece geleneksel veya modern ayrımı olmadan bir kişinin Alevi sayılabilmesi için en azından bir Ocağa bağlı olması gerekmektedir(Ocak,2009:56).

3.1.1. Alevilik İslam'ın Özüdür

Araştırma bulguları içerisinde Aleviliği farklı tanımlama çabaları ve Aleviliğin son yıllarda ortaya çıkan şekliyle İslâm dininin “içerisinde” yahut “dışarısında” tanımlamaya çalışan grupların aksine Aleviliği İslâm dinin “özü” olarak kabul ettiğini söyleyen (K 6, Stk Temsilcisi,51)

“Bizim Alevilik anlayışımızla, Alevilik İslam'ın özüdür. Çünkü Hazreti Muhammed Mustafa'ya sorulan bir soru üzerine, Peygamber efendimiz şöyle bir cevap vermiştir, ne için geldiniz göreviniz nedir elçi olarak? Hazreti Muhammed Mustafa da şu cevabı vermiştir, ben güzel ahlakı tamamlamak için geldim. Ve bu güzel ahlakı gerçekten de Hazreti Muhammed Mustafa hem kuran ayetlerinde olsun hem de kendi ehli beytine olsun onu iletmiştir.”

Aleviliği İslâm dinini özü olarak nitelendiren katılımcı, Hz. Peygamber'in peygamberliğine değinerek Aleviliğinde güzel ahlak olduğunu vurgulamıştır. Bu yoruma Aleviliğin İslâm dininin içerisinde bir yorum olduğunu, Şia'nın batını yorumu olarak kendisini devam ettirdiğini belirten, (K13, Stk Temsilcisi,54), İslâm'da iki ana grup olduğunu ve Aleviliğin de bu grupların içinde yer aldığını eklemiştir.

“Alevilik, İslam'ın içinde bir yorumdur. İki grup, iki ana grup vardır İslam'da. Ehli Sünnet ve Şia. Alevilik bu anlamda Şia'nın bir parçasıdır. Şia yani Şia Ali, Hz. Ali taraftarları anlamında. Şia'nın içinde de Şia'nın mistik, batını yorumudur.”

Aleviliğin tasavvufi, yorumları itibarıyla batını ve zahiri iki yönünün bulunduğunu belirten kaynaklar mevcut olmakla birlikte Türkiye’de algılandığı ve yaşandığı şekliyle Şia’nın bir kolu olarak yahut ondan bağımsız tasavvufi bir yol olarak geliştiğini ifade eden çalışmalarda mevcuttur. Ayrıca burada Alevilik- Bektaşilik arasında bir ayrım olduğunu ve bu tip yorumların doğrudan buradan kaynaklandığını belirtmekte fayda vardır. Öyle ki Alevilik, Kızılbaşlık ile kırsal alanda Türkmen Alevilerden neşet eden bir bağlamda ele alınırken; Bektaşilik, şehir yaşamında tasavvufi bir yönüyle el alınmaktadır(Üzüm,2021:68; Subaşı,2019:43; Yaman,2021:53). Çalışma verilerinde, Alevilik tanımını yaptıktan sonra, “*Alevilik İslâm’ın içindedir diyoruz biz sonra içinde mi dışında mı diye sorma*” diyerek bir nevi Aleviliğin İslâm dininden ayrı tanımlanmasına karşı çıkan, K,13 ile bu duruma daha da belirgin şekilde itiraz eden (K14, Stk Temsilcisi,59) “*Şimdi saçma sapan tartışmalar var yok Kuran’ı Kerim’i saymayalım falan diye bunlar saçma şeyler ben kabul etmiyorum bu tanımları*” diyerek görüşlerini ifade etmişlerdir. Bununla birlikte Aleviliği kimsenin doğru bir şekilde anlayamayacağını belirten (K1,Akademisyen,52) “*Aleviliği hiçbir zaman kimse anlayamaz, çözemez de. Alevilik Ali’nin yoludur, Muhammed’in yoludur. Asıl Müslümanlık Aleviliktir. Alevilik ayrı bir inanç değildir.*” Aleviliği asıl Müslümanlık olarak tarif etmiştir.

3.1.2.Hak Muhammed Ali Yolu

Çalışma verileri içerisinde Aleviliği Hak-Muhammed-Ali Yolu veya Çizgisi olarak nitelendiren katılımcılar çoğunlukta yer almaktadır. Alevi toplumu içerisinde de genel kabul gören anlayış ve tanımlama olarak beliren bu söylem katılımcıların özellikle üzerinde durduğu ve ifade ettiği tanımlama olmuştur. Aleviliğin batını ve zahiri yönünün bulunduğunu belirten K2 “*Hepimizin bildiği gibi Hazreti Ali’den başlar, ya Allah ya Muhammed ya Ali diyoruz, Allah inancımız var. Allah’ın birliğine hazreti Muhammed’in Rasullüğüne hazreti Ali’nin veliliğine inanan, İbadeti cem evi olan, 3 gün “hızır orucu tutan”, 12 gün matem yası tutan, İbadet fonu cem olan işte 12 hizmetler “semah” bağlama eşliğinde, yaptığımız ritüellerle yaptığımız inancımızın adı*” Aleviliğin ritüellerini, Cem erkanını ve genel Alevilik tanımını ifade etmiştir. Bu noktada Allah, Peygamber inancını vurgulayan katılımcı, bağlam eşliğinde semah dönülmesinin ve cem ibadetinin önemini ve ocak sisteminin dedelerden, pirlere ve mürşitlerden geldiğini vurgulamıştır. “*Bizim Ocaklar sistemiyle talip, rehber, pir, mürşit, bu silsile ile gelir*”.

Aleviliği, Hak-Muhammed-Ali inancı olarak ifade eden K4, bir yaratıcının varlığına inanmanın önemli olduğunu ve Hz. Peygamber'in şahsında peygamberlerin ilahi mesajına uyulması gerektiğini ve Hz. Ali'nin velayetini takip etmenin önemini belirtmiştir. *“Alevilik bana göre hak Muhammed Ali inancıdır. Bununla formüle edilen işte bir yaratıcıya inanmak. Hazreti Muhammed'in şahsında peygamberlerin getirdiği O ilahi mesaja uyumak, onu takip etmek ve hazretlerinin şahsında da velayeti takip etmektir”*.

“Kıldan İnce, Kılıçtan Keskin Bir Yoldur”

Aleviliğin yürütülmesinin zor ve meşakkatli olduğunu belirten K7, Hacı Bektaş-ı Veli'nin Eline, Beline ve Diline sahip ol sözüne referansla, Aleviliğin kıldan ince kılıçtan keskin bir yol olduğunu ifade etmiştir. *“Hak Muhammed Ali yoludur. Eline, diline, biline sahip ol Hüncar Hacı Bektaş'ın elindeyi gibi. Kıldan ince, kılıçtan keskin bir yoldur. Güzel bir yoldur, sevgi yoludur, aşk yoludur ama yürütmesi çok zordur.”* Ayrıca bu yorum Aleviliğin tasavvufi yorumu içerisinde kendisine bir yer edinerek Aleviliğin geleneksel boyutuna vurgu yapmaktadır.

“Aleviliği hiçbir zaman kimse anlayamaz, çözemez de. Alevilik Ali'nin yoludur, Muhammed'in yoludur. Asıl Müslümanlık Aleviliktir. Alevilik ayrı bir inanç değildir.”(K,1,Akademisyen,51)

“Alevilik, tasavvuf ve mezhep arası bir oluşumdur aslında. Alev dedeleri bunu Allah-Muhammed-Ali yolu olarak tarif ediyorlar. Aleviliğin İslam dairesi içerisindeki bir grubun İslam dinini diğer İslami mezheplerden ve gruplardan farklı olarak yorumlama tarzları olarak görüyorum.”(K11, Stk temsilcisi,25)

“Aleviliği tanımlamak en kısa tabirlerle Allah'ın varlığına ve birliğine Muhammed Mustafa'nın peygamberliğine Ali El Mürteza'nın velayetine inanmakla başlar. Kısaca biz buna Hak Muhammed Ali yolu diyoruz. Aleviliği kısaca bu şekilde tanımlayabilirim.”(K, 6,Stk temsilcisi, 51) Hak, Muhammed, Ali yorumlaması ve Alevi toplumunun geleneksel kodları içerisinde olan bu yaklaşım biçimi Aleviliğin bir bakıma İslâm dininin içerisinde olan konumunu yansıtmaktadır. Bu yaklaşıma destek veren K,5 tasavvuf geleneği içerisinde de yeri olan dört kapı kırk makam anlayışını vurgulamıştır. Bununla birlikte Aleviliğin tarihi süreci içerisinde önemli bir sembol ismi olan Hacı Bektaş-ı Veli'nin “eline, beline, diline sahip ol” sözü de Alevilik tanımlamaları ve anlayışı içerisinde görülmektedir.

“Alevilik, Hak Muhammed Ali yolunda yürüyen, dört kapı kırk makamı esas alan, kendisini yaşamı boyunca Alevi ilkelerine Alevi Erkan'ına bağlı kılan insanların oluşturduğu bir inanç.” (K5, Stk Temsilcisi,43)

“Alevilik bütün kitaplara kitapların Allah tarafından gönderildiğini kabul edip Kur'an'ı kendi kitabı gören Allah'a inanan Peygamberi Hazreti Muhammed olan ve velayeti Ali el-Murtaza olan, eline, diline, beline sahip olduğu sürünü kendine okul sistemi olarak veyahut kendine bir ahlaki şekil olarak seçen, doğadaki bütün varlıkların Tanrı tarafından yani Tanrı'nın bütün varlıklarda, insanlarda tecelli ettiğine inanan, insanı kamil oluşturmak yolunda çaba harcan bir inanç sistemidir.” (K9, Dede,65)

3.1.3 Geleneksel- Modern Alevilik Ayrımı

Alevilik tanımlamaları ve Aleviliğin yaşanılan formları içerisinde modern-geleneksel ayrımı konunun sosyolojik boyutunun görülmesi açısından oldukça önemlidir. Zira Alevi toplumunun hem kır hayatında hem kent hayatında hem de Avrupa sathında kendisini farklı dinamiklerle var etmiş olması ve hali hazırdaki süreci Aleviliğin yaşanması bağlamında farklılıklara yol açtığı gözükmektedir.

Bu durum Alevi toplumunun geçmişte “kapalı” bir toplum olarak yaşamasının getirilerinden birisi de olabilir. Zira Alevi toplumunun kırdan kente göç süreci akabinde şehir yaşamı içerisindeki ilişkileri, ritüellerini ve kendi inancını saklama yönündeki motivasyonu göz önünde alındığında dikkat çekici gözükmektedir (Subaşı,2019:67).

Alevi toplumunun içtimai ve siyasi düzlemde de kendisini var etmiş olmasının getirdiği yenilikler ile bu durum birleştiğinde bu ayrım önemli görülmektedir. Bununla birlikte bu durum sadece Alevi topluma has bir yenilik bütünlüğü getirmemiş toplumun farklı kesimlerini değiştirmiş ve dönüştürmüş yönlerini de ortaya koymaktadır (Çevik,2023:26). Alevi toplumunun içerisinde Cem evlerine hizmete devam eden, gönüllü olarak bu faaliyetleri destekleyen ve savunan insanların var olduğunu belirten (K5, Stk Temsilcisi,43) geleneksel kodların buralarda var olduğunu ve ideolojik saiklerin dışarıda tutulduğunu belirtmiştir.

“Alevi toplumunda benim gördüğüm tabanda geleneksel Aleviliği insanlar savunuyor, yaşıyor da evinde, zaten cem evlerinin yükünü de, cem evlerini de hizmet edenler de genelde inançlı zaten inançlı insanlar inanmadığı zaman gönüllü olarak orada gidip hizmet yapmazlar, orda

mutfakta çalışmazlar, her türlü hizmeti görmezler. Yani ideolojik saiklerle ya da Ali'nin olmadığı bir Alevilik inancıyla gidip oradaki kimseye hizmet etmiyor, insanlar inandığı için Geleneksel Aleviliğe, hak Muhammed Ali inancı diye tarif edilen özetlenen Aleviliğe inandığı için gidip cem evlerinde hizmet ediyorlar” (K5, Stk Temsilcisi,43)

Bu noktada geleneksel Alevilik olarak adlandırılan yapının, Hak-Muhammed-Ali yolu olarak tarif edilmesi ve doğrudan gönüllülük ve inanç esaslı bir bakışın ortaya konulması önemli görülmektedir. Avrupa genelinde ve Almanya özelinde çalışmanın saha kısmında da oldukça önemli bir yer tutan Avrupa Alevi Birlikleri Konfederasyonu'na yönelik eleştiriler ve Aleviliğin AABF üzerinden geliştirilen formuna yönelik tepkiler oldukça dikkat çekici bir boyuttadır. Kamuoyunda ve Alevi toplumunun kendi içerisinde “Ali'siz Aleviler” olarak da zaman zaman ifade edilen sivil toplum kuruluşunun hali hazırdaki işleyişi ve oluşturduğu faaliyetler içerisinde geleneksel Aleviliğin “dışlanması” “inancın” doğru bir şekilde yaşatılmaması ve Alevi toplumunun ayrıştırılması gibi bazı ifadeler kullanılmıştır. (K2, Stk Temsilcisi,47) bu durumu Avusturya özelinde Alevi toplumunun iki farklı sivil toplum örgütünün aldığı yasal statü sürecini eleştirerek belirtmiş ve AABF'ye bağlı yapının geleneksel Aleviliği dışlamaya başladığını ifade etmiştir.

“O zamandan itibaren federasyon, oradan ayrılmaya başladı, ayrı bir örgütlenme başladı, inanç, geleneksel Alevilik dışlamaya başladı. Bu taraftan bakıyoruz 2009'dan itibaren şimdiye kadar aynı çizgide ve çok sağlam hiçbir yıpranma da olmadan tamamen kurumlaşmış, Avusturya'daki canlarımızın yaptığı örgütlenme olarak.”(K2, Stk Temsilcisi,47)

Alevi toplumunun Avrupa özelindeki en örgütlü ve maddi olarak güçlü gözükten sivil toplum kuruluşu olan AABF, bu kırılma noktalarının ana odağında yer almaktadır. (K12, Tekniker,38) bu durum için geleneksel kodlarla hareket eden Alevi toplumu ile modern kodları taşıyan Alevi toplumunun ayrışma noktasında “Ali'siz Alevilik” tartışmaları bağlamında bir öngörü de bulunarak ilerleyen yıllarda geleneksel kodları taşıyan Alevilerin görece daha azalacağını ifade ettiğini belirtmiştir.

“Bir şekilde ayrışma gerçekleşirse birbirinden kopup bir şekilde ilerleyecek çokça konuşulan Alisiz Alevilik,her ikisi de Alevilik olarak devam edecek ama eğer gelenekselden kopan dini ya da Aleviliği kendine özgü bir inanç yapısı olarak gören kurumsal merkezli yani kültür merkezli yapılar bu şekilde devam ederlerse 30 yıl sonrasında maneviyatın olmadığı tamamen sivil toplum örgütü ya da bir siyasi partiyle sivil toplum örgütü arasına sıkışmış kurumsal yapılara dönüşecekler ve muhtemelen birçoğu da Aleviyim diyecek ama inancın içerisinde boş

bir Alevilik olacak. geleneksel yapılarda daha çoğu kan kaybetmeye devam edecekler diye düşünüyorum.” (K12, Tekniker,38)

Aleviliğin tanımlanması veya Alevilik tanımları içerisinde Aleviliği kendine özgü bir inanç veya kültür olarak gören (K3, Stk Temsilcisi,63) Aleviliğin kendine özgü bir inanç olduğunu belirtirken, diğer tanımlama ve tanımlardan farklı bir bağlamda Aleviliği değerlendirmiştir.

“Aleviliğin bir yaşam biçimi olduğunu düşünüyorum asıl daha da önemlisi Kâbe'sine insanı ve doğayı koymuş, insan börtü, böcek, doğadaki bütün canlı cansız her şeyi Kâbesine koymuş bir öğreti olmasından dolayı diğer inanç gruplarından da ayrıldığını düşünüyorum, diğer inançlardan bağımsız kendine özgü bir inanç olarak görüyorum Aleviliği.”

Massicard (2007) Aleviliğin Siyasallaşması isimli çalışmasında Aleviliği Alevicilik ve Alevilik olarak ayırırken, aslında modern ve geleneksel ayırımından bahsetmektedir. Alevi toplumunun siyasal zeminde kendisini ortaya çıkardığı alanlarda modern bir tanımın ve aslında yeni Aleviliğin ortaya çıktığını ve hali hazırdaki farklılığın buradan değerlendirilmesi gerektiğini savunur (Massicard,2007:69). Bir bakıma geleneksel veya modern ayırımının dayandığı oluşumlar ve faaliyetler belli bir zeminde olmakla beraber, sadece Alevi toplumu için değil bütün toplumsal yapılar için Subaşı'nın ifade ettiği “din yorgunluğu” tabiri burada değerlendirilebilir. Zira modernleşmenin din olgusunu yaşama noktasındaki bazı açmazları insanların şehir yaşamı içerisinde kendilerini nasıl var edecekleri problemlerini ortaya çıkarma potansiyeline sahip gözükmektedir. Dolayısıyla bu durum Alevi toplumu açısından belli bir çerçeveye oturuyor olsa da konumlanması itibarıyla daha geniş bir sorgulama zeminini ihtiva etmektedir (Aktay,2021:102). Bu noktada modern-geleneksel ayrımı yapılırken gelenekseli ön plana çıkarıp modern tanımları dışarda bırakmak doğru bir bakış açısı sunmayacaktır. Ancak ifade edilmek istenen Aleviliğin geçmişten bugüne getirdiği inancın yazılı ve sözlü kültürle iç içe taşıdığı göz önüne alındığında geleneksel yaşamın önemi Aleviliğin yaşatılması adına önemlidir (Yaman,2021:25).

K,4 bu durumda ortaya çıkan farklı tanımların aslında Aleviliğin sorunlarına yeni bir cevap olarak farklı bir boyut kazandırdığını ifade etmiştir “*Son 30 yılda biraz farklı görüşler de ortaya çıktı ama onlar modernitenin getirdiği yeni sorunları cevapladı diyelim*” (K4, Stk Temsilcisi,55) Modernite ile dini olguların bir arada konumlanabilmesi ve ilişkili zeminlerde kendisine hem ritüel hem de inanç bağlamında yer bulabilmesi toplumsal alanda farklı sorgulama ve yeniden düşünme imkânlarını ortaya çıkarabilmektedir (Mardin,2016:93).

(K2, Stk Temsilcisi,47) görüşme esnasında Almanya özelinde yapılan bir araştırmaya referans vererek, Hristiyan Kiliselerinde belli bir kitlenin ayrıştığını ve kopuşlar meydana geldiğini aynı durumun İslâm dünyası için de geçerli olabileceğini ve Alevi toplumunun bu durumdan daha olumsuz etkileneceğini ifade etmiştir.

“Mesela bir araştırma yapıldı Almanya üzerinde. Bu Hristiyan kiliseleri üzerinde bir araştırmaydı. Protestan ve Katolik kiliselerinin %30 daha kan kaybı yaşayacağından bahsediliyor. Yani kilise üyeliklerinden çıkışlar var mesela. Bunun yansıması elbette ki İslam'a dönük olarak da gerçekleşiyor; bu Sünni cemahta Caminin merkezi rol oynamasından dolayı biraz daha az gözükebilir ama Alevilerde bu çok daha geniş çaplı olacak diye düşünüyorum”
(K2, Stk Temsilcisi,47)

. Alevi toplumunun Cem evi ile kurduğu bağlantılar ve özellikle yurt dışında yaşayan vatandaşların ana vatanında ocaklarına bağlılığı ile Aleviliklerini hatırlama ve yaşatma bağlamında doğru bir orantı olduğu ve bu durumun geleneksel kodları modern kodlardan daha fazla ön plana çıkardığı araştırmadan elde edilen verilerde de görülmektedir.

3.1.4. Ocak Sisteminin İşlememesi

Alevi Bektaşî inancında Aleviliğin yaşanabilir bir zeminde var olması için mutlaka Dede-Talip ilişkisine ihtiyaç vardır. Dede, Alevi-Bektaşî inancı için yol gösterici, yolu öğretici ve nesilden nesile aktarılmasını sağlayan kişidir. Yürütülen cem erkanlarında bütün süreçler Alevi toplumunun Aleviliğini unutmadan yaşamasını ve toplum olarak bir arada kalmasına imkân veren bir yapıdadır. Cem erkanının işlevleri kendi içerisinde ayrı bir yapıda olmakla birlikte, Alevi toplumunun adeta bir sosyal kontrol mekanizması olarak işlev görmektedir (Çevik,2023). Dedelerin Hz. Peygamber'in soyundan olması yahut olması gerektiğine dair inanç ve bunu oluşturan katmanlar Aleviliğin yazılı olmayan kaynakları da göz önüne alındığında geleneğin sürdürülmesi, kültürün aktarılması ve devam etmesi Dedelik kurumuna bağlı gözükmektedir (Yaman,2021:46) bulunması ve bu ocaklarda taliplerin yer alması, erkanların yürütülmesi ve “yolun” devamı noktasında hem Aleviliğin yaşatılması hem de temel ritüellerin devam etmesi adına oldukça önemlidir. Geleneksel Aleviliğin inanç kodları ve zihin yapıları da bu temelde şekillenerek ocakların önemli olduğu vurgulanmıştır (Üzüm,2021;Keleş,2021). Çalışmadan elde edilen verilerde katılımcıların bu ocaklarla bağlantısının yurt dışında yaşamaları sebebiyle kopmaya başladığı ve ocakların Alevi toplumunun kendi varlık sahasında yeniden doğru bilgiler ışığında ortaya çıkması için önemli

olduğu vurgulanmıştır. K,4 bütün Alevi Dedelerinin bir ocağa bağlı olması gerektiğini kendisinin de Türkiye’de belli bir ocağa ve aileye mensup olduğunu belirtmiştir

“Tabii ki bütün dedelerin bir Alevi Bektaşî Ocağı'nın bağlılıkları Alevilikte şarttır. Ben de Sultan Seyit Gazi, kendi yöremizde ise kendi ailemize ve ocağı olarak Coğuller mahlasıyla tanınan aileye mensubum.” (K4, Stk Temsilcisi,55)

Alevi toplumunun yurt dışında Aleviliklerini farklı formlar geliştirerek yahut kendilerine özgü bir bakış açısıyla, kimi zaman itirazlar olsa da, yaşamaya devam etmeleri kendilerini Avrupa’da gelenekten yahut ocaklarından kopsalar dahi bu bağlılığı hatırlıyor olmaları önemli ve dikkat çekicidir K,5 Avrupa’da oldukları için ocaklardan koştuklarını ancak bağlılığını ifade etmiştir *“Biz Derviş Cemal ocağınız ama birebir, yani Avrupa’dayız koştuk artık oralardan birebir bir şeyim yok ama Derviş Cemal ocağına bağlıyız biz.”* (K 5, Stk Temsilcisi,43). Bununla birlikte Türkiye’ye gelmeden önce belli bir Dede-Talip ilişkisi içerisinde ocaklara bağlı olduklarını ifade eden K,11 bu silsilenin 1950’li yıllardan sonra kopmaya başladığını ifade etmiş ancak bağlılıklarının devam ettiğini belirtmiştir

“Biz Sinemli ocağına bağlıyız. Sinemli bizim yörede Maraş yöresinde hem bir aşirettir hem de bir ocaktır. Fakat 1950 yıllardan sonra bizde o silsile kesilmiştir, yani pir talip ilişkisi kesilmiştir ama bir ocak bağlı olmak anlamında köken anlamında bir Sinemli ocağına mensubuz.” (K11, Stk Temsilcisi,25)

Aleviliğin içerisinde ocakların çok önemli bir yeri olduğunu belirtmiştik, bu ocaklar Aleviliğin yaşadığı ve yaşatıldığı, Taliplerin Dedeleriyle ilişkilerini sürdürerek Aleviliği yaşamaya çalıştığı önemli mekanlardır. Modern şehir yaşamı ve yaşanan göçler sonucunda Alevi toplumunun ocaklarıyla ilişkisinin kesilmiş olması bir yana hali hazırda doğrudan bu sistemin işletilememesi Alevilik inancı için olumsuz bir bağlamda durmaktadır. Öyle ki bazı katılımcılar ABKCB’nin kurulmasıyla da bunu ilişkilendirerek bu düzenin bir şekilde devam edebilmesini istemektedir

“Şimdi bir işin pratiği yoksa o iş yürümüyor ki, teoriyle yürümüyor. Yani ritüellerin olması gerek, biz alevi köyünde olsak, Doğduğumuzdan itibaren işte adımızla, inancımızla, lokmamızla, selamlaşmamızla, havasıyla, suyuyla oradan öğreniyorduk köyümüzde. Onun için Alevi dedelerine de, Cem evi kendi dedesini yol erken yürüten, temiz, ellerine, diline sahip olan, ocak zade olan dedeyi belirleyecek. O insan orada maaş alabilir, maaş ihtiyacı varsa alır, Ya da ihtiyacı olan insanlar alır.” (K2, Stk Temsilcisi,47)

Ocakların yeterli düzeyde işletilememesi yahut cemevelerinde bu eksikliğin bulunmasını Dedelerin veya yol erkanını bilenlerin yetişmemesine bağlayan K,2, Dedelerin bilinçlenerek, yolun devam ettirilmesi gerektiğini ifade etmiştir “*Şimdi bilinçsiz dede olduğu zaman da diyoruz ki dede bilinçsiz, Kardeşim okulu yok ki yani? 70’lerle kadar diyelim ki babasından, annesinden, kendi ocağından öğreniyordu, büyük şehirlere geldiğinde kimden öğrenecek, ekmek parasına gitti koştu.*” (K2, Stk Temsilcisi,47)

3.1.5 Aleviliğin Yaşaması ve Yaşatılması

Alevi toplumunun mevcut durumda Aleviliğin inanç ve ritüel boyutuyla ilgili hem gelenekten kopuş hem de modernitenin odağında farklı yaklaşımlarla oluşturulan Alevilik formlarına itirazları ve eleştirileri bulunmaktadır(Aktay,2021:204). Aleviliğin hem Türkiye’de hem de Avrupa sathında varlık sahası bulması sivil toplum kuruluşları üzerinden belli bir konumda bulunsa da Aleviliğin tam anlamıyla yaşanabilmesine ilişkin bazı sorun alanları mevcuttur. Alevi toplumunun doğru bilgi kaynaklarına ulaşmasında yaşadıkları zorluklar ve geleneksel kodlarıyla, Alevi Dedeleri veya mürşitlerinden kopmalar yaşamış olmaları bu sorun alanlarının başında gelirken, Aleviliğin politik zeminde kendisini yeniden inşa eden bir pozisyonda bulunması önemli sebepler arasındadır(Massicard,2007:47). Alevi toplumunun Avrupa’daki örgütlü yapısı ile birlikte sivil toplum kuruluşlarınca oluşturulmuş mekanizmaları Aleviliğin Türkiye’dekinden daha görünür olmasını ve Alevi toplumunun Türkiye’dekine nazaran daha “özgür” bir şekilde kendilerini ifade edebilmelerinin önünü açmıştır (Keleş,2021). Aleviliğin yaşanması noktasında her ne kadar farklı tartışmalar gelişmekte olsa da (K4, Stk Temsilcisi,55) bu durumun Avrupa’da Türkiye’den daha sağlıklı bir mekanizmada işlediğini ve Türkiye’dekilerin Aleviliğe daha bağlı olacakları düşüncesinin tam tersine sonuçlandığını ve bu durumun sebepleri arasında şehirleşmenin etkisi, ocak sisteminin işlememesi ve geleneksel kodlardan uzaklaşılmasını belirtmiştir.

“Hep böyle düşünüyoruz Avrupa’dakiler, ya Türkiye’de daha fazla inançlı, itikat daha fazladır, işte daha insanlar belki daha fazla Aleviliğe bağlıdır diye düşünüyoruz. Ama özellikle metropollere baktığımızda, hiç de öyle olmadığını görüyoruz. Yani tam tersi metropol çok dağınık, ocak sistemi zaten işlenmiyor Artık, Avrupa’da da fazla işlenmiyor, yani eski geleneksel sistem işlenmediği için, burada Avrupa tamam bir örgütlenme, dernekleşme var ama Türkiye’de çok dağınık bir sistem.”(K4, Stk Temsilcisi,55)

Bu kanının aksine Türkiye’de ocakların varlığının fazla devamı olmasa da hali hazırda Türkiye’deki Alevi toplumunun irtibatının devam ettiğini belirten K,6, Türkiye’deki Alevi toplumunu şanslı görmektedir

“Kendi ailelerinin tanıdığı ocaklara bir şekilde irtibatları vardır. Çok fazla yürütmezler yürütemezler ama eskisi gibi yine de irtibatları çok daha fazla olduğundan dolayı inanca biraz daha o konuda şanslılar”. (K6, Stk Temsilcisi,51)

Konunun bir başka boyutunu ifade eden K,14, Alevi toplumunun inancını yaşayamadığı ve baskıya maruz kalmasından dolayı ocak sistemindeki eksiklerin de Aleviliğin yaşatılması ve yaşanması bağlamında sorun oluşturduğunu ifade etmiştir. Ayrıca bu durumun Aleviliğin yaşanmasındaki farklı tanımlamalara yol açtığını ve hali hazırdaki süreci ortaya koyduğunu belirtmiştir

“Alevilerin üzerinde uygulanan kesintilerden dolayı sürekli bir şekilde inancını yaşayamamış bir toplumun bölgelerdeki bağlarının ocak sistemlerindeki bağların da kopmuş olmasından dolayı irtibatsızlıktan diğer değişik yörede değişik bir alevilik tanımlaması yapılmaya başlanmış” (K14, Stk Temsilcisi,59)

Alevi toplumu açısından göç süreçleri köyden kente ve Avrupa’ya doğru yöneldiğinde Aleviliğin kendi inanç eksenlerinde yaşanan sorunlar katılımcılar tarafından özellikle vurgulanmıştır. Aleviliğin yaşatılması ve yaşanmasının önündeki engeller arasında sayılan bu durum Alevi toplumunun bir bakıma hali hazırdaki yaşadığı sorunların temelinde yer almaktadır (Salman,2019:76).

“Hatta altmışlı yıllarda başladı, o göç ile birlikte Aleviler de tabii ki hem yurt içinde büyük şehirlere göçtü hem de yurt dışına göçtü ve bu göçle birlikte kendi inanç düzenleri yani köyde yaşamış oldukları piriyle, mürşidiyle, rehberiyle ve talipleriyle ve alimleriyle, irtibatı bir an bir anda kesildi. Bu kesilmeyle birlikte, Alevilerin kendi inançlarıyla bağları gittikçe zayıfladı ve o zayıflama hala daha devam ediyor” (K 7, Dede,49)

Alevi toplumunun inanç bağlarının hala zayıflamaya devam ettiğini belirten K,7, bu durumu Alevi toplumunun kanaat önderleriyle ilişkisinin kesilmesine bağlamaktadır. Aleviliğin hali hazırda sadece kültürel bir kimlik olarak varlık gösterdiğini, insanların inanç boyutunda Cem erkanlarına katılmadıklarını, bunu bir kimlik olarak algıladıklarını ve yaşadıklarını ifade etmiştir. Alevi toplumunun daha önce de bahsedilen tarifıyla modern Alevilik tanımlaması

içerisinde sayılabilecek bu bakış açısı geleneksel olandan kopuşun bir ifadesi olarak anlaşılabilir (Yıldırım,2020:13).

“Sadece bir kültürel kimlik olarak varlığını sürdürüyor. Yani insanlar inanç boyutuyla ceme katılma Aleviliği, yaşama ritüellerini yaşama çocuklarına devam verme noktasından ziyade kültürel boyutuyla yaşıyorlar işte bir deyiş dinliyorlar Örneğin aleviyiz diyorlar fakat onun ötesine geçemiyorlar ve bir süre sonra o da unutuluyor, ortaya inanç boşluğu yaşamış bir kesim çıkıyor.” (K5, Stk Temsilcisi,43)

Bununla birlikte Alevi toplumunun çocukları özelinde Aleviliği Avrupa sathında desteklemek için çaba sarf etmediklerini belirten K,5 Almanya’daki Alevilik derslerine uygun şartlar sağlanmasına rağmen Alevi toplumunun çocuklarını göndermediklerini eklemiştir

“Basel’de ki Cem evi başkanımız demişti ki burada 8 bin Alevi yaşıyor, ortaklaşa bir müfredat hazırlamışlar, Öğretmen bulmuşlar fakat 8 tane çocuğu organize edip bir sınıf oluşturmakta ciddi zorlanıyorlar. Oradaki 3 tane çocuğu olan bir cana söyledim, sen niye çocuklarını Alevilik derslerini göndermiyorsun, o gün benim çocuğumun gitar kursu var, Alevilik dersi mi önemli gitar kursu mu, tabii ki gitar kursu önemli demişti.” (K5, Stk Temsilcisi,43)

Avrupa’da Alevilik dersleri Alevi toplumu açısından eğitim süreci noktasında oldukça önemli bir bağlamda bulunmaktadır (Şimşek,2021:59). Alevilik derslerinin 2000’li yılların başında başlatılarak Alevi toplumunun özellikle Avrupa’da yaşadığı boşluk inancın devam etmesi noktasında önemli görülmektedir. Aleviliğin yaşaması ve yaşatılması da Aleviliğin sonraki nesillere aktarılması anlamında değerli görülmektedir (Şimşek,2021:32). Avrupa’da Alevilik derslerinin Avrupa’da Alevi toplumu açısından yasal statüsünün bir avantajı olarak gören K,3 Alevilik inancının asimile olmaması bağlamında önemli olduğunu belirtmiştir.

“Şimdi artık Alevilik dersleri vermeye başladık, statüden kaynaklı hakkımız olarak Almanya, Britanya gibi ülkelerde Alevilik dersleri okullarda veriyoruz. Bir başka şeyde bu inancın asimile olmaması için bir başka inancın yedeğine girmemesi için bunu kullanarak çocuklarımıza çok rahat aktarabiliyoruz, inancımızı ve Avrupalı kurumlar nezdinde efendim saygı görüyoruz.”(K3, Stk Temsilcisi,63)

Alevilik inancının nesilden nesile aktarılmasının bir diğer yönü Alevi toplumunun kendi içerisinden bir başka Alevi ile evlenmesi olarak görülmektedir. Özellikle yurt dışında farklı dinlere mensup insanlarla Alevilerin yapmış olduğu evliliklerin Alevilik inancının

yaşatılmasına ve aktarılmasına engel teşkil ettiğini düşünen K,11, bir nesil sonra Alevilik inancının daha da azalabileceğini belirtmiştir

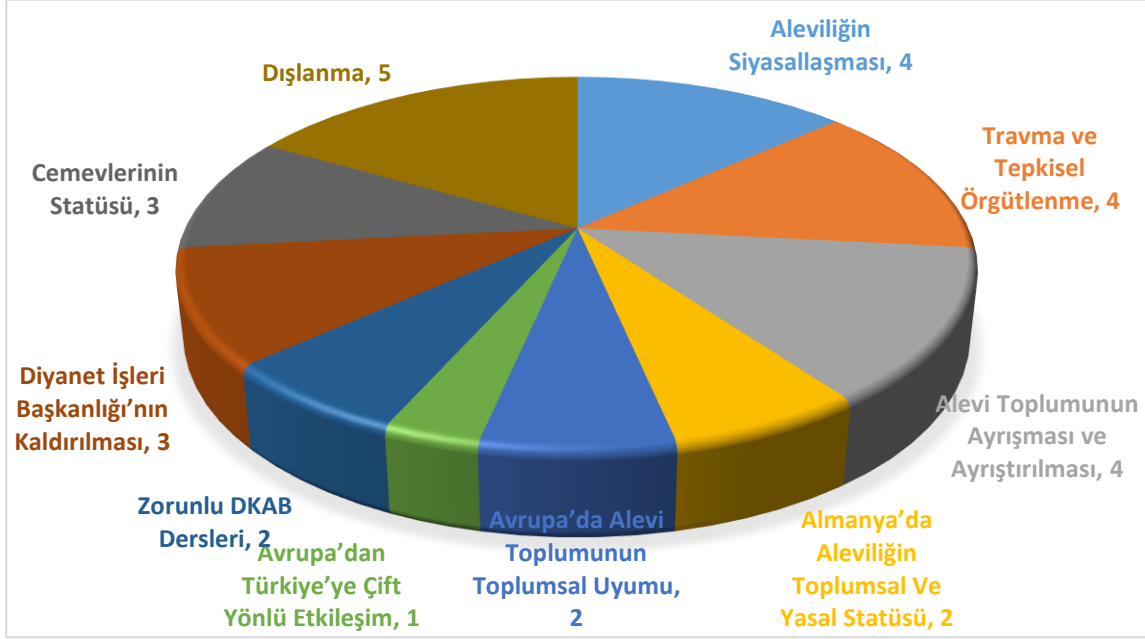
“Mesela evlilikler yapılıyor davetiyeler iş yerimde masanın üstündeydi ve bunların beşi de aleviydi ama beşi de Alevi olmayan kişilerle evleniyor. Yani bir tanesi Hristiyan, bir tanesi Hırvat, bir tanesi İtalyan, bir tanesi Faslı, bir tanesi de Sünni birisiyle evleniyordu. Şimdi böyle olunca da Yani bir nesil sonra, daha da gücümüz ya da daha da inancımızda inananların sayısı daha da azalmış olacak.” (K11, Stk Temsilcisi,25)

Evlilik ve nüfus bağlamında Alevi toplumunun Cem evlerine az gidiyor olması ve cemlere katılımın düşük olması da bu bağlamda önemli görülebilecek bir faktördür. Bu oranlara dikkat çeken K,8, *“12 milyon Alevi nüfusu var, hatta 15 diyen de var işte 10-15 arası diyelim. Bu 3000 cem evinin karşısına koyduğunuzda demek ki Alevilerin %1 bile cem evine gitmiyordur anlamına geliyor.”* (K8, Stk Temsilcisi,71) ifadelerini kullanmıştır. Alevi inancının yaşatılması ve nesilden nesile aktarılmasının doğru bilgiler ile mümkün olabileceğini ifade eden K,12 başkanlığın faaliyet alanları içerisinde özellikle sosyal medya ve internet ortamında doğru bilgilere bütün Alevi toplumunun ulaşabilmesi gerektiğini belirtirken, devlet mekanizmasının bu noktada işlerliğinin artırılması gerektiğini Alevi Dedelerinin de bu bağlamda başkanlık nezdinde faaliyet gösterecek eğitim çalışmalarına katılarak doğru bilgiler aktarmaları gerektiğini eklemiştir

“Alevi toplumuna sözlü gelenekten gelen yazılıya dökcekler, bir arşiv çalışması olacak ve bütün dünyadakiler biz faydalanacağız işte. Oranın diyelim ki sayfasına girdiğimiz zaman dünyanın neresinde olursak olalım, gireceğiz oradan bilgileri alacağız, Emin bilgiler alacağız, biz buradan bekleriz de güzel cem yürütmesini, bize Aleviliğin iyi anlatmasını bekleriz. Nesillerin yetiştirilmesini de oradan görürüz yani. Şimdi bilinçli dedemiz çok az olduğu için nereye yetişecek?” (K12, Tekniker,38)

3.2. Almanya’da Alevilik ve Türkiye’ye Dönük Talepler

Almanya’da Alevilik ve Türkiye’ye Dönük Talepler başlığı altında oluşturulan analiz grafik şeklinde kategorilendirilmiş ve frekansları oluşturulmuştur. Bu başlıkta 10 kategori katılımcılardan elde edilen cevaplara göre analiz edilmiştir.

3.2.1. Aleviliğin Siyasallaşması

Türkiye’de siyaset ve toplum ilişkisi özellikle Tanzimat döneminden beri daha tartışmalı ve çok boyutlu bir zeminde kendisini göstermektedir. Türkiye’nin toplumsal yapısı ve bunu oluşturan dinamikler hem siyasi yapıyı değiştirmiş hem de dönüştürmüştür. Türkiye’nin cumhuriyet dönemi ile başlayan çok partili siyasi hayatı ve demokratikleşmeye dair atılan adımlar birçok farklı toplum kesimini olumlu veya olumsuz anlamda etkilemiştir (Ete,2015:34). Alevi toplumu da Türkiye’nin diğer toplumsal kesimleri gibi bu süreçlerden etkilenmiş ve kendi içerisinde değişimler yaşamıştır. 1950’li yıllarda Demokrat Parti iktidarı ile birlikte farklı toplum kesimlerinin kamusal alanda temsil edilebilme imkânı ortaya çıkarken, 1960 askeri darbesinin ardından gelişen süreçler bu ortaya çıkan olguları farklı bir zeminde konumlandırmıştır (Massicard,2007:105). Alevi toplumu bu siyasi konuşlanma sürecinde kendi siyasi partisini kurarak Türkiye Birlik Partisi adıyla siyasi sahada kendisini gösterirken, parti 1980’li yıllarda kapatılmış parti kadroları da CHP saflarına katılmıştır (Keleş,2022:17). Türkiye’nin ilk Alevi partisi olarak ortaya çıkan TBP Alevi toplumunun ilk

defa siyaset ile örgütlü bir zeminde buluşmasının önünü açmıştır. Bununla birlikte sonrasında CHP ile kurulan yakınlık ve temaslarda Alevi toplumunun şehirleşmesiyle birlikte sol ideolojiye kendisini eklemeyen konumu özellikle dönemin Alevi gençlerini bu süreçte etkin kılmıştır (Zırh,2015:47).

“1970’li yıllar içerisinde büyük şehirlere giden Alevi gençleri orada sol ideolojiyle tanıştılar ve kendilerini daha fazla orada buldular ve bu sol ideolojiyi daha fazla savunmaya başladılar; birkaç yıl sonra da Aleviliği reddetme eğilimine gittiler ve hatta kendi ailelerinin dedelerine yani pirlarını, mürşitlerine karşı da ciddi tepkiler göstermeye başladılar.” (K6, Stk Temsilcisi,51)

Alevi gençlerinin bu tutumu ve davranışlarına yansıyan reddetmeyi Massicard Alevi hareketinin siyasallaşmasını temellerinden birisi olarak analiz etmektedir (Massicard,2007:136). Bununla birlikte modern Alevilik analizinin ve tasnifinin gelenekselden ayrıştığı noktalara da temas eden bu yaklaşım Alevi toplumunun siyasallaşma sürecini analiz ederken önemli bir arka plan oluşturmaktadır. Avrupa’da Alevi sivil toplum kuruluşlarının daha kolay örgütlenerek kendilerine bir alan oluşturduklarını belirten K,15, Alevi toplumunun aynı dönemlerde siyasi anlamda boşlukta kaldığını ve sol ideolojiyle temasının arttığını belirtmiştir

“Avrupa’nın Demokrasi anlayışından dolayı ya da Alevileri illa İslam’ın içerisinde eritelim diye bir endişeleri olmadığı için Aleviler buralarda çok daha kolay örgütlenmeye başladılar ve o dönemde Türkiye sol hareketi de Alevi bir boşluk içerisindeydi, Alevilerle bir şekilde bu kurumlarda buluştular., Alevilerin zaten yani ciddi bir oranı sol partilere oy verir, sosyal demokrat partilere oy verir, dolayısıyla”. (K15, İşçi,64)

Alevi toplumunun veya Aleviliğin siyasal bir zeminde kendisine varlık bulması Avrupa’ya yaşanan iş gücü göçü sonrası yaşanan süreci de etkileyerek Alevi toplumunun sadece siyasal reflekslerini değil inanç ve ritüel bağlamındaki yeniliklerinin de tepkisel bir zeminde önünü açmıştır (Aksürmeli&Tekten:2019:38). Siyasetin Alevi toplumunu zıtlıştırarak ayrışma noktasına getirdiğini beyan eden K,1 son 15 yıllık sürecin bu noktada önemli olduğunu ifade etmiştir

“Ama son 15 yılda tamamen içeriğimize siyaset girdiği için Türkiye ve Avrupa’da, bu çok birbirimize düşmanlık derecesinde bir zıtlasma yarattı” (K1,Akademisyen,52)

Çalışmanın sonuçlarından elde edilen verilerde de katılımcıların Alevi toplumunun siyasallaşması ve yeni bir varlık zemini kazanmasına dair söylemleri ve yorumları dikkat çekici bir noktadadır. Alevi toplumunun bu siyasal zeminde var olmasının Alevi toplumunun inancına da etki ettiği ve bölünme ve parçalanmaların önünü açtığını ifade etmiştir “*Siyasete bulaştın mı ne oluyor? Bölünmeler, parçalanmalar oluyor hem zamandan kaybediyoruz hem inancımız çok büyük darbe alıyor*” (K 7, Dede,49). Çalışmanın diğer bölümünde ele alınan Avrupa Alevi toplumunun yoğun eleştirilerle karşıladığı AABF etkisi Alevi toplumunun siyasallaşmasının daha görünür olmasına yol açtığı belirtilmektedir

“Hani siyasete mi bulaşmak istiyorsun istifa edersin, gidersin istediğin partiye çalışır, kimse kimseye bir şey demiyor Ali Kılıç istifa etti gitti CHP’de çalıştı, sonra Belediye Başkanı oldu. Ben bunu ilk yanlış yapanı şeydi. Bizim ilk federasyon başkanı Ali Rıza Sivaslı birisi vardı, o yaptı orada Baykal onu ağzına bir bal sürdü götürdü meclise şey veriyordu, Aleviler için teklif veriyordu. Kimse dinlemiyordu. Yani gündeme alınmıyordu. Bütün bu Türkiye’nin can gelecek can gelecekleri de gitti de ne oldu?”

Ayrıca K,2’nin AABF’den bazı yöneticilerin DEM Parti(HDP) ile ilişki kurmalarını eleştirmiş bu durumun Aleviliğin hem siyasal bir zeminde hem de olumsuz olarak kendisini gösterdiğini belirtmiştir “*Yani Alevi milletvekili yok mu var, Alevi partisi kursan neyse dersin? Sen gidiyorsun bir Hadep’ten oraya aday oluyorsun, kendi örgütüdür oraya şey yapıyorsun sen Hadep’in tüzüğüne uymak zorundasın onun programına uymak zorundasın. Orada Alevilik yapamazsın ki. En son gelen şey ne oldu? Bütün Alevileri dışladılar.* (K2, Stk Temsilcisi,47)

Siyasetin Cemevlerinde herhangi bir şekilde var olmaması gerektiğini belirten K,5 Cemevlerinde herkesin eşit olarak görüldüğünü ve Aleviliğin belirli kalıp ve ideolojilerle anılmaması gerektiğini ifade etmiştir

“Cem evine girdiği zaman bunun sağcısı solcusu, makamın filan olmaz ki yani, cem’e girdiğimizde ne yapıyoruz? Yediden yetmişe, orada mevki yok, kariyer yok, Can diyoruz, bayan erkek ayrımı yok, Hepimiz bir insanız yani kimliksiz giriyoruz oraya” (K5, Stk Temsilcisi,43)

3.2.2 Travma ve Tepkisel Örgütlenme

Çalışmanın ana odağında sadece başkanlığın kurulmasından sonraki sürecin bir yansıması değil aynı zamanda Alevi toplumunun dünü ve bugününe de ışık tutabilecek bir zeminden

beslenmektedir. Saha araştırması sürecinde Alevi toplumunun Türkiye'deki ve Avrupa'daki Alevi toplumuna dair görüşleri ve düşünceleri çalışmanın hali hazırda başkanlığın kurulmasından önceki gelişmeleri de değerlendirmeyi önemli kılmaktadır. Osmanlı döneminden, erken cumhuriyet dönemine ve günümüze kadar Alevi toplumunun yaşamış olduğu kriz dönemleri ve içtimai temelde oluşan beklentiler başkanlığı daha değerli bir alanda değerlendirmeyi gerektirmektedir. Avrupa'da ve çalışmanın örnekleme itibarıyla Almanya'da Alevi toplumunun "Aleviliği yaşamak" veya kendilerini Türkiye'den daha "özgür" hissettiği noktasındaki gerçekliği aynı durumun Türkiye'deki taleplere de yansımaları bekleyen bir zeminde konumlanmaktadır (Çevik,2023:15). 1950'li yıllarda Türkiye'de çok partili hayata geçiş süreci, siyasal ve toplumsal ilişkileri öncekinden farklı bir zeminde ortaya çıkararak, toplumsal grupların kendilerini ifade etmek biçimlerini değiştirmiştir. Takip eden yıllarda Türkiye'de siyasi istikrarsızlık ve darbeler dönemi kırılmaların yaşandığı ana eksenleri oluşturmuştur. Alevi toplumu da bu süreçleri derinden yaşamış ve tepkilerini farklı mecralarda ortaya koymuştur. Hem Türkiye'de hem de Avrupa'da Alevi toplumunun temel beklenti ve talepleri ile örgütlü yapılarının ortaya çıkması 1993 Sivas Olaylarından sonra daha görünür hale gelmiştir(Keleş,2021; Yaman,2021; Zırh,2015). 2000'li yıllarla birlikte başlayan siyasi reform ve Ak Parti döneminde başlayan "Açılımlar" süreci Alevi toplumu için önemli eşiklerin aşıldığı süreçler olarak karşımıza çıkmaktadır. Katılımcıların Türkiye'deki ve Avrupa'daki Alevi toplumunun tarihi arka planı ve mevcut süreci değerlendirirken Sivas Olaylarını adeta bir milat olarak kabul etmeleri ve hükümet politikalarına dair eleştirileri buradan başlatmaları dikkat çekici bir noktadır. Bununla birlikte Alevi toplumunun yurt dışında Aleviliklerini "yeniden hatırlamaları", erkanlarını dahi Türkiye'den Dede getirtmek suretiyle daha fazla örgütlenmiş bir yapıda kurmaları da aynı yıllara rastlamaktadır.

"Almanya'ya geldiğimden beri 90'lı yıllarda Cemevleri burada oluştu ve ben o zamandan beri Cemevlerine gitmeye başladım aktif olarak, o zamandan beri günümüze kadar yaklaşık 30 senedir aktif olarak cem evindeyim. Hatta bazen haftanın 5 günü 6 günü belki her günüm bir şekilde Alevi toplumuyla iç içe geçiyor. 90'lı yıllarda Sivas katliamının getirmiş olduğu, ardından Gazi olaylarının getirmiş olduğu bir politikleşme süreci vardı. Ya da bu politikleşme süreci Aleviliği dışı vurma süreciydi" (K8, Stk Temsilcisi,71)

Bununla birlikte Sivas Olaylarının Alevi toplumunun kolektif hafızasındaki yeri çeşitli travmatik olguları da tetikleyebilmektedir (Çavdar,2020). Sivas Olaylarında hayatını kaybedenlerin her yıl anılarak taleplerin ve beklentilerin dile getirilmesi de bunun bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Alevi toplumunun özellikle cumhuriyet döneminde kendi

kimliğini yeniden oluşturması ve dahi yıllarca kendisini kapalı tutmuş, ritüelleri ve inançları gizli kalmış bir topluluğun sadece Türkiye’de değil Avrupa’da da kendisini var edecek mekanizmaları harekete geçirmesi “sırrı fâş eden” toplumun Avrupa sathında da yeniden kendi kimliğini oluşturabilmesinin önünü açmıştır (Subaşı,2019).

“Yani rahat rahat ben Alevi'yim deyip dolaşamıyordum. Saklıyordu insanlar yani saklıyorlarmış daha çok. Yani biz de tabii öyle öğrendiğimiz için biz de saklıyorduk. Bu 1993'te Sivas olaylarından sonra işte bir Avrupa'da bir ayaklanma oldu. Bu ayaklanma Türkiye'den sıçradı” (K13, Stk Temsilcisi,54).

Ozan Çavdar (2020), Sivas olaylarının tanıkları ve hayatını kaybedenlerin yakınları ile birlikte yaptığı Yas ve Bellek isimli saha çalışmasında Sivas olaylarının kolektif bellekteki etkisinin Alevi toplumu açısından oldukça kritik bir eşikte olduğunu ve etkisinin devam ettiğini belirtmiştir.

“Öncelikle Avrupa'daki Alevi hareketi Sivas Madımak 'ta dan sonra. hız kazandı. Aleviler 93'den, 2 Temmuz'dan sonra örgütlenmeye karar verdiler. Dert bizde ise derman ellerimizde çünkü devletin davet ettiği bir etkinlikte, devletin Valisinin gözünün önünde 8 saat süren canlı yayınların önünde biz katlediliyorsak örgütlenmeden başka şansımız yok. Örgütlenme konusunda sanyorum 93 Sivas Madımak belirleyici oldu.” (K4, Stk Temsilcisi,55)

Almanya’da Alevi toplumunun hukuki statü bağlamındaki “kazanımları” ve ortaya koyulan çalışmalar da hem kamusal görünümün hem de Aleviliğin yaşanma biçimine dair önemli veriler elde edilmesini sağlamaktadır. Sivas Olaylarının örgütlenme ve Alevi toplumuna varlık kazandırma olgusunu daha da arttırması sadece sivil toplum yapısını oluşturulmasını değil aynı zamanda Alevilik inancının da yeniden öğrenilmeye başlanmasını beraberinde getirmiştir. Hepimizde bir şekilde

“Cemevi ile bir şekilde Alevilik alakalı etkinliklere gitme isteği vardı, kimliğimizi dışa vuruyorduk Doksanlı yıllarda böyleydi. İnanç anlamında çok mu yaşıyorduk Aleviliğe o zamanlar hayır. Yani her gün her hafta cem mi yapıyorduk? Hayır. Fakat aleviliği sahiplenme, Aleviliği benimseme dışarıya doğru ben Aleviyim deme daha aktifti. Bu da dediğim gibi dıştan bizim dışımızda gelişen nedenlerden dolayı, Sivas gibi travma yaşamıştık ve bunu bir şekilde dışa vuruyorduk kimliğimizi sahipleniyorduk” (K6, Stk Temsilcisi,51).

Bütün bunlara ek olarak mevcut tepkisel örgütlenmenin inanç bazlı olmadığını dolayısıyla sol ideolojik örgütlenme ile birlikte bazı noktalarda yetersiz kaldığı söylenebilmektedir. “Ama

tepkisel bir örgütlenme oldu 93'den sonra, ama bilinçsiz bir şey oldu. Bizi çok böyle kötü dağınlığa götürdü yani. İnanç bazlı olmadığı için, şöyle de söyleyebilirim, dedelerimiz bu modern örgütlenme dediğimiz sendikal ya da parti örgütlenmesi aldıkları örgütlenmede çok yetersiz kaldıkları için, onlar dışladılar, bizim soldan gelen genç kesim, örgütün yönetim kadrosunu aldılar onlar.” (K5, Stk Temsilcisi,43)

3.2.3 Alevi Toplumunun Ayrışması ve Ayrıştırılması

Alevi toplumu, yüzyıllar boyunca belli inanç kalıpları ve ritüeller etrafında yaşamlarını sürdürmüş, özellikle sözlü gelenek içerisinde varlık sahası bulmuş ve inancını “kapalı” bir şekilde yaşama ihtiyacı hissetmiştir. Bu durum Alevi toplumuna dair ön yargı ve zaman zaman suçlamaları beraberinde getirmiştir (Subaşı,2019;35). Baskı ve zorlama ile karşılaştıkları yahut devlet ile aralarındaki ilişki zemini sorunlu olduğu dönemlerde ve sonrasında yaşamlarını kolektif bir biçimde sürdürerek tepkilerini ve beklentilerini belli bir odak halinde yansıtmışlardır. Cumhuriyet döneminde özellikle 1993 yılından sonra daha farklı bir model etrafında örgütlenen Alevi toplumu, sonrasında Aleviliğe ilişkin bazı inanç temellerinde ayrışma yaşamıştır. Ayrışmaya toplumsal kabulde zorlanma da eklenince hali hazırda Alevi toplumu içinde bölünmeler daha da artmıştır. *“Avrupa'daki Alevi örgütlenmesi istediğimiz yerde değil. Çok büyük kırılmalar, ayrışmalar oldu, yani bir araya gelinmeyecek şekilde, düzelmez. Zaten öbür inançlar da olsun, yani Sünni inançlar, dünyadaki öbür şeyler de yani partiler nasıl bölünüp parçalanıyorsa, inançlarda, dinlerde çok acayip böyle ayrışma, parçalanma var.” (K11, Stk Temsilcisi,25)*

Alevi toplumu içerisindeki bu ayrışma Alevilik inancının sonraki nesillere aktarılması ve farklı sivil toplum kuruluşlarının diğer Alevi topluluklarından ayrılarak politikleşmesi Alevi toplumunu meşgul eden sorun alanı olarak ortaya çıkmıştır (Keleş,2021).

“Bizim inancımızı öğrenmek istiyoruz değil mi? Bir yere üye olursan başta öğrenmek için sonra onu yaşama ondan sonra onu yaşatmak bizden sonraki nesillere aktarmak için. O zamandan itibaren federasyon, oradan ayrılmaya başladı, ayrı bir örgütlenme başladı, inanç, geleneksel Alevilik dışlamaya başladı.” (K2, Stk Temsilcisi,47)

Konuyla ilgili Avusturya’da yaşayan iki farklı Alevi sivil toplum kuruluşunun aynı anda yaptığı yasal statü tanınmasına dair başvuru 2021 yılında tekrar gündeme gelmiş ve Avusturya da AABF’ye bağlı Frei Aleviten isimli sivil toplum kuruluşu da yasal statü elde etmiştir

(Çevik,2023:15). Avrupa özelinde bir ilk olarak hayata geçen bu uygulama hali hazırda belirtilen ayrışmanın en somut örneklerinden birisi olarak görülmektedir

“2009’dan itibaren şimdiye kadar aynı çizgide ve çok sağlam hiçbir yıpranma da olmadan tamamen kurumlaşmış, Avusturya’daki canlarımızın yaptığı örgütlenme olarak, Peki onun karşısında yapılan federasyonun ne oldu? Özellikle Avusturya’da, karşı örgütlenenler, en sonda açıkladıkları ne var? Frei Alevi dedikleri yani bağımsız Alevi, Dedelerimizden, Pirlerimizden, mürşitlerimizden, böyle bir şey yok.” (K9, Dede,65)

Elde edilen veriler içerisinde katılımcıların Avrupa Alevi Birlikleri Konfederasyonu ve iştiraklerine dair yaptığı eleştiriler ve konunun belli odaklar tarafından ortaya çıkarıldığı düşüncesi de Alevi toplumu açısından belli tartışmaların odağında yer almaya devam etmektedir

“Demek ki bu adamların derdi, sıkıntısı hiçbir zaman Alevilerin hakları, Aleviliğin gelişmesi, Alevi toplumunun hak kazanması değildi. Bu adamların tek derdi, Alevi toplumunun sürekli devletle kavga halinde olması. Ki buradan kullanılalım. Buradan işte Aleviler kullanılsın. İşte kendi ceplerini doldursunlar. Artık bilmiyorum yani. Dış güçlerin de belki burada etkisi var. Belki değil yani. Aslında etkisi olduğu çok net ortada da fazla şey yapmayalım, girmeyelim bu konulara.” (K15, İşçi,64)

3.2.4. Almanya’da Aleviliğin Toplumsal ve Yasal Statüsü

Alevi toplumunun yurt dışında elde etmiş oldu hukuki statü özellikle Almanya merkezli olarak meydana gelen gelişmeler Aleviliğin kamusal alanda daha görünür bir halde ortaya çıkmasını ve yeni bir zeminde var oluş mekanizması elde etmesini sağlamıştır (Keleş,2021:205;Çevik, 2023:24). Bu durum Alevi toplumunun Alevi kimliğini daha görünür bir şekilde ortaya koymasını ve Aleviliğin Türkiye’de yaşayan Alevi toplumunun yaşadığından daha belirgin yaşıyor olmasının önünü açmıştır. Aleviliğin devlet nezdinde yasal bir statü kazanmış olması ve Alevi topluma göre “her hangi bir dayatma” olmadan inancın yaşanması Alevi toplumunun Almanya ve Avrupa özelinde sivil toplum kuruluşları üzerinden kendisini daha somut bir şekilde hareket etmesini sağlamıştır. K,3 bu konuda Türkiye’deki yasal düzeni eleştirerek Avrupa daki mevcut durumun Türkiye’dekinden daha iyi bir konumda olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca Avrupa’da devlet eliyle doğrudan herhangi bir dini kurumun yasal olarak değil statü olarak var olmasının olumlu bir etkisi olduğunu belirtmiştir

“Hiçbir baskıya maruz kalmadan yani. İstedığımız ülkede Alevi kültür merkezlerimizi, cem evlerimizi açabiliyoruz ve bunların yasal statüsü var, devlet bizi cem evi olarak kabul ediyor. Dolayısıyla bizi tanımlamaya kalkmıyor ya da atama yapmıyor, bizi şuraya illa bağlanacaksınız gibi bir şeye sokmuyor, devlet memuruyla seçtiği kendine yakın insanlarla inancımızı tarif etmiyor bir kere, siz inancınızı doya doya yaşayın, inancınızı yaşamanızın önünde bir engel olursa, biz devlet olarak o engeli kaldırmak, çözmekle ilgili yükümlüyük diyor”. (K3,Stk Temsilcisi,63)

Bu durum Alevi toplumu açısından birçok olumlu gelişmeyi beraberinde getirmekte olsa da farklı Alevilik inançlarına sahip Alevi toplumunun sivil toplum kuruluşlarının Aleviliği kendi içerisinde farklılaştırdığı ve yöneticilerin bu durumda diğer üyeler ile ayrışarak yeni bir sorun alanı oluşturduğunu ve İslâm dininin olgularıyla Aleviliğin ayrışmaya başladığını ifade etmiştir

“İnsanlarda mevcut bilinen İslam'la, kendini İslam'da bir soyutlama var, ondan bir uzaklaşma var. Burada kurumlar ciddi bir çalışma yürüttü. Çok büyük emekler, çabalar ve bunun neticesinde çok ciddi haklar elde edildi. İnanç anlamında karmaşa olmakla beraber, tabanda, yöneticiler anlamında, inanca yönelik bir farklılaşma oldu. Ali'siz Alevilik diye şekillenen ve başka şekilde formüle edilen Alevilikler oluştu.” (K2, Stk Temsilcisi,47)

3.2.5 Avrupa’da Alevi Toplumunun Toplumsal Uyumu

Alevi toplumunun Avrupa genelinde ve Almanya özelinde yasal statü elde etmesi sadece devlet nezdinde veya siyasi politikalar bağlamında değil aynı zamanda toplumsal bir kabul ile karşılanmalarını da beraberinde getirmiştir(Keleş,2021:104; Yaman,2021:108). Alevi toplumunun Sünnilik’ten ayrılan yönleri itibarıyla, genel kabul edilen anlamıyla, kadınların tesettürlü olmaması, alkol almanın diğer Müslüman topluluklara göre daha serbest görülmesi, Avrupa’da yaşamının getirmiş olduğu farklılıklar gibi gerekçelerle Avrupa değerlerine daha uyumlu oldukları düşünülmektedir (Keleş,2021:176;Şimşek,2021:96). K,3 görüşme esnasında da hem başkanlığa dair genel eleştirileri hem de Avrupa’daki Aleviliğe dair tespitleri ile araştırma sürecinde en fazla eleştirel katkıyı sunan katılımcı olarak, Avrupalı kurumlar nezdinde Alevi toplumunun kabul gördüğünü, Avrupa’da yabancı karşıtlığı, ırkçılık ve İslamofobi gibi olguların yükselmeye ve daha çok görülmeye başladığını ancak Alevi toplumunun bu sorunlar ile doğrudan karşılaşmadığını ifade etmiştir

“Avrupalı kurumlar nezdinde saygı görüyoruz, kabul görüyoruz. Kimse bize dediğim gibi ötekileştirmiyor ya da tu kaka diye bizi oraya buraya itip kalkmıyor. Cumhuriyet tarihi boyunca yüzyıl boyunca başımıza gelen katliamların hiçbiri en azından burada başımıza gelmiyor. Irkçılık tavan yapmasına rağmen şu anda Avrupa'da yabancı düşmanlığı tavan yapmasına rağmen bizim cem evlerimize herhangi bir şey olmadı”. (K3, Stk Temsilcisi,63)

Bu görüş ve düşüncelere ek olarak Alevi toplumunun Avrupa’da siyasal katılımının yüksek olduğunu ve hem yerel hem de genel siyasetin içerisinde Alevi toplumunun önemli bir yer edindiğini ifade eden K,5 Alevi sivil toplum kuruluşlarının Avrupalı sivil toplum kuruluşlarıyla birlikte çalışmaya başladıklarını ve bunun neticesinde de söz sahibi olmaya başladıklarını ifade etmiştir. Bütün bunların ise 30 yılda meydana geldiğini belirten K,5 Sivas Olaylarının tarihi ile bu örgütlenme ve birlikte hareket etme motivasyonunun arttığını belirtmiştir

“Gelinen aşamada ise Avrupa'daki Alevi kurumları artık Avrupalı sivil toplum kuruluşlarıyla çalışmaya başladılar. Almanya'da, Avusturya'da, İsviçre'de artık Alevilerin gösterdiği adaylar belediye başkanı olabiliyor. Britanya'da mesela bundan bir ay önce bir kadın canımız belediye başkanı oldu mesela dolayısıyla artık Aleviler buldukları ülkeye hem entegre olmaya başladılar hem de yerel yönetimlerde, parlamenter düzeyde söz sahibi de olmaya başladılar. Orada biz de varız demeye başladılar. Bütün bu olay bütün bu gelişmeler 30 yıl içerisinde oldu.” (K5, Stk Temsilcisi,43)

3.2.6. Avrupa’dan Türkiye’ye Çift Yönlü Etkileşim

Avrupa’daki Alevi STK’ların Türkiye’deki STK’lar ile etkileşimi ve verdikleri destekler Alevi toplumu açısından oldukça önemlidir (Yaman,2021:38). Bununla birlikte inanç ve ritüel anlamında Avrupa’daki yapıların Türkiye’yi Türkiye’deki yapıların ise Avrupa’daki yapıları etkilediği söylenebilmektedir (Şimşek,2021:102). Avrupa’nın birçok ülkesinde Türkiye’deki talep ve beklentilerin seslendirilmesi, Dersim, Maraş, Çorum, Sivas Olaylarının her yıl Avrupa’da anılması ve Türkiye’de Alevi toplumuna ilişkin politikalara dair eleştiri ve katkılar görülmektedir. Bu konuda Cemal Salman’ın “Lâ Mekândan Cihana Alevi Toplumu” isimli çalışması Sivas Yıldızeli’nden Almanya ve İngiltere’ye uzanan bu çok yönlü etkileşimi ortaya koymaktadır. Türkiye’den Avrupa’ya sadece emeklerini değil inançlarını da götüren vatandaşlarımız, kendilerini yeniden var etmenin imkânını her koşulda aramışlardır(

Salman,2019:207: Duman,2018:78). Bu konuya dikkat çeken K,3 mevcut etkileşimin önemli bir boyutta olduğunu ve takip edildiğini belirtmiştir

“Bizim Avrupa Alevi birlikleri Konfederasyonu olarak Türkiye'deki Alevi kurumlarıyla da sürekli diyalogumuz var, ortak çalışmalarımız var, her Sivas her Maraş her Çorum anmasını birlikte yaparız. Bizler oraya, konferanslara, seminerlere gideriz, onlar buraya gelirler; aramızda çok yakın bir iletişim var bunun altını çizmek isterim” (K3, Stk temsilcisi,63)

3.2.7 Zorunlu DKAB Dersleri

Alevi toplumunun özellikle cumhuriyet döneminde ortaya çıkan bazı devlet veya hükümet politikalarına karşı temel taleplerinin olduğu bilinmektedir. Bunlar Zorunlu Din Kültürü derslerinin kaldırılması, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yapısının değiştirilmesi, Cemevlerine doğrudan hukuki statü verilmesi ve Alevi toplumunun kolektif hafızasından silinmeyen sorunlara dair çözüm aranmasıdır (Üçer,2022:46; Yaman,2021; Keleş,2021; Çevik, 2023; Aktay;2021). Bu çalışmanın saha araştırması kısmında da katılımcılara yöneltilen sorularda ortaya çıkmış ve Alevi toplumunun temsilcileri bu konularda görüşlerini beyan etmiştir. K3 zorunlu din derslerinin anaokullarına kadar yayılmaya çalışıldığını ve bunu kabul etmelerinin mümkün olmadığını ifade etmiştir *“Okullardaki bu zorunlu din dersleri ta anaokullarına kadar artık kreşlere o ilkokullara kadar imamların gönderilmesi. Bütün bunlar tabii bizim şeylerimiz ne denir. Kabul edemeyeceğimiz şeyler”* (K3,Stk Temsilcisi,63)

3.2.8.Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Kaldırılması

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kaldırılması yahut statüsünün değiştirilmesine dair itirazlar ise Diyanet'in sadece Sünni vatandaşlara hizmet verdiği anlayışının hakim olmasından kaynaklanmaktadır.

“Onun için bana göre anayasa maddelerinin uygulanması gerekir. Sadece Aleviler açısından değil. Sünni yani diyanetin de yeniden yapılanması için bir reforma gidilmesi gerekir.” (K11, Stk Temsilcisi,25)

Ayrıca DİB 'in sadece Camii merkezli hizmetlerini devam ettirdiği düşüncesi ve Alevi toplumunun bu hizmetleri kullanmadıkları halde vergilerini vermeleri yahut temel vatandaşlık görevlerini yerine getirdiklerini düşünmeleri bu durumun temel gerekçelerinden sayılabilir. Ayrıca herhangi bir inancın arkasında doğrudan devlet mekanizmasının olamaması gerektiğini

düşünen K,1, durumun tarihi arka planından da bahsederek maddi olarak Alevi toplumunun bu konuda dezavantajlı olduğunu ileri sürmüştür “*Onların diyaneti var yani devlet olmuşlar, Selçuklu, Osmanlı ya da Emevîlerden, Abbasilerden, Selçukludan tutalım, Osmanlı, Cumhuriyet. hep onların elinde, onlar bilinçlendiler, onlar örgütlü, para sorunu yok onların, bizim para sorunumuz var.*” (K1,Akademisyen,52)

Bununla birlikte devletin tek yönlü değil diğer inançlara da aynı hakları vermesi ve desteklemesi gerektiğini düşünen K,1, Alevi toplumunun da “diyaneti” olması gerektiğini ve kurulan başkanlığın böyle bir boşluğu doldurabileceğini söylemiştir.

“*Devletten kaçmamak lazım. Bu tip Bizim de Alevi diyaneti olması. Yani bizim de olması lazım. Devlet laik ise Diyaneti de kapatsın, biz de istemiyoruz diyelim o zaman. Herkes kendi tarikatını yani mezhep neyse kendi örgütlenmesini yapsın, o da hoş olmaz*” (K1,Akademisyen,52)

Alevi toplumunun bu tip tartışmalar ile vakit kaybettiğini düşünen K,2 ise bu durumun Sünniler tarafından belli bir noktaya getirilmesi gerektiğini ifade etmiştir

“*Bizim yaptığımız bir yanlış var, Diyanet işleri kalksın sana ne? Senin mi orası. Adam memnunsu sana ne, onun solcusu yok mu, onun aydını yok, mu onun bilmem yazarı, çizeri yok mu, onun vatandaşı yok mu, onlar kaldırsın sana ne? Onun için boş şeylerle uğraşıyoruz Demirel'in eskiden söylediği, yollar yürümekle aşınmaz yani, biz solcular, Aleviler, yürüdük copu yedik hapse atıldık, ondan sonra da git onla uğraş.*” (K2, Stk Temsilcisi,47)

3.2.9 Cemevlerinin Statüsü

Araştırma sürecinde katılımcıların tamamı Cemevlerinin yasal olarak belli bir çerçeveye oturtulması gerektiğini ve devlet nezdinde cemevlerinin ibadethane olarak kabul edilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Cemevlerinin statüsü ile ilgili tartışmalar oldukça geniş çaplı ve Türkiye’de tekke ve zaviyelerin kapatılması ile ilgili kanunun uygulanmasından sonraki sürece kadar tartışılmış bir olgudur.

“*Onun için esas olarak şurada yapılmalı, yani Alevilik bir inanç olarak kabul görülmeli, resmi olarak kabul görülmeli ve Alevilerin ibadet yerlerinin cem evleri olduğu belirlenmeli.*” (K3, Stk Temsilcisi,63)

Cemevleri her ne kadar şehir yaşamı ile birlikte ortaya çıkmış olsa da Alevi toplumu açısından ritüellerin yürütüldüğü ve Aleviliğin yaşadığı yer olarak tarif edilmektedir (Güngör,2013:36; Üçer,2022:23).

“Biz cem evlerinin Alevilerin inanç merkezi olarak kabul edilmesini istiyoruz çünkü bizim inanç merkezimiz. Biz nasıl Müslümanın cami inanç merkezi olmasına karışmıyorsak, asla laf etmiyorsak, Yahudi'nin, Hristiyan'ın diğer inanç topluluklarının değerlerine saygı gösteriyorsak bunu istemek bizim de hakkımız” (K8, Stk Temsilcisi,71)

Bu konu daha geni bir çalışma zeminin konusu olması ile birlikte başkanlığın kurulmasının Cem Evlerine yasal bir statü verilmesi dahi devlet nezdinde kabul gördüğünü ve “kabul” edilebilir bir konumda bulunduğu ifade edilebilir. Cem Evleri ile ilgili konu 3. Bölümde daha detaylı ele alınmıştır.

3.2.10 Dışlanma

Alevi toplumunun en fazla üzerinde durduğu ve Türkiye’de temel hak ve hürriyetlerine ulaşamadıkları düşüncesi Almanya’da yaşayan Alevi vatandaşları nezdinde de kendisini göstermiştir. Avrupa’ya iş gücü göçünün akabinde 1980 askeri darbesinden sonra yaşanan ilticaların çoğunluğunu siyasi sebepler oluştursa da Alevi toplumunun da önemli bir kısmının bu sürece katıldıkları bilinmektedir (Unat,2002:210). Bununla birlikte Alevi toplumunun hem devlet hem de toplum nezdinde “kabul” görmelerini istemeleri dışlanmış olduklarını düşündürmektedir.

“Türkiye'deki arka plandan bahsederek yani kanun önünde yasa önünde en azından inanç anlamında yasa önünde eşit olmamıza rağmen bizin toplumsal alanda çeşitli haksızlıklara maruz kaldığımız ve bu haksızlıklar içerisinde bunlardan çıkabilmek için daha uzun bir dönemden beri kurumsal anlamda, mücadele ettiğimiz bir durum söz konusu.” (K12, Tekniker,38)

Cumhuriyet döneminde yaşanan olaylar da bu durumun ortaya çıkmasına zemin hazırlamış olgular arasında gözükmektedir.

“Türkiye'de Alevilerin gelişimi, yaşam biçimi kolay olmamış tabii ki. Büyük bir baskı ve o bilinen klişe söylemler, Alevileri bu mezalimden kendilerini belli etmeden, cehennemlerini

falan yürütmek konusunda daha çok şehirlerde değil de kırsal yörelerde yaşamlarını idam ettirmeye ve inançlarını idam ettirmeye çalışmışlar.” (K10, Frankfurt Belediyesi Çalışanı,69)

“Cumhuriyet döneminde de yok sayılmış, asimile edilmeye çalışılmış bir inanç grubu. Yani biliyorsunuz, Alevi köylerinde camiler yapıldı, Alevilik yok sayıldı. Kesinlikle aynı haklar verilmedi. Yani Sünni vatandaşlara verilen haklar Aleviler'e verilmedi.” (K6, Stk Temsilcisi,51)

Başkanlığın kurulmasına dair itirazlarında devletin Alevi toplumunu “kontrol” etmek istemesiyle eş değer gören K,3 Alevi toplumunun temel taleplerinin beklemedikleri olgularla karşılanması gerektiğini belirtmiştir

“Türkiye'deki Alevilerin maalesef Türkiye devleti tarafından halen öteki görüldüğü için halen daha Alevi Statüsü, kimliği, inanç merkezi kabul edilmediği için Aleviler ciddi sıkıntı yaşıyorlar; hâlen daha Aleviliği tanımlama, bir Yerlere bağlama, kontrol etme, başına getirilen insanlar bile yani Alevi toplumunda kabul görmeyen insanlar; bununla ilgili Türkiye Alevi toplumu ciddi sorun yaşıyor”. (K3, Stk Temsilcisi,63)

Alevi toplumunun kimliklerini gizlemek ve Alevi olduklarını ortaya çıkaramamak için halen belli stratejiler izlediğini belirten K15, Alevilerin devlet kurumlarında Alevi oldukları için ötekileştirildiklerini ve dışlandıklarını ifade etmiştir

“Türkiye'de ben Aleviyim deyip şu veya bu makamda kalabilen insan yok, işte görüyorsunuz AKP'nin bu kadar milletvekili var içinde Alevi yok ya da olsa bile gizlemek zorunda bu kadar vali var, ben Aleviyim diyen bir tane vali bulamazsınız, öyle derse hemen görevden alınır.”

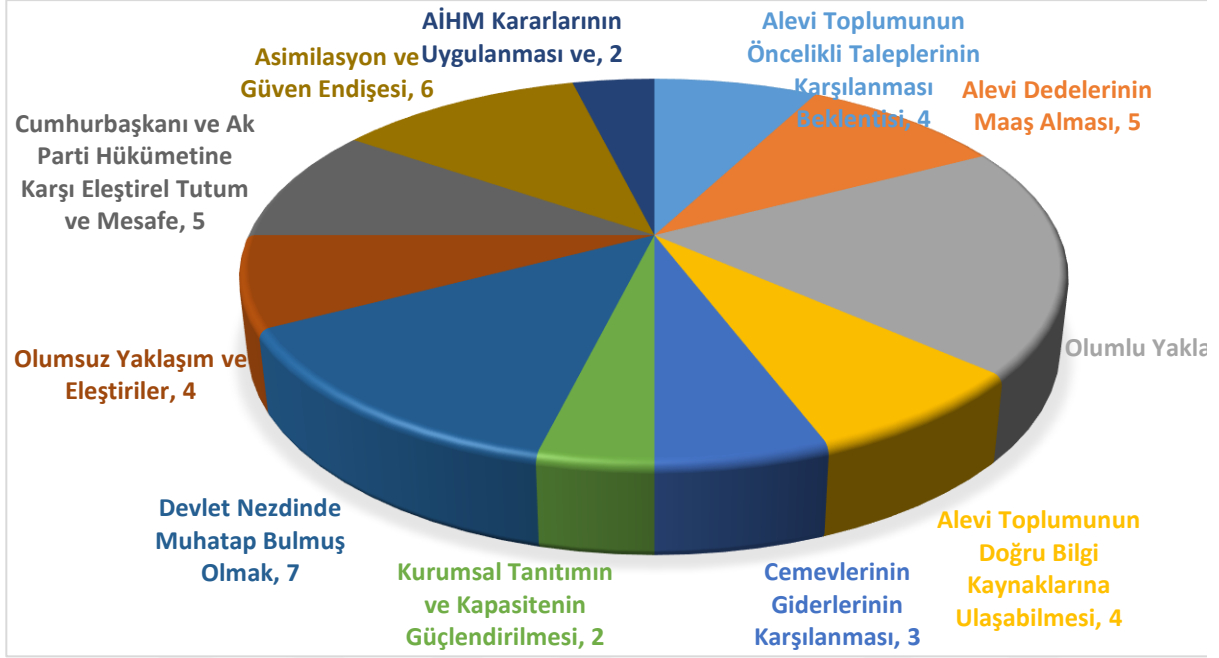
(K 15, İşçi,64)

Ayrıca dışlanma ve ötekileştirme noktasında bir diğer önemli veri de CHP Eski Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu'nun, CHP Kurultayı'nda genel başkanlığı kaybetmesinin ve kendisine oy verilmemesinin sebebinin kendisinin Alevi olduğuyla bağlantılı olduğu düşünülmektedir.

“Düşün bir Kılıçdaroğlu'nu, yani ilk defa bir büyük partinin başına onlar getirdiler, belli bir güçler getirdi, adama kaç senedir anasından doğduğuna pişman ettiler yani, en sonunda da götürdükleri şekil, kötü şekilde götürdüler.” (K6, Stk Temsilcisi,51)

3.3 ABKCB Kurulması ve Yaklaşımlar

Alevi Bektaşî Kültür ve Cemevi Başkanlığı'nın Kurulması ve Yaklaşımlar başlığı altında oluşturulan analiz grafik şeklinde kategorilendirilmiş ve frekansları oluşturulmuştur. Bu başlıkta 11 kategori katılımcılardan elde edilen cevaplara göre analiz edilmiştir.

Türkiye’de Alevi toplumunun yıllardan beri belli taleplerinin ve beklentilerinin olduğu bilinmektedir. Bu talepler Avrupa sathındaki Alevi toplumunun da Türkiye’ye dair beklentileri ve talepleriyle doğru orantılı bir şekilde gerçekleşmektedir. Nitekim çalışmanın önceki bölümlerinde bahsedildiği gibi halen temel beş talebin dile getirildiği ve çözüm kavuşturulması gerektiği katılımcılar tarafından da ifade edilmiştir. Türkiye’de cumhuriyet tarihinde ve hatta cumhuriyet öncesi devlet politikaları da dahil olmak üzere ilk defa Alevi toplumunun devlet nezdinde muhatap olarak kabul edilerek fikirlerine başvurulduğu ve taleplerinin dinlendiği 2009 yılında başlatılan Alevilik Çalıştayları, kamuoyunun bildiği tabiriyle Alevi açılımı başkanlığın kurulmasıyla sonuçlanan sürecin başlangıcını oluşturmaktadır. Bu süre zarfında Alevi toplumunun pek çok talebi zaman zaman gündeme gelmeye devam etmiş olsa da somut adımların ortaya çıkmayışı bazı tepkileri de beraberinde getirmiştir. Ancak başkanlığın kurulması ile devam eden süreç içinde de gerek başkanlığın Kültür ve Turizm Bakanlığı’na bağlanması gerekse yöneticileri ve hükümete dair eleştiriler gündeme getirilmiştir. Bu çalışmanın da ana belirleyicisi olan yurt dışında yaşayan Alevi

toplumunun beklentilerinin anlaşılması Alevi toplumunun sadece Türkiye’de yaşayan bir topluluktan ibaret olmadığı ve bir nevi Türkiye’deki Aleviliğin belli yönlerinin Avrupa’da üretildiğine dair gerçekliktir. Bu bölümde başkanlığın kurulmasına dair temel yaklaşımlar, olumlu olumsuz eleştiriler, başkanlığın kurumsal yapısı ve faaliyet alanlarına dair beklentiler ele alınarak ortaya konulmuştur.

3.3.1.Alevi Toplumunun Öncelikli Taleplerinin Karşılanması Beklentisi

Alevi toplumu Türkiye’de Aleviliğin yaşatılması ve yaşanmasının belli bir kurumsal yapı içerisinde değil, devletin müdahil olmadığı ve sınırlarını çizmediği bir bağlamda mümkün olabileceğini ancak başkanlığın kurulmasının Alevi toplumunun devlet nezdinde belli başlı kazanımlar elde edeceğini ve Alevilik inancının özellikle doğru bilgilendirme süreçleri ile beslenerek yeniden doğru bir şekilde yaşanacak bir zeminde var olması gerektiğini düşünmektedir. Saha araştırmasında bazı katılımcılar başkanlığa dair yöneltilen sorularda, başkanlığın hali hazırda Alevi toplumunun beklentilerini doğrudan karşılamadığını ve önce bu taleplerin yerine getirilmesi gerektiğini düşünmektedir. K,6 Alevi toplumunun Türkiye’de halen ötekileştirmeye maruz kaldığını ve Alevi toplumunun gerçekten ihtiyacı olduğu düşünülen taleplerin yerine getirilmediğini ifade etmiştir

“Türkiye'deki Alevilerin maalesef Türkiye devleti tarafından halen öteki görüldüğü için halen daha efendim Alevi Statüsü, kimliği, inanç merkezi kabul edilmediği için aleviler ciddi sıkıntı yaşıyorlar. Şimdi bu kurumun oluşturulmasında önceki süreçte açılım diye bahsettiğiniz konularda Alevi toplumunun Alevi örgütlenmelerinin hepsinin temel zannediyorsan beş tane isteği var. Bu isteklerin hiçbirisi karşılanmadı zannedersem. Bunun yerine hükümetin kendine göre Alevi kurumlarının istekleri dışında bizim böyle bir kuruma ihtiyacımız var isteği yokken, kendi görüşleri doğrultusunda bir kurum oluşturdular”

(K 6, Stk Temsilcisi,51)

Alevi toplumunun bu talepleri Alevilik Çalıştayları sürecinde de raporlara yansımış ve anayasal haklar, Cem evlerinin statüsü, zorunlu din kültürü dersleri, Madımak Müzesinin dönüştürülmesi, Diyanet İşleri Başkanlığı’nın konumu, Dedelik olgusunun güçlendirilmesi gibi bir dizi taleplerden oluşmaktadır(Ön Rapor Alevilik Çalıştayları,2010). Raporda da bahsi geçen ve halen çeşitli tartışmalar ile anılan Cemevlerinin statüsü, o dönemlerde

doğrudan ibadethane olarak değil “ibadethanelere sağlanan bütün haklardan yararlanır” ibaresi ile kayıtlara geçmiş ve konu farklı odaklarıyla da tartışılmıştır.

“Alevilerle ilgili samimi olarak bir şey yapmak istiyorlarsa Önce Alevilerin de üzerinde %100 anlaşığı talepleri yerine getirsinler, bu kadar basit. Yani bunları görmemezlikten gelip hâlen daha alevinin cem evinin yasal statüsü yok şu anda, gecekondü muamelesi görüyor Türkiye’de Alevi kurumları, yani ayıp yani insan utanır.” (K3, Stk Temsilcisi,63)

K8 ise çalıştay süreçlerini doğrudan eleştirirken, eşitlik ve hak temelli bir anlayışın olması gerektiğini ifade etmiştir *“Şimdi siz Cem Evi’ni inanç merkezi olarak görmeyeceksiniz. Deniliyor mu ki Türkiye’de Alevilik bir inançtır. Bu Alevilerin inanç merkezleri de Cem Evi’dir. Sen Cumhurbaşkanı’nın, o zaman başbakanın, ben biraz önce söylediklerini okudum. O anlayıştan hala bir değişiklik yok. Türkiye Cumhuriyeti, hükümeti, devleti, kalkıp şunu diyebilmeli, Alevilik Türkiye’de bir inançtır. Onun inanç merkezi Cem Evi’dir. Ondan sonra da biz Cem Evi’ne nasıl ki camilere yaptığımız, Kiliselere yaptığımız bazda bir eşitlikçi çalışma içerisine giriyoruz. Onların ihtiyaçlarını belirliyoruz. Yani bizim olmayanı bize vermesinler.”* (K8, Stk Temsilcisi,71)

Çalıştay süreçlerini eleştiren bir başka katılımcı ise başkanlığın belli talepler oluşmadan kurulmasını samimi bulmadığını ve devletin “kendine göre bir yapı” oluşturduğunu beyan etmiştir

“Çalıştayda bütün Alevi kurumlarının istekleri var. Bu isteklerin hiçbiri karşılanmadan Başka bir eee isim adı altında kendine göre bir yapı oluşturulduğu için yani pek samimi bulunmuyor bu davranış. Eee ilerisi ne getirir? Onu da yaşayıp görmek gerekiyor.”

(K 6, Stk Temsilcisi,51)

Başkanlığın doğrudan bir dayatma olarak ortaya çıktığını ve devletin kendi düşüncesi ile hareket ettiğinden Alevi toplumu nezdinde fayda sağlamayacağını ifade etmiştir

“Bunu da doğal olarak Alevi toplumu bizim isteklerimiz karşılanmadan kendilerinin bize göre bir dayatmayla veya kendi düşünceleri doğrultusunda bir kurum oluşturmalarının Alevi topluma pek fayda sağlayacağını açıkçası Alevi toplumu yurt dışındaki Alevi toplumu düşünmüyor Buradaki toplumdaki Alevi toplumundaki görüş temel isteklerin yerine getirilmeden böyle bir kurum ortaya oluşturulması sadece Alevi toplumunun o süreçte oyalandığı düşüncesi ağırlık basıyor.” (K3, Stk Temsilcisi,63)

3.3.2. Alevi Dedelerinin Maaş Alması

Alevilik Çalıştayları sürecinde de gündeme gelen Alevi Dedelerinin belli eğitimlerden geçmesi gerektiği, kent yaşamındaki Aleviliğin bu bağlamda yeniden bazı konularının düşünülmesi gerektiği vurgulanmıştır. Öyle ki, başkanlığın kurulmasından sonra özellikle eleştirilen konu olarak Alevi Dedelerinin maaş alması konusu da bu toplantılarda dile getirilerek, “Alevilerin devletle nasıl bir irtibat içerisinde olacağı konusunda görüş ayrılıklarına yol açmış, konuyu olumlu ve olumsuz açıdan değerlendirenler bulunsa da esas mesele Dedelerin eğitimine ağırlık verilmesi daha fazla gündeme gelmiştir” (age,25). Yaklaşık 12 yıl sonra başkanlığın kurulması ve aynı konuların gündeme gelmesi Alevi toplumunun beklentilerinin maaş konusunda her ne kadar farklılıklar olsa da Dedelerin eğitimi ve yetiştirilmesine dair fikir birliği önemli gözükmemektedir. Kent hayatı içerisinde farklı yaşam koşulları ve zorunlulukların bulunduğu bilinmekte ve Alevi Dedelerinin doğrudan sadece Cem evleriyle ilgilenmeleri pek mümkün gözükmemektedir. Bu konuya dikkat çeken K5, temel Alevilik hizmetlerinin yerine getirilmesi için bunun gerekli olduğu beyan etmiştir

“ Bizim dedemiz ekmek peşinde mi koşsun gelsin burada inancını mı bilinçlendirsin, ya da hizmet mi etsin, nasıl hizmet yapacak? İş yerinden mi çağıracağız onu? Yani hoca nasıl camide duruyorsa, dede de cem evinde durması lazım, orada gelen bütün hizmetleri dede yürütmesi lazım. Bunun yanında tabii ki cenaze işlerle hocalar, Alevi, Molla hoca dediklerimiz ilgilenir de, şimdi hoca kalmadı, dede cenaze de kaldırıyor, cem yürütüyor. E şimdi bilinçsiz dede olduğu zaman da diyoruz ki dede bilinçsiz, Kardeşim okulu yok ki yani? Şimdi bir işin pratiği yoksa o iş yürümüyor ki, teoriyle yürümüyor.” (K5, Stk Temsilcisi,43)

Başkanlık kurulduktan sonra daha fazla gündeme gelen konu olarak Dedelere maaş bağlanması, başkanlığın ortaya çıkışındaki iletişim stratejisi hatası olarak gören K,14, devletin doğrudan kendisine bağladığı bir Dedelik sisteminin doğru olmayacağını ifade etmiştir

“Bir devletin dedesi, derneğin dedesi olmaz. Dede dededir, Baba babadır, zakir zakirdir, talip de taliptir. Öyle olması gerekiyor. Bunun sınırları zaman zaman aşıyor. Hani bir ara Türkiye'den gelen devlet destekli dedelere Avrupa'da, Almanya'da özellikle gri pasaportlu dedeler falan dendi. Bunu söyleyenler tarafından yapılan büyük bir hata. Diğer yandan,

Cem Evi Başkanlığı'nın ekonomik olarak bu şekilde çıkışı bana göre doğru değil. Bu Başkanlığa bakışı zedeleyen bir açılım diye düşünüyorum. Bununla öne çıkmamalıydı.”

(K14, Stk Temsilcisi,59)

Konuya daha eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşan K,3, Alevi toplumunun içerisinde bu uygulamanın bazı sorunlara yol açabileceğini, Dedelerin hizmetlerini sadece “Hakkullah” için yaptıklarını ve karşılık aldıkları takdirde bunun doğru olmayacağını belirtmiştir

“Alevilerde lokma vardır biz inancımızı asla maaş karşılığında para karşılığında yapmayız. Dolayısıyla böyle bir rant Alevi cenahında oluşturarak Alevilerin içerisinde ikilik yaratmaya çalışacaklar. Aleviler bu kadar yıldır, yüzyıllardır inançlarını buraya kadar getirdiler. Bu inançlarını buraya getirirken dedelerinin hep lokmasını, Hakkullahlarını hep kendileri verdi. Dedeler hiç maaş almadılar.”

Bu uygulamanın aynı zamanda Alevi toplumunun zorla bir dayatmanın içerisinde bırakabileceklerini ve bu tutumun “devletin Alevi'sini” oluşturmak üzere kurgulandığını ifade etmiştir *“Dolayısıyla bugüne kadar maaşsız Hakkullah ile buraya kadar gelen inancı, bugün maaşa bağlamak Alevilere zapturapt altına almak demektir.”* Dedelere maaş bağlanması konusunun Alevi toplumunun farklı kesimleri tarafından eleştirilmesini doğru bulmayan K1, konunun başkanlığa karşı manipülatif olarak ortaya konulduğunu belirtmiştir

“Bu da Alevilerin arasında büyük bir tartışma hâlâ da sürüyor ve işte o Ali 'sizlerin medyadaki pof poflamasıyla yok maaş alamamış, dede maaş almayacakmış. Yani onun boyutlarının düşünmeden bunlar propaganda yapıyor, çünkü bu projeyi engelleme, manipüle edilmeye çalışılıyor ve o manipüleyle de maalesef birçok insan geldi.”(K1,Akademisyen,52)

Bununla birlikte durumun bütün tartışmaların aksine kabul edilebilir bir zeminde ele alınması gerektiğini ve bunun mümkün olduğunu ifade eden K,12 kurumsal bir yapıya devlet tarafından böyle bir bütçenin ayrılmasında bir sorun görmediğini ifade etmiştir

“Bir dedenin maaşının düzenli olarak ödenmesi ve Cem Evi sonuçta kurumsal bir yapı var, bina var ama bina 24 saat açık değil. Oraya bir görevlinin maaşının devlet tarafından, Türkiye'den ödendiğini düşündüğümüzde buna yaklaşacak ve bunu kabullenecek kurumlar da çıkabilir.” (K12, Tekniker,38)

3.3.3. Olumlu Yaklaşım

Alevi toplumunun yurt dışından başkanlığa dair nasıl bir bakış açısı ve yaklaşım geliştirdiği bu çalışmanın ana konusudur. Her ne kadar Alevi toplumu nezdinde konunun olumsuz boyutları medya mecralarına yansımış yahut olumlu adımlar farklı bir veçhesiyle ele alınmış olsa da katılımcıların çok yönlü cevapları analiz sürecini oldukça zenginleştirmiş ve hem sorun alanlarını hem de olumlu tarafları ortaya koyarak betimlemenin önünü açmıştır. Tartışmanın ana odağında Alevi toplumunun siyasal bir zeminde konuyu ele alması ve mevcut hükümetin ve iktidar partisinin Alevi toplumunun doğrudan tasvip etmediği bir yapıda olması başkanlığa dair mesafenin ve eleştirilerin, başkanlığın kurulması önemli bir adım olarak görülse dahi, yer almasına sebebiyet vermiştir. Cumhuriyet tarihi ve öncesinde Alevi toplumunun devlet nezdinde belki de ilk defa resmî bir statü de “kabul” görmesi önemli bir gelişme olarak değerlendirilebilir. Nitekim bu durumu “devrim” olarak isimlendiren K4, Alevilerin sorununun siyaset kurumu tarafından çözülemeyeceğini ancak siyasi bir iradenin de bu konuda ön ayak olması gerektiğini belirtirken,

“Alevilerin sorununu siyasiler çözemez, sorunun çözümü için devlet aklının Alevilere bakışının değişmesi lazım. Bunu da edebilecek güçlü bir lidere, oy peşinde olmaya, bu bir zorunluluktur diye bunu yapmamız gerektirdi diyen kişi. Şu anda Tayyip Erdoğan'ın dışında hiçbir liderin gücü yetmezdi buna, yapamazdı. Bakın yapmazdı demiyorum, yapamazdı, mümkün değil. 500 yılın devrimi diyorum ben, bu devrim bugünkü iktidar eliyle gerçekleşmiştir. İsteyerek istemeyerek, tercihen gönüllü ne olursa olsun, öncelikle bizim toplumun, Alevi toplumunun lehine bir harekettir. Onun ötesinde ülkenin birliği, beraberliği için, ileride daha büyük tehlikelere maruz kalmamak için böyle bir hamle gerekiyordu.”

(K4, Stk Temsilcisi,55) ifadelerini kullanmıştır. Bununla birlikte Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın döneminde böyle bir başkanlık kurulmuş olmasının Erdoğan'a karşı da bazı eleştiriler getirebileceğini eklemiştir

“Şu anda ben eminim ki Erdoğan'a karşı özellikle tarikatların bu da nereden çıktı direncini başkası kaldıramazdı, ona güç yetiremiyorlar”.

Başkanlığın kurulmasının Alevi toplumu açısından geç kalınmış bir hamle olduğunu belirten K13, çalıştay sürecinin başarılı olmaması ile bu süreci ilişkilendirmiştir

“Elzemdir geç kalmış bir Şey. Tabii ki bu 2009'dan beri sürmesinin bir başarısızlığa ulaşmasının sebebi karşılıklı güvensizlikten oluşmuştur. Karşılıklı ipe un sermekten oluşmuştur”(K13, Stk Temsilcisi,54) Aleviliğin ve Alevi toplumunun başkanlık ile birlikte yasal bir temelde ele alınabileceğini ve Alevi toplumunun inanç değerlerinin toplumun diğer kesimlerine daha kolay ve rahat ulaştırılabileceğini ifade eden K,5, Alevi toplumuna saygı duyulmasının da önünü açacağını belirtmiştir

“Aleviliğin yasal bir zeminde olması Aleviliğe saygı duyulması, alevi inanç değerlerinin geniş kitlelerce kabul edilmesine bir katkı sağlar. İstiyorum ki toplumumuza bir katkı sağlasın.”(K 5, Stk Temsilcisi,43) Başkanlığın kurulmasının samimi ve doğru bir adım olduğunu belirten K, 7, başkanlık içerisinde çalışacak bütün personelin hassas davranması gerektiğini ifade etmiştir

“İşin samimiyetine inanıyorum. İşin samimiyetine inanıyorum. Fakat çalışılacak kişilerin dikkatli olması ve hassas davranılması. Yani olduğu biteye gelmemesi gerektiğine inanıyorum.” (K7, Dede,49) Başkanlığın alışma alanları içerisinde Alevi inanç ve öğretilerinin daha doğru bir Şekilde öğretilme imkânının olduğunu belirten K,15,

“İyi niyetli yapılmış bir çalışma olarak görüyorum ancak bu çalışmayla, bu devlet eliyle Alevilerin içindeki bu sıkıntılar özölebilecek, aynı şu an Ehl-i Sünnet gençlerinde olduğu gibi herkesin kabul edebileceği makul bir Alevi inanç öğretisi zamanla ortaya çıkacak diye düşünüyorum.”(K 15, İşçi,64)

Başkanlığın kurulmasını 40 yıllık bir mücadelenin ürünü olarak olumlu karşılayan K,2, Alevi toplumunun özellikle tabanında, bir bakıma geleneksel kodlarla ifade edilen Aleviler, olumlu bir adım olarak değerlendirildiğini belirtmiştir

“Yani bu kırk yıllık bir mücadele, belki verdiğimiz mücadelenin bir başarısı olarak görüyorum. Taban da bu çok olumlu karşılanıyor.”(K2) Alevi toplumunun içerisinden başkanlığa dair olumsuz eleştirilerin aksine, gelinen noktada bu durumun kaçınılmaz bir Şekilde gerçekleştiğini ve eleştirilerin sonraki süreçte yapılabileceğini ifade eden K,8, Avrupa'da oranın yarı yarıya olduğunu ve güvensizlik olsa da temkinli yaklaşıldığını eklemiştir

“Adı koyulmuştur, geldiğimiz noktada da kaçınılmazdır bunun yapılması. Hayırlı uğurlu olsun diyelim. Karşı değiliz yani. Olumlu buluyoruz, dediğim gibi ama eleştiri hakkımız saklıdır. Ama bunu tamamen devletin Aleviler üzerinde asimle uygulanmakta uygulamak

için kurulan bir başkanlık olduğunu da savunan var. Öyle düşünenler çoğunlukta yani yöneticiler olarak öyle düşünenler çoğunlukta ama Cem Evlerindeki üyelerin belki de yarı yarıyadır. Yani Avrupa'daki yarısı buna inanacağız diyorlar. İnşallah doğru bir şey yapıyorlar ama bir yarısı da kesinlikle bir oyundur, diye düşünüyorlar.” (K8, Stk Temsilcisi,71)

“Kapıdan içeri girmek gerektiğine inanıyorum”

Bütün tepki ve eleştirilere rağmen Alevi toplumunun hali hazırdaki kuşkusunun temelinde yatan olgunun Alevi toplumunun bilincinde ortaya çıkan soru işaretlerinin yattığını söylemek mümkündür. Her ne kadar bu kuşkucu durum ön plana çıkmakta ise de atılan bu adıma karşı olumlu bir bakışın geliştirilebileceği de vurgulanmıştır. *“Geçmişten beri üzerimizde oynanan politikalarından dolayı devletin bize sahip çıkmamasından gene deminki şeyleri birleştirsem bu konuda içimizde kuşkucu bir durum vardır. Ama her şeye rağmen yine de atılan adımlara karşı durmak lazım. Yani kapıdan içeri girmek gerektiğine inanıyorum.” (K 13, Stk Temsilcisi,54)*

3.3.4.Alevi Toplumunun Doğru Bilgi Kaynaklarına Ulaşabilmesi

Alevi toplumunun genel talepleri içerisinde daha önce de gündeme gelen Alevi topluma dair doğru bilgilerin ele alınması ve kamuoyuyla paylaşılması hem Alevi topluma dair ön yargıları hem de genel kabulleri önleyerek doğru bilgiye ulaşma noktasında önemli bir eşik olarak görülmektedir (Bulut&Yıldız:2021;128). Bu durum çalışmanın sonuçlarında elde edilen verilere de yansımış ve başkanlığın Alevi topluma dair doğru bilgilere ulaşılabilmesi noktasında önemli bir misyon üstleneceği belirtilmiştir

“Alevi başkanlığın olması çok çok iyi, orada bir sürü genç akademisyen insanlarımız var. 4-5 sene orada yetiştiği zaman bilimsel araştırmalar yapacaklar, Alevi topluma sözlü gelenekten gelen yazılıya dökcekler, bir arşiv çalışması olacak ve bütün dünyadakiler biz de faydalanacağız, oranın diyelim ki sayfasına girdiğimiz zaman dünyanın neresinde olursak olalım, gireceğiz oradan bilgileri alacağız, Emin bilgiler alacağız”

(K12, Tekniker,38).

Ayrıca Alevi toplumunun Alevilik inancını sonraki nesillere aktarmasının yolu da bir bakıma bu geleneğin doğru bir şekilde aktarılmasından geçmektedir(Kaplan,2018:177). Bununla birlikte farklı sivil toplum kuruluşlarının Alevi toplumu içerisinde ayrışmalara

neden olduğu ve Alevileri belli bir çatı altında, doğru bilgiler etrafında toplayarak geleceğe taşımanın değerli olduğu vurgulanmıştır

“Böyle bir başkanlık açılmış, bizim de onu desteklememiz lazım. Aleviysek desteklemeniz lazım, niye? Çoluk, çocuğumuz için, ben kendimden korkmuyorum ki, beni kesseler de beni Alevilikten döndüremezler, çocuklarımız zehirleniyor, çocuklarımız yolunu bilmiyor, bu biraz Alevi toplum içerisinde de olması lazım biraz çekim merkezi, hem de biraz küskünlük, kırgınlık varsa bunların giderilmesi lazım. Biz çok dağılmışız, yani dernekler, vakıflar dağıldık da talipler, dedeler de çok dağılmış. Resmi bir kurum olursa onlar toplar, kişiler toplayamaz.” (K1,Akademisyen,52)

Alevi toplumunun bu dağınıklığı ile birlikte kontrol mekanizmasının kaybedildiği düşünce ve Aleviliğin sorunlu bir alanda tasvir edildiğine dair kabul de başkanlığın kurulmasının bu tip sorunları aşma noktasında faydalı olacağı düşünce ön plana çıkmaktadır

“Hem Türkiye’de hem Avrupa’da mesela bir Sünni vatandaş, genç veya yetişkin olsun, İslam yani kendi dinini öğrenmek istediğinde, medreseler, camiler, kitap evleri, diyanetin yayınları, bir sürü imkânı vardı, inancını öğrenmek için, Anadolu’nun ehli-i sünnet inancını öğrenmek için, bizde öyle bir imkân yoktu. Bundan dolayı bizde bu kontrol mekanizması çöktüğü için herkes kendi zevkine göre, kendi siyasi görüşüne göre, kendi ideolojisine göre bir Alevilik dizayn edebiliyordu, kontrol edilebilecek bir seviyede değil artık.”

(K15, İşçi,64)

Alevi toplumunun bu bağlamda beklentilerinden birisi de Alevilik inancını yaşıyan yahut alanda akademik ve bilimsel çalışmalar yapmış kişilerin başkanlıkta görev alabilmesinin önünün açılmasıdır. Aksi halde farklı güç odaklarının tek elinde olabilecek bilgilerin Alevi toplumuna katkı sağlamayacağı düşünölmektedir

“Samimi bir şekilde Aleviler üzerinde Alevilikle ilgili araştırmalar yapsın. Kendisini ispat etsin ve o kurum, o gibi kurumlarda o kurumda dâhil olmak üzere Alevilik adına hizmet alsın hiçbir sıkıntı yok ama bunun biz dürüst ve samimi olmasını istiyoruz. Birilerinin ısmarlama şeyleri olmaz.” (K,11) *“Alevi Bektaş Ansiklopedisi hazırlayan bir kadro var, %90’ı Sünni, %10’u Alevi. Elbette bir Sünni kişi de Alevilik ile ilgili, Hristiyanlık’la ilgili, Katoliklerle ilgili çalışma yapabilir, çok iyi bir bilim adamı olabilir ama şimdi kural şu,*

Almanya'da Katolikler kendi kurumlarında Katolikleri çalıştırırlar. Mademki kurumun ismi Alevi, o zaman bunu beklememiz gerekir.”(K 10, Frankfurt Belediyesi Çalışanı,69)

3.3.5 Cemevlerinin Giderlerinin Karşılanması

Başkanlığın doğrudan ismini de oluşturan Cem evleri, başkanlığın Türkiye’deki Cem evlerine maddi olarak katkı sağlanmasının önünü açacaktır. Nitekim hali hazırda Cem evleriyle ilgili ayrı bir düzenlemenin yapılarak belli bir yönetmeliğin oluşturulmuş olması da konuya önem verildiğini göstermektedir.

Bu düzenlemeler Cem evlerine maddi destek sağlanmasının yanı sıra, Cem evleri içerisinde gerçekleştirilecek bütün faaliyetlere destek verilmesinin önünü açmaktadır. K6 Cem Evleri’nde Alevi toplumunun gerçekleştirmek istediği faaliyetlerin ekonomik veya çeşitli sebeplerle yapılamadığını başkanlığın bu noktada da faaliyet göstermesinin önemli olduğunu belirtmiştir

“Bizim para sorunumuz var. Yani bir dernek, cem evi yapmak kolay değil ki yani. Bir de onu yürütmen lazım, elektriği var, suyu var, dedenin.” Ayrıca Cem evlerine dair bu faaliyetlerin başkanlığın tanıtımına katkı sağlayacağını ve başkanlığa dair güveni arttıracığı ifade edilmiştir

“Cemevlerinin elektriği, suyu işte deprem bölgelerinde yıkılan cem evlerinin tekrar inşa etmesi, tamir etmesi bunlarla ön plana çıkması lazım ki insanlar yavaş yavaş tanıya tanıya göre göre bir güven oluşsun.”(K6, Stk Temsilcisi,51)

3.3.6 Kurumsal Tanıtımın ve Kapasitenin Güçlendirilmesi

Başkanlığa dair ortaya çıkan bir diğer tartışma ve bir bakıma eleştiri konusu da başkanlığın kurulmasından belli bir süre geçmiş olmasına rağmen başkanlığın tam olarak bilinmediği ve tanınmadığı noktasında olmuştur. Alevi toplumunun daha önce devlet ile kurmuş olduğu ilişki zemini ve bunun bir problem olarak algılanarak hareket edilmesi Alevi toplumu açısından “temkinli” karşılanan bir boyutta ele alınmasına sebep olmuştur. Bundan dolayı başkanlığın faaliyetlerini daha kurumsal bir şekilde anlatmasına dair K,9’un görüşleri önemlidir.

“Devlet eğer Alevilikle ilgili bir şey yapıyorsa mutlaka bunun arkasında bir art niyet vardır. Bizi Sünnileştirmeye çalışıyorlardır, fişlemeye çalışıyorlardır, asimile etmeye çalışıyorlardır, bunu kırmak baya bir zaman alacak, bundan dolayı da zaten başkanlığın

direkt böyle büyük büyük projelere girişmemesi lazım, kendisini tanıtması lazım.” (K9, Dede,65)

Bütün bunlarla birlikte başkanlığın bütçesi ve personel sayısı da görece az görülmektedir. Başkanlığın somut bir şekilde yapacağı faaliyetlerinde bu eksikliklerden dolayı sekteye uğradığı ve daha geniş bir alt yapının oluşturulması gerektiği düşünülmektedir

“Başkanlığın bütçesi ve personeli çok az, 40 kişiyle olacak iş değildir. 120 bin diyanet personeline karşı 40 kişiyle ne yapmayı düşünüyorsunuz? Ne kadar insana ulaşmayı düşünüyorsunuz? Ne kadar hizmet götürmeyi düşünüyorsunuz? Bütçenin nasıl dağıtılacağına dair konular muallakta, nasıl bir yardım mı yapılmayı düşünüyor? Direk kendisi mi yapmayı düşünüyor? Direk yurt dışında veya yurt içinde bir şeyler kurup da devam etmeyi mi düşünüyor? Bunların hiçbirisi henüz gerçekleşmiş ve hatta somut ortaya koyulmuş değil. Bunların bir an önce açıklığa kavuşturulması lazımdır. Yoksa şu andaki kıt bilgiyle çok fazla da bir şey söylemek doğru değil.” (K11, Stk Temsilcisi,25)

3.3.7.Devlet Nezdinde Muhatap Bulmuş Olmak

Alevi toplumunun cumhuriyet tarihi boyunca en önemli problemleri arasında muhatap bulmak yahut devlet ve toplum nezdinde kabul görmek sayılabilir(Aktay,2021:46). Bu muhatap bulma ve taleplerin gerçekleşmesine dair beklentiler sadece Ak Parti hükümetleri döneminde değil öncesinde de değerlendirilmiş konular arasındadır. Uzun yıllar Almanya’da Alevilik inancına hizmet etmiş, K15 önceki başbakanlardan Mesut Yılmaz’ın Alevi toplumu için “Önce bir aranızda anlaşın” dediğini ve Alevi toplumunun devlet nezdinde konumlanacağı yerin belli olmadığını belirterek başkanlığın bu anlamda büyük bir boşluğu dolduracağını ifade etmiştir

“Bunu Sayın Mesut Yılmaz’dan duydum, haklı tarafı şu, içimizdeki sayı olarak bir yerin parmaklarına geçmiyor zaten Alevi kurumları ama aramızda bir anlaşmazlık vardı. Aleviler Diyanetin içinde mi temsil edilsin? Ayrı bir yapıda mı temsil edilsin? Ya da işte yeri alsın da başka bir şey altında mı olsun diye iki üç aşamalı düşünceler aramızda kesinleşmemişti, muhatabımız yoktu ortada. Bir muhatap olsaydı o açıdan şimdiki başkanlığı bardağın dolu tarafı derken bir muhatabımızın olması açısından da önemli” (K15, İşçi,64)

Alevi toplumu siyaset ile kurduğu ilişkiyi uzun yıllar belli bir denklem üzerinden kurgulamıştır. Özellikle sol geleneğin hakim olduğu bu düzlemde Alevi toplumunun

talepleri ve beklentileri istenilen düzeyde karşılanmamıştır(Bozkurt,2016:178). Alevi toplumunun ve toplumsal yapı içerisinde sorun alanı olarak görülen beklentilerin çözüm noktası ise bu bağlamda devlet nezdinde atılacak adımlar olarak görülmektedir. Nitekim Alevilik Çalıştayları sonucunda da konunun ilk defa ele alınması ve taleplerin devlet kurumlarına iletilmesi önemli görülmekteydi. K,7 bu duruma vurgu yaparak konunun siyaset üstü bir zeminde ele alınarak hareket edilmesinin gerekli olduğunu vurgulamıştır.

“Ben iki yıldır programlarda, yazdığım yazılarda, Alevilerin sorununu siyasiler çözemez, sorunun çözümü için devlet aklının Alevilere bakışının değişmesi lazım. Bunu da edebilecek güçlü bir lidere, oy peşinde olmayan, bu bir zorunluluktur diye bunu yapmamız gerektirdi diyen kişi.” (K7, Dede,49)

Alevi toplumunun devlet ile kurduğu ilişki zemini içerisindeki dinamiklerde başkanlığın kurulmuş olmasının Alevi toplumu nezdinde de taleplerin ve beklentilerin karşılanmasına dair önemli bir adım olduğu ve Alevi toplumunun kamusal alanda temsiliyetinin artmasının beklendiği ön plana çıkmaktadır.

“Alevi Bektaşî Kültür ve Cemevi Başkanlığının açılması büyük bir şey yani büyük bir başarı, büyük bir erdemlik yani onu da kavuşmak o zaman kadar tabii yani maalesef devlet tarafından Aleviler biraz ötekileştirilmiş gibi yani biraz kenara itilmiş bir grup, bir topluluktan ama ondan çıktı artık o kabı kırdık, şu an işte o oluşumdan dolayı devlet tarafından tanınması çok büyük bir anlam taşıyor benim için” (K4, Stk Temsilcisi,55)

Alevi toplumunun başkanlığa ilişkin bir başka bakış açısı ise devlet kurumlarının Alevi toplumu ile kurduğu ilişkiyi “samimi” ve gerçekçi bir noktada sürdürmesinin gerekli olmasıdır. Alevi toplumu başkanlığa dair olumlu adımları ve yaklaşımlarındaki samimiyeti kendi talep ve beklentilerinin karşılanması ile doğru orantılı bir şekilde sürdüreceğini belirtmektedir. Bu duruma vurgu yapan K15 devlet ile Alevi toplumu arasındaki bu ilişki zeminine vurgu yaparak, olumsuz bir bakış ile değil başkanlığa dair olumlu bir yaklaşımın benimsenmesi gerektiğini belirtmiştir.

“Devletin bize sahip çıkmamasından yine bu konuda içimizde kuşkucu bir durum vardır, ama her şeye rağmen yine de atılan adımlara karşı durmamak lazım. Yani kapıdan içeri girmek gerektiğine inanıyorum. Çeşitli kuşkularımız olmakla beraber söylemlerindeki samimiyet varsa iyi yönde gideceğine inanıyoruz. Eğer söylediklerini tutacaklarsa, söyledikleri gibi samimi davranacaklarsa bunda bir sıkıntı yoktur”.(K 15, İşçi,64)

3.3.8. Olumsuz Yaklaşım ve Eleştiriler

Alevi toplumunun başkanlığa dair olumsuz eleştirileri, görüşmeden elde edilen verilerde görülmüştür ki devlet ve Alevi toplumunun ilişki kurma zemininde ki irtibatsızlık olarak görülmektedir. Bununla birlikte Alevi toplumunun mevcut hükümet ile ideolojik bağlamda aynı konumda olmaması ve Alevi topluma dair politikaların kuşku ve tedirginlik ile karşılanması bu durumun somut göstergelerindedir. Alevi toplumunun genelinin başkanlığın kurulmasına “Rızalık” vermediğini yani razı olmadığını belirten K3 bu konuda Alevi toplumunun inancına dair bir kontrol etme mekanizması oluşturulduğunu düşünmektedir

“Bakın başkanlığın kurulmasına hiçbir Alevi kurumu onay vermedi, hiçbir Alevi kurumu Rızalık göstermedi, ne bu oluşuma ne başına getirilenlere ne de bir böyle bir Alevi diyaneti kurulmasına karşıyız biz, bırakın insanlar inançlarını doya doya istediği gibi yaşasınlar, siz bir inancı, asimile etmeye çalışınca, kontrol etmeye kalkınca, o inancın mensupları da size hop der yani o kadar da kolay değil der. Dolayısıyla şu anda kurulan bu yapıyı AKP MHP'nin dışında bir Allah'ın kulu kabul etmiyor.”(K3, Stk Temsilcisi,63)

Başkanlığın özellikle Avrupa sathında faaliyet göstermesine de karşı olan K3, Alevilik inancının Avrupa’da “rahat” bir şekilde yaşandığını ve bu durumda herhangi bir müdahale ile karşılaşmak istemediklerini ifade etmiştir

“Sakın ola ki gelmesinler, sakın ola ki bize bulaşmasınlar, uzak dursunlar bizden, bu kadar açık söylüyorum gölge etmesinler, bakın başından beri söylüyorum, inancımızı doya doya yaşıyoruz biz burada. Bizim bilmem ne başkanlığına ihtiyacımız yok burada, çok açık, gölge etmesinler, başka ihsan istemiyoruz” (K3, Stk Temsilcisi,63)

Başkanlığın kurumsal yapısına dair eleştirilerde bu bağlamda ortaya çıkarken, öncelikle Kültür ve Turizm Bakanlığı’na bağlı bir kurum olmasını akabinde oluşturulmaya çalışılan danışma kurulunun Cumhurbaşkanı tarafından atandığını ve bunun doğru olmadığını belirten K10, “*Bu işin yürütmesi imkansız*” diyerek başkanlığa dair olumsuz tutumunu belirtmiştir

“Danışma Kurulunu Cumhurbaşkanı seçiyor. Bizzat Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı. Bak açık konuşuyorum sana. Daha hala iki yıl oldu, ben bugün inceledim. Daha danışma kurulu seçilmemiş.” (K10, Frankfurt Belediyesi Çalışanı,69) Türkiye’deki ekonomik

sorunlarla başkanlığa olumsuz bakışı ve Türkiye'nin mevcut konumdaki sorunları ile bu durumu örtüştüren K9 başkanlığın başarılı olmayacağını düşünmektedir

“Niye bu insanlar bugün, 17 bin lirayla geçinmek zorunda kalsın? Bu adam 25-30-40 yıl çalışıyor, ondan sonra kendisini geçindirecek bir şey yok. Bu bakımdan çok dikkatli davranıyorum, ümidim bu sorunun mantıklı ve yasal, adaletli bir şekilde çözülmesi. Bu kurumunda şu anda dikkatli söyleyeyim, pek başarılı olamayacağı düşüncesindeyim.”(K 9, Dede,65)

Bununla birlikte Alevi inancında doğrudan herhangi bir üst kurulun yahut kurumun özellikle devlet eliyle bulunamayacağını da ekleyen katılımcı, Alevi erkanında böyle bir durumun söz konusu olamayacağını ifade etmiştir *“Bir kere Alevi erkanında böyle bir şey yok. Aleviler şimdi Alevi ocakları el ele el hakka yönetimi sistemiyle yürütülür. Alevi ocakları kendi taliplerini görür ama kendisi de Dede Kargın Ocağı'nda görülür. Dede Kargın Ocağı da yine başka bir ocağa görülür, yani el ele kimseye değil.”* (K9, Dede,65) Başkanlığın üst yönetim kadrosunda meydana gelen değişikliklere de itirazlar ve eleştiriler görüşmeler esnasında zaman zaman dile getirilmiştir. Başkanlığın kadrosunun henüz istenilen düzeyde olmaması, danışma kurulunun ve diğer organlarının atanmaması, olumlu görülen adımlara “kuşkulara” yol açmıştır

“Belki olumluya gider tarzında bir şey vardı, bir beklenti vardı. Ta ki açık söyleyeyim yani 7 Ekim'deki o başkanlık hatta belki Ağustos'ta başlayan süreçti, bunun bir etkisi aslında. Başkan yardımcısının tekrar görevden alınıp kaymakamlığa tekrar iadesi, başkan yardımcılarının atanmaması ve danışma kurulunun atanmasının bayağı bir zaman alması kuşkuları artırmıştı aslında.” (K6, Stk Temsilcisi,51)

Alevi toplumunun sorunlarına ilişkin başkanlığın doğrudan bir rolü olmayacağını düşünen K,7'de Alevilerin öncelikle “istedikleri gibi” yaşamalarının önünün açılması gerektiğini belirtmiştir *“Başkanlığın yapacağı bir şey yok o konuda çünkü bu başkanlıkla bitecek ya da çözülecek bir sorun değil. Türkiye'de gerçekten aleviler yaşamak istediği gibi inandığı gibi yaşayabiliyorlar mı? Özgürlük var mı yok mu?”* (K7, Dede,49)

Başkanlığın kurulması ve belli bir konuma gelmesinde önce Aleviliğin tanımlanması ve tanınması noktasında önemli eksikler olduğunu düşünen K,10, hem Alevi toplumunun hem de devletin bu konuları gündeme getirmesi gerektiğini belirtmiştir.

“Devlet nezdinde Alevilik nedir? Yani bu daha oturmamış, daha konuşulmamış bu tartışmalarda yıllarca yapılıyor işte mezhep midir yok tarikat mıdır yok, Sünnilik içinde midir; yok tasavvuf yorumdur bunu bir an önce bir oturtmak gerekiyor, bunu yaparken de Aleviler kendini nasıl görüyor, nasıl yaşamak istiyor, nasıl neye inanıyor bunu birebir kabul etmek gerekiyor ve konuşarak bu olacak anca” (K10, Frankfurt Belediyesi Çalışanı,69)

3.3.9. Cumhurbaşkanı ve Ak Parti Hükümetine Karşı Eleştirel Tutum ve Mesafe

Alevi toplumunun cumhuriyet tarihinde ilk defa devlet tarafından bir nevi muhatap kabul edilerek taleplerinin ele alınması Ak Parti hükümetleri döneminde rastlamaktadır (Bozkurt,2016;183). Alevi toplumu Ak Parti hükümetleri döneminde özellikle Avrupa merkezli olarak zaman zaman daha sert bir dil kullanarak eleştirilerini yöneltmiş ve taleplerini dile getirmiştir (Çevik,2023:21). Başkanlığın kurulması sürecinden sonra da özellikle Almanya’da AABF ve bazı sivil toplum kuruluşları başkanlığa dair eleştirilerini belli protesto ve mitinglerle dile getirmişlerdir. Bu durumun sebepleri arasında Ak Parti’nin sağ bir parti olmasını gören K11, karşıtlık mekanizmasının bundan kaynaklandığını belirtmiştir

“Karşı oluş da esasında şundan kaynaklı. Yani eğer iktidardaki sağ bir parti ya da AK Parti olmasaydı da onun yerine sol bir parti olsaydı bu şekilde gerçekleşmeyecekti. Yani bunun daha böyle belki de Alevi kurumlarının da bizzat kendilerine müdahil olduğu bir yapıda ilerleyecekti. Ana etken iktidar partisinin İslami yönelimli, Sünni yönelimli bir parti olması.” (K11, Stk Temsilcisi,25)

Bu düşünceye önceki iktidarlara hali hazırda sürece dair eleştirilerini belirten Alevilerin görüşüğünü ifade eden K2, K11’in bu görüşünü destekleyecek bir görüş belirtmiştir *“Kendileri, Demirel’le, Özal’la, Mesut Yılmaz’la, Mustafa Sarıgül Belediye Başkanı olarak işte diyelim ki Kılıçdaroğlu’na protesto yaptılar, Sonradan gelip yalvardılar, Baykal’la milletvekili olmak için bilmem ne için yan yana gelmek için her türlü şey yaptılar.”*(K2, Stk Temsilcisi,47)

Bu tartışmalara başkanlığın kurulmasının hükümetin “asimile” politikalarına katkı sağlamayacaksa değerli görülebileceğini belirten K,10, hükümetin samimi davranmasını beklediğini ifade etmiştir *“Söyledikleri gibi samimi davranacaklarsa bunda bir sıkıntı*

yoktur. Ama maalesef karşı taraftaki zihniyetten, devletin dinini ele almış egemenlikteki mezhepten bahsedelim, bunların kendi mezhebini Alevileri asimile etme yönünde kullanmayacaklarsa olumlu, güzel bir gelişmedir. Ama eğer o yönde ağırlıklarını kullanacaklarsa da doğmamış bir ölüm çocuktur diyelim yani. Çünkü fazla ilerleme şansı da yoktur.” (K10, Frankfurt Belediyesi Çalışanı,69)

3.3.10. Asimilasyon ve Güven Endişesi

Bir önceki bölümde de ifade edildiği şekliyle Alevi toplumu nezdinde asimilasyon tehdidi olarak algılanabilen başkanlık için elde edilen verilerde çalıştay sürecinin sonunda beklentilerin karşılanmaması ve “samimiyet” endişesinin ağır bastığı görülmektedir.

“Özellikle Son 21 yılda yani AKP hükümeti döneminde 9 tane Alevi çalıştay yapıldı. Üzgünüm ama hiçbir sonuç elde edilemedi. 21 yılda 9 tane Alevi çalışma yapılmış bir sonuç elde edilememesinin, Bir tek özeti vardır, samimiyet. Samimi değiller. Alevilikle ilgili adım atma konusunda samimi olunmayınca, böyle şeyler oluyor işte yani “mış” gibi yaparak durumu kurtarmaya çalışmak oluyor. Dolayısıyla biz bu atılan adımları samimi olmadığını ta başından gördük, genel Alevi örgütlenmesi çok eleştirisel yaklaşıyor bu çalışmaya, bunun bir asimilasyon projesi olduğuna inanıyor.” (K3,Stk Temsilcisi,63)

Ancak bu durum aşılabilir bir çerçevede, başkanlığın temel faaliyetleri somut ve genel kabul gören bir anlayışla icra edilebilirse olumlu bir noktaya evirilebileceği görülmektedir. “Belki de bugünkü böyle mesafeli davranmamızı da ondan kaynaklanıyor. Belki o zamanlar biraz daha samimi davransalardı, bugün bu kadar kuşkucu, bu kadar şüpheli yanaşmazdık. İçimizdeki yanımı korku sürmezdi. Ama buna rağmen her şeye bir yerden başlamak gerektiğine” (K15, İşçi,64)

Bu tartışma ve görüşlerin aksine başkanlığın kurulması ve doğru bir şekilde faaliyete geçmesinin Alevi toplumunun “Sünnileşme tehlikesine” karşı asimilasyonu durduracak bir yönünün olduğu belirtilmiştir. “Aleviler Alevice tavırlarını geliştirmezlerse ve bu başkanlık yapısı da Aleviler içerisinde nüfuz etmezse geniş çaplı bir Sünnileşme gerçekleştiğini söyleyebilirim” (K7, Dede,49)

Alevi toplumunun uzun yıllar temel haklarından ve beklentilerinden mahrum kaldıklarını ifade eden K15 başkanlığın asimilasyon tehlikesine karşı olumlu bir adım olarak değerlendirilebileceğini belirtmiştir

“Cumhuriyet döneminde de yok sayılmış, asimile edilmeye çalışılmış bir inanç grubu. Yani biliyorsunuz, Alevi köylerinde camiler yapıldı, Alevilik yok sayıldı. Kesinlikle aynı haklar verilmedi, Sünni vatandaşlara verilen haklar Alevilere verilmedi. Bu anlamda başkanlığın kurulması bütün bu şeyleri bir anda değiştirdi.” (K15, İşçi,64)

Asimilasyonu sadece devlet mekanizmalarının yapmadığını bu durumun ideolojik saiklerle gerçekleştirildiğini belirten K,4’te Aleviliğin bu gruplardan etkilenecek şekilde ötelendiğini ifade etmiştir. Nitekim Alevi toplumunun siyasal zemindeki varlık sahası içinde farklı fraksiyonların bulunması bu durumu ortaya çıkararak etkenlerden sayılabilmektedir (Yaman,2021:79).

“Sadece devletin getirdiği bir asimilasyon değil, Şia grupların asimilasyonu var, çeşitli ideolojik grupların asimilasyonu, milliyetçi grupların yaptığı çalışmalar var, insanlar inançtan ziyade kendi örgütünü, kendi ideolojisini, kendi milliyetini esas alıyor, böyle olunca da Alevilik ötelenmiş oluyor, süreç içerisinde ise anlamını kaybediyor.”(K 4, Stk Temsilcisi,55)

3.3.11. AIHM Kararlarının Uygulanması ve Bazı Politikalara Dair Eleştiriler

Çalışmanın bulguları içerisinde belki de en çok dikkat çeken veriler başkanlığın kurulmasının sadece belli bir politikanın parçası olmayıp, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin Alevi toplumu hakkında verilen kararlarının Türkiye’de uygulanmaması ve Alevi toplumuna dair herhangi bir politikanın oluşturulmaması halinde Türkiye’nin Avrupa Konseyi’nden çıkarılacağına dair iddia oluşturmaktadır. *“Avrupa insan hakları mahkemesinde verilen kararlar ve çalıştaylar zamanında da hiç belli etmediler ama onlarla bağlantılı bir mecburiyet hissettiler bir atılım yaptılar, ismini de vermediler ama o yapamadılar, ondan sonra biraz dillendi, sonradan tekrar başlandı.” (K10, Frankfurt Belediyesi Çalışanı,69)*

“Yalnız işin içinde başka işler var, Türkiye'deki Alevilerle ilgili yapılan haksızlıklara yönelik Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin 6 tane kararı var, bu kararlar hayata geçirilmediğinden dolayı Avrupa Konseyi'nin Türkiye ile ilgili izleme raporu öne çıktı ve Türkiye'ye denildi ki siz bu konuda bir plan yapın bu işi nasıl hayata geçireceksiniz? Çünkü

Türkiye'nin Avrupa Konseyi'nden atılma süreci başlıyor sadece bu karar değil, başka kararlar da var, son dönemlerde tartışılıyor.” (K3, Stk Temsilcisi,63) Bu iddia ve görüşlerle birlikte 2024 Haziran ayında Avrupa Birliği Bakanlar Komitesi ise başkanlığın kurulmasının memnuniyet verici bir gelişme olduğunu belirterek şu ifadeler yer vermiştir: “Alevi toplumuna Devlet tarafından finanse edilen kamu dini hizmeti sağlayan ve yetkililer tarafından alınan yasal tedbirleri ve bunların 1) ibadet yerlerinin inşası ve bakımı, 2) elektrik, su ve gaz ücretlerinin ödenmesi, 3) dini liderlerin devlet memuru olarak tanınması ve işe alınması 4) Devlet bütçesinden karşılanan faaliyetlerin düzenlenmesinin pratik etkilerini memnuniyetle karşılamıştır.” Denildi. Bu gelişmeler ışığında konunun AİHM ve AB'ye bakan yönü de ortaya çıkarılmış oldu.

BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Çalışmanın bulguları değerlendirildiğinde henüz yeni sayılan ABKCB'nin kurulmasının Almanya Alevi toplumu bağlamında beklentileri karşılayabilecek bir konuma gelmesi ve yurt dışındaki Alevi toplumunun Türkiye'deki Alevi politikalarına bakışı ile birlikte yeniden bir iletişim zemini kurulabileceğini ortaya çıkarmaktadır. Türkiye'de Alevi toplumuna ilişkin üretilen politikalar ve Alevi toplumunun devlet nezdindeki talepleri ise tam olarak Alevi toplumunun istediği şekliyle tamamlanmamıştır. Örneğin Cem evlerinin ibadethane statüsü elde etmesi, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kaldırılması yahut zorunlu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinin seçmeli hale getirilmesi başlıca talepler olarak görülebilir. Ayrıca bazı bulgularda katılımcıların Alevi toplumunun başkanlıktan önce gerçekleştirilmesini istediği, Alevi toplumunun esas gördüğü konuların çözüme kavuşturulması gerektiğini belirtmesi de dikkat çekicidir. Bununla birlikte ABKCB'nin Almanya Alevi toplumu açısından önemli bir kazanım olarak görüldüğü, Alevi toplumunun devlet ile kurduğu ilişki zemininin yeni bir boyut kazanacağı düşünülmektedir.

Katılımcıların araştırma sürecinde bahsettiği ve bulgulara da yansıyan Alevi toplumunun farklı Alevilik anlayışları içerisinde bir araya gelebilmesi, Aleviliğin sözlü ve yazılı kaynaklarının doğru bir zeminde ortaya çıkarılması ve Alevi toplumunun muhatap olarak kabul edilmesi bu noktada oldukça önemli görülmektedir. Bununla birlikte Alevi toplumunun AKCB'nin devlet eliyle Alevileri "asimile" edebileceği yahut "devletin Alevisi" olarak kavramsallaştırılan çerçevede bu yapıya dair mesafenin korunduğunu da söylemek mümkündür. Alevi toplumunun Alevilik anlayışlarının farklılığından kaynaklanan bu durum, hem Türkiye'ye bakış açısının başka bir zeminde değerlendirilmesi hem de Alevi toplumunun "toplumsal travma" süreçlerinden etkilenerek buradaki yapılanmaya mesafeli olması önemli görülebilecek olgulardandır. Bazı katılımcıların "devletin Alevisi olmayacağız!" ifadelerini "ABKCB Alevi toplumunun birlik ve beraberliğine katkı sağlayacaktır" yaklaşımı bu durumun sonuçları arasında gösterilebilir. ABKCB'nin Alevi Dedeleri ile ilgili belli noktalarda maddi destek sağlaması yahut Cem evlerinin genel tefrişatına dair destekleri açısından da bu karşıtlığı ve mesafeyi görmek mümkündür. Katılımcılardan bazıları konuya tamamen devletin müdahalesi olarak bakarken bazıları bunun gerekli olduğunu ve yapılmasının zaruri olduğunu belirtmişlerdir.

Almanya'daki Türk diasporasının Türkiye'ye bakışı ekseninde Alevi toplumunun Türkiye'nin Alevi politikalarına bakışındaki bir diğer ortaya çıkan mesafe de mevcut iktidarın Alevi toplumu ile kurduğu ilişki olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle Cumhurbaşkanı Erdoğan'a dair ifadeler ve eleştirel tutum kendisini göstermektedir. ABKCB'na dair olumsuz bakış açısının da sebepleri arasında gösterilebilecek bu durum, aslında başkanlığın AİHM kararları neticesinde kurulduğunu ve Türkiye'nin devlet politikası olarak bu kararı aldığını ifade eden katılımcının hem başkanlığa hem de hükümete dair eleştirilerine yansımıştır. ABKCB'nin kurulmasına ve Türkiye'deki Alevi toplumuna ilişkin politikalara Almanya Alevi toplumunun bakışı her ne kadar belli başlı eleştirileri ve mesafeyi içerisinde barındırır da başkanlığın Alevi toplumu ile devletin kurduğu yeni bir ilişki zemini olarak tarif etmek ve Alevi toplumunun devlet nezdinde muhatap bulunduğunu ifade etmek önemli bir bulgu olarak ortaya çıkmıştır. Bundan sonraki süreç içerisinde başkanlığın kurumsal tanıtım kapasitesinin arttırılarak öncelikle Türkiye'deki Alevi toplumuna sonrasında ise yurt dışındaki Alevi toplumuna dair politikalar geliştirmesi ve uygulanması Alevi toplumu için en önemli beklentiler arasındadır.

SONUÇ

Türkiye'nin toplumsal yapısı ve bunları oluşturan dinamikleri bütünü içerisinde Alevilik konusu hem cumhuriyet öncesi hem de sonrası için önemli tartışma alanlarını içerisinde barındıran bir anlamı ihtiva etmektedir. Konunun yurt dışına bakan boyutu ile birlikte Alevilik ve Alevi toplumu değişim ve dönüşüm süreçlerinden etkilenmiştir. Siyasi, sosyal, hukuki, dini, tarihi ve kültürel alanda birçok farklı veçhesi bulunan bu konu Türkiye'nin önemli meselelerinin arasında gelmektedir. Bu çalışmada da 2022 yılında kurulan ABKCB'nın Türkiye'de Alevi toplumu açısından önemli bir adım olduğu ve farklı boyutlarının bulunduğu izah edilmeye çalışılmıştır. Türkiye'deki Alevi toplumunun yurt dışında yaşayan Alevi toplumu ile birlikte çift yönlü etkileşimi, Aleviliğin inanç, ritüel bağlamında yaşatılmasına dair olguları etkileyebilmektedir. Çalışmanın sonuçlarında da görülmüştür ki yurt dışındaki Alevi toplumu Türkiye'ye dair taleplerini, beklentilerini, isteklerini ve toplumsal zemindeki olguları halen diri bir şekilde devam ettirmektedir. 1993 yılında yaşanan Sivas Olayları ile birlikte Alevi toplumu hem Türkiye hem de yurt dışında daha fazla görünürlük kazanmaya ve kendisini var etmeye başlayarak, kamusal alanda taleplerini daha kolektif bir şekilde ortaya koymaktadır. 2009 yılında Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ilk defa başlatılan Alevilik Çalıştayları, sonuçları itibarıyla Alevi toplumunu tatmin etmemiş gözükse de başkanlığın kurulması Alevi toplumu açısından önemli bir kazanım olarak görülmekte ve yurt dışındaki Alevi toplumu da bu süreçleri yakından takip ederek beklentilerini sunmaktadır. Başkanlığın ilk kurulduğu 2022 yılında Avrupa'da bazı sivil toplum kuruluşlarının mitingler düzenleyerek konuyu Avrupa sathında daha fazla gündeme getirmesi ve oradan Türkiye'ye dair görüşlerin ortaya konulması dikkat çekicidir. Türk diasporasının içerisinde varlık sahalari doğrultusunda daha farklı bir şekilde değerlendirilen Alevi toplumu açısından bu durum Türkiye'nin hem diaspora politikalarına hem de Alevi toplumuna dair politikalarına yansımaları bulunabilecek bir konumda bulunmaktadır. Yurt dışındaki Alevi toplumu, başkanlığa dair öncelikle olumlu bir tavır ortaya koyarken, başkanlığın somut adımlarını ve politikalarını değerlendirmek istemektedir. Alevilik inancının doğru bir şekilde öğrenilmesi ve gelecek nesillere öğretilmesi bu bağlamda ilk ortaya çıkan değerlendirmeler bütünü içerisinde başkanlıktan beklenen politikalarındandır. Alevi toplumunun yurt dışında yaşayan Alevi toplumu özelinde parçalı yapısı ve “dağınıklığının” toparlanmasının da başkanlıktan beklenen bir diğer talep olduğu görülmüştür. Türkiye'ye dönük olarak ise Cem evlerinin yasal statüsünün ibadethane veya inanç merkezi olarak konumlandırılması Alevi toplumu açısından kritik bir

öneme sahiptir. Başkanlığın Cem evlerine dair maddi desteklerinin yanı sıra devlet ve toplum nezdinde kabul görececek bir konuma gelmesi de katılımcılar tarafından vurgulanan konular arasındadır. Alevi toplumunun bütün bu temel talepler ve beklentiler ile birlikte, Aleviliğin tanımlanması noktasındaki sorunlara da bir şekilde değinilmesi ve konu ile ilgili ortak bir mutabakatın sağlanması da gerekmektedir. Ancak Alevi toplumu bu tanımlama veya tanınma konusunun devlet eliyle değil Alevi toplumunun kendi içerisinde meydana gelmesini beklemektedir. Başkanlığa dair olumsuz eleştirilerin ve temel itirazların kaynağı bir bakıma Alevi toplumunun devlet nezdindeki bu konumlanışından duyulan rahatsızlığın getirdiği çıktılar olarak görmek mümkündür. Devletin başkanlık vasıtasıyla Alevi toplumunu “asimile” etmek istediği ve devletin müdahil olduğu konularda Alevi toplumunu “biçimlendirmek” istediğine dair düşünceler de elde edilen verilerde görülebilmektedir. Bu durumu Alevi toplumunun devlet ile kurduğu ilişki zemininin uzun yıllardır “sorunlu” olmasından kaynakladığını söylemek mümkündür. Öncelikle Alevi toplumunun başkanlığa “güvenmesi”, devlet politikalarının Alevi toplumunun “Rızalık” anlayışına uygun olarak hareket etmesi, Alevi toplumunu herhangi bir kalıp veya düşünceye girmeden değerlendirilerek çok boyutlu ve çok katmanlı olarak politikaların ortaya konulması önemli görülmektedir. Bununla birlikte yurt dışındaki Alevi toplumu her ne kadar bu çekince ve eleştirilerini ifade etmekte ise de başkanlığın Alevi toplumu açısından bir kazanım olarak görülmesi gerektiği ve desteklenmesinin önemli olacağını belirten katılımcılar, bu konuda hem devletin hem de Alevi toplumunun doğru bir şekilde rol üstlenmesi gerektiğini belirtmiştir. Araştırma sonuçlarında ortaya çıkan bir diğer önemli veri de başkanlığın kurulmasının Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Avrupa Bakanlar Kurulu’nun kararları neticesinde ortaya çıkarıldığı ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin bu konuda adım atması gerektiği için somut bir şekilde başkanlığın kurulduğu iddia edilmiştir. Bununla birlikte 2024 Haziran ayında Avrupa Bakanlar Konseyi, başkanlığın kurulmasının olumlu karşılandığını ve Türkiye’nin konuya ilgili adım atmasının doğru olduğunu belirtilmiştir. Alevilik konusu işte tam da bu nedenle Türkiye Cumhuriyeti Devleti ve kurumlarının Alevi toplumu ile birlikte doğru bir zeminde ele alarak talepleri ve beklentileri hayata geçirecek şekilde hareket etmesinin zaruri olduğunu göstermektedir. Başkanlığın kurulması ve başkanlığın faaliyet alanlarının Alevi toplumunu memnun ve tatmin edecek şekilde gerçekleştirilmesi hem Türkiye hem yurt dışındaki Alevi toplumu açısından bahsedilen bağlamlarda önemli ve kritiktir. Başkanlığın henüz yeni sayılması ve faaliyetlerinin görece az olması mevcut süreç açısından eleştirileri beraberinde getirmekte ise de sonrası için daha

somut politikalar ile birlikte Alevi toplumu açısından önemli kazanımların elde edilebileceği ön görülmektedir.

Sonuç olarak, araştırma sorularına dair ortaya çıkan temel cevaplarda Aleviliğin tanımlanması farklı Alevilik yorumlarını da beraberinde getirirken Aleviliğe dair bakış açısının uygulanan politikalara ve başkanlığın kurulmasına dair görüşlere yansıdığı, geleneksel kodlar ile Aleviliği İslâm dininin bir parçası olarak yorumlayan katılımcıların başkanlığa dair görüşlerinin olumlu olduğu; Aleviliğe dair farklı yorum ve düşünceleri olan veya modern Alevilik olarak tanımlanan görüşe yakın olan katılımcıların ise başkanlığa dair daha mesafeli ve olumsuz görüşlerle yanıt verdiği görülmüştür. Almanya’da yaşayan Alevi toplumunun Türkiye’deki Alevi toplumuna dair uygulanan politikalara, devlet nezdinde eşit yurttaşlık, toplum nezdinde ise ayrımcılıktan uzak bir anlayışın beklentisi içinde oldukları görülmüştür. Zorunlu din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin kaldırılmasından, Diyanet İşleri Başkanlığı’na dair eleştiriler ile özellikle Cem evlerinin yasal statüsünün doğrudan “ibadethane” olarak görülmesinin temel beklentiler olduğunu söylemek mümkündür. Başkanlığın, Alevi toplumu açısından doğru bilgi kaynaklarına ulaşmak noktasında önemli faydalar sağlayacağı düşünülmesi ile Alevi toplumuna mensup farklı görüşten olan kişilerin bir araya gelmesinin başkanlığın görevi olabileceğini belirten katılımcılar mevcuttur. Bununla birlikte başkanlığın Alevi toplumunun ve Aleviliğin Türkiye Cumhuriyeti nezdinde muhatap olarak statü elde etmiş olması ve Alevi toplumunun beklentilerini karşılayacak olması Alevi toplumu açısından bir başka önemli gelişme olarak karşımıza çıkmaktadır. Başkanlığa dair eleştiri ve mesafeli tutumun görüldüğü noktalar ise Alevi toplumunun devlet ile kurduğu ilişki zemininin sorunlu yapısından kaynaklandığını söylemek mümkündür. Zira Alevi toplumunun devlete bakışında daha önce Türkiye’de yaşanan olumsuz hadiseler ön plana çıkmaktadır. Alevi toplumunun başkanlığın kurulmasının “asimilasyona” yol açacağı ve “devletin Alevisi”nin oluşturulmak istendiğini düşünmesi başkanlığa dair olumsuz eleştirilerin temelini oluşturmaktadır. Konunun yurt dışındaki Alevi toplumu nezdinde bir başka önemli perspektifi Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin Türkiye ile ilgili Aleviler açısından aleyhte görülen davaların bir sonucu olarak başkanlığın kurulduğunun düşünülmesidir. Türkiye Cumhuriyeti’nin Alevi toplumuna yönelik politikalarının olumlu bir yöne evrilmesinin ve somut çıktılarının bulunmasının Alevi toplumu ve AİHM kararlarını etkileyeceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

AABF. (1994-2019, 09 09). *Avrupa Alevi Birlikleri Konfederasyonu*. alevi.org:
<https://alevi.org/tr/12-pressemitteilungen/293-avrupa-alevi-birlikleri-konfederasyonu-ile-avrupa-dersim-dernekleri-federasyonu-ortak-bas-n-ac-klamas.html> adresinden alındı

Adıgüzel, Y. (2019). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Nobel Yayınları.

Aksoy, E., & Tekten Aksürmeli, Z. S. (2018). Diaspora İçinde Diaspora: Almanya Alevileri. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırmaları Dergisi*, 87-102.

Aktay, Y. (2021). *Türk Dininin Sosyolojik İmkânı, Alevilik Ve İslâm Protestanlığı*. İstanbul: Vadi Yayınları.

Alevi Bektaşî Kültür ve Cemevi Başkanlığı. (09 Eylül 2024). <https://alevibektasi.ktb.gov.tr/> adresinden alındı

Aydın, S. (2017). The emergence of Alevism as an ethno-religious identity, *National Identities*, 34-45.

Bakanlığı, T. D. (2010). *Alevi Çalıştayları Ön Raporu*. Ankara: T.C. Devlet Bakanlığı.

BMBF. “*Bildung im Schulalter - BMBF*”. (09 Eylül, 2024.). https://www.bmbf.de/bmbf/de/bildung/bildung-im-schulalter/bildung-im-schulalter_node.html adresinden alındı

Bpb “*Die soziale Situation in Deutschland- Religion*”. (2024, 09 09). <https://www.bpb.de/kurz-knapp/zahlen-und-fakten/soziale-situation-in-deutschland/145148/religion/> adresinden alındı

Brubaker, R. (2005). The ‘Diaspora’ Diaspora”,. *Ethnic and Racial Studies*, 1-19.

Canpolat, M. (2023). The Role of Non-Governmental Organization on Political Participation: The Case of the Turkish Diaspora in Germany.,. *Turkish Journal of Diaspora Studies*, 3(2),218-242 .

- Chambers, I. (2014). *Göç, Kültür, Kimlik*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Cohen, R. (2023). *Küresel Diasporalar*. Ankara: Gav Perspektif.
- Coşan, D. E. (2014). Ulusötesi Topluluklar: Avrupa'daki Alevi Göçmenler. *Alevilik – Bektaşilik Araştırmaları Dergisi*, 112-125.
- Çakın, D. (2018). *Avrupa Birliğine Tam Üyelik Sürecinde Türkiye'de Alevi Politikaları*. İstanbul: İstanbul Medeniyet Üniversitesi-Yüksek Lisans Tezi.
- Çavdar, O. (2020). *Sivas Katliamı Yas ve Bellek*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çevik, S. (2021). Diasporada Siyasal Bir Hareket Olarak Alevî Toplumu. Ankara.
- Çevik, S. (2023). Diasporada Bir Uyanış ve Var Olma Hamlesi Olarak Alevîlerin Sesi Dergisi. *Enderun Dergisi*, 15-29.
- Çoştı, Y. (2019). Migration and Religion , Euro – Turks. *LAP Lambert Academic*, 50-62.
- Dankoff, R. (2000). Alevism in Turkey and Comparable Syncretistic Religious Communities in the near East in the Past and Present. *Journal of the American Oriental Society*, 273-274.
- Demirtaş, M. (2018). *Horasan'dan Balkanlara Seyyid Şücaaddin Veli Ocağı*. Eskişehir: Kalender Yayınları.
- Die Bundesregierung*. . (2024, 09 09). “Schulsystem und Schulpflicht: <https://www.make-it-in-germany.com/de/leben-in-deutschland/mit-familie/schulsystem> adresinden alındı
- Dilbirliği, M. (2021). Alman Anayasa Hukuku Sisteminde Dini Cemaatlerle Yapılan Din-Devlet Sözleşmeleri. *Liberal Düşünce Dergisi*, 34-47.
- Ecevitoglu, P., & Yalçinkaya, A. (2013). *Aleviler Artık Burada Oturmuyor*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Erman, T., & Göker, E. (2014). Alevi Politics in Contemporary Turkey. *Taylor & Francis, Ltd.Stable. Accessed.*

- Fığlalı, E. (1996). *Türkiye'de Alevilik Ve Bektaşilik*. Ankara: Selçuk Yayınları.
- Hokins, L. (2011). 'I feel myself to be a world citizen': Negotiating Turkish. *Journal for the Study of Race, Nation and Culture*, 17-31.
- https://www.mfa.gov.tr/yurtdisinda-yasayan-turkler_.tr.mfa. (2023, 09 09). Dışışleri Bakanlığı : https://www.mfa.gov.tr/yurtdisinda-yasayan-turkler_.tr.mfa adresinden alındı
- Kaluç, Ş. (2011). Alevi Çalıştayları Nihai Raporu" Üzerine Bir Değerlendirme. *Ldt Dergisi*, 87-124.
- Kaplan, D. (2019). *Yazılı Kaynaklarına Göre Alevilik*. Ankara: TDV Yayınları.
- Kaya, A. (2015). The Alevi-Bektashi order in Turkey: syncreticism transcending national borders. *Southeast European and Black Sea Studies*, 30-43.
- Keleş, B. (2021). Almanya'da Alevilerin Kurumsallaşma Süreci. *Almanya'da Alevilerin Kurumsallaşma Süreci*. Sivas: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Kömür, G. (2020, 04 20). Yumuşak Güç Unsuru Olarak Kamu Diplomasisi. *International Journal of Politics and Security*, s. 89-115.
- Köse, M. (2020). *Türk Diasporasının Siyasal Katılımı Çerçevesinde Diaspora Politikalarının Gelişimi* . İstanbul : İstanbul Üniversitesi .
- Küçükcan, T. &. (2009). *Turks In Europe: Culture, Identity And İntegration*. Amsterdam: Türkevi Research Centre.
- Mardin, Ş. (2019). *Din Ve İdeoloji*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Massicard, E. (2007). *Türkiye'den Avrupa'ya Alevi Hareketinin Siyasallaşması*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Melikoff, I. (2002). *Uyur İdik Uyardılar*: Cem Kültür Yayınları.

- Ocak, A. Y. (2002). *Alevî Ve Bektaşî İnançlarının İslâm Öncesi Temelleri: Bektaşî Menâkıbnâmelerinde İslâm Öncesi İnanç Motifleri*. İletişim Yayınları.
- Ocak, A. Y. (2010). *Türkiye Sosyal Tarihinde İslam'ın Macerası*. İletişim Yayınları.
- Ocak, A. Y. (tarih yok). *İslâm Öncesi Temelleriyle Alevilik Bektaşilik*. İletişim Yayınları.
- Onat, H. (1993). *Emeviler Devri Şii Hareketleri Ve Günümüz Şiiliği*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Onat, H. (2003). Kızılbaş Farklılaşması Üzerine”. *İslamiyat* 6/3 . 111-126.
- Öğütçü, H. (2002). “İlk Okullarda (Grundschule) Alevilik Dersleri İçin Bayern’de Olumlu Adım Atıldı. *Alevilerin Sesi Dergisi*.
- Özdemir, M. T. (2023). *Nitel Araştırma Desenleri: Metodolojik Bir Temellendirme*. Karatekin Edebiyat Fakültesi.
- Özocak, Ö. (2012). Diaspora Kavramsal ve Tarihsel Bir Çözümleme. *Diaspora Kavramsal ve Tarihsel Bir Çözümleme*. Kayseri: Yüksek Lisans Tezi.
- Safran, W. (1991). Diasporas in Modern Societies: Myths of Homeland and Return. W. SAFRAN içinde, *Diaspora* (s. 88,89).
- Said, E. W. (1995). *Entelektüel: Sürgün, Marjinal, Yabancı*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Salman, C. (2018). *Lâmekandan Cihana: Göç Kimlik Alevilik*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Scheffer, G. (2020). *Diaspora Politikaları*. İstanbul: Gav Perspektif.
- Shankland, D. (1999). *Islam and Society in Turkey*. . *Eothen Press*.
- Sheffer, G. (2006). *Diaspora Politics at Home Aboard*. Cambridge University Press.
- Sipahioğlu, B. Ö. (2019). *Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri Bağlamında Avrupa’da Türk Diasporası: Hollanda Örneği*. Konya: Yayımlanmamış Doktora Tezi.
- Sofuoğlu, C., & İlhan, A. (2020). *Alevilik Bektaşilik Tartışmaları*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

- Sokefeld, M. (2004). Religion or Culture : Concepts of identity in the Alevi diaspora.
- Sözen, H. (2023). *Diasporada Din Eğitimi*. Ankara: Gav Perspektif Yayınları.
- Sözen, H. (2023). *Diasporada Din Eğitimi*. Ankara: Gav Perspektif Yayınları.
- Subaşı, N. (2015). Alevi özne Üzerine Söyleşi. *Perspektif*, 32-35.
- Subaşı, N. (2019). *Alevi Modernleşmesi: Sırrı Faş Eylemek*. Mahya Yayınları.
- Şeriati, A. (2016). *Ali Şiası Safevi Şiası*. Ankara: Fecr Yayınları.
- (2010). *T.C. Devlet Bakanlığı, Alevi Çalıştayları Nihai Raporu*, . Ankara.
- Taşgın, A. (2015). Alevîlik Üzerine Söyleşi. *Perspektif*, 44-48.
- Tosun, C. (2009). Almanya’da Alevi Din Dersleri ve Türkiye’ye Muhtemel Yansımaları. *Dini Araştırmalar*, Cilt 12 s.33.
- Tözün, I. (. (2019). *Alevis In Europa: Voices Of Migration, Culture And Identity*. Londra: Routledge.
- Uçar, M. (2014). Dışarda Bir Türkiyeli Diaspora Kimliği Oluşturmak Mümkün Mü? *Süleyman Demirel Üniversitesi Davraz Sosyal Bilimler Konferansı*. Isparta.
- Ulusoy, E. (2015). Diasporayı yeniden düşünmek: Diaspora teorisi ve Modern Diasporanın Temel Parametreleri. *Göç Dergisi*.
- Unat, A. N. (2002). *Bitmeyen Göç , Konuk İşçilikten Ulus Ötesi Yurttaşlığa*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Üzüm, İ. (2020). *Tarihsel ve Kültürel Boyutlarıyla Alevîlik* . Ankara: İsam Yayınları.
- Vassaf, G. (2010). *Daha Sesimizi Duyurmadık Avrupa'da Türk İşçi Çocukları*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Yaman, A. (2021). *Şah-ı Merdan'a Talip Olanlar: Kızılbaşlar, Aleviler, Bektaşiler*. La Yayınları.

- Yıldırım, R. (2012). Geleneksel Alevilikten Modern Aleviliğe: Tarihsel Bir Dönüşümün Ana Eksenleri. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Araştırmaları Dergisi*, 50-62.
- Yırcalı, A., & Mahçupyan, E. (2016). *Avrupa'da "Türkiyeli" Olmak : Kimlikler , Bireyler , Vatandaşlar , Kamusal Politika ve Demokrasi Çalışmaları*. İstanbul: PODEM.
- Zeynep, A., & Aksoy, E. (2018). Diaspora İçinde Diaspora: Almanya Alevileri. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Araştırmaları Dergisi*.
- Zırh, B. C. (2008). Euro Alevi: Gasterbeiter to Transnational Communication. *The Making of World Society Perspectives from Transnational Research*.
- Zırh, B. C. (2015). Alevi Diasporası: Yeniden haricileşen dâhili bir mahrem olarak Alevilik. *Birikim*, 80-92.
- Zırh, B. C. (2018). Tanımlama ve Tanınma Eşiğinde Alevilik. *Ayrıntı Dergisi*, 64-82.
- Zübeyir, N. (2023). *Sayılarla Türkiye'de İnanç ve Dindarlık*. İstanbul: Mahya Yayınları.

EK-1

Alevi Bektaşi Kültür ve Cemevi Başkanlığı Cem Evlerinin Desteklenmesine Yönelik Yönetmelik (Taslak Çalışma)

“a) Cemevi ve eklentilerinin bakım onarımını yapmak ve cemevlerine tefrişat desteği sağlamak,
b) Cemevlerinde çalıştırılmak üzere, İl Müdürlüklerinde cemevi personeli istihdam etmek,
c) Cemevinin aydınlatma giderlerini karşılamak,
ç) Cemevlerinde yürütülen dini hizmetleri desteklemek,
d) Cemevlerinde yapılan eğitim faaliyetlerini desteklemek,
e) Cemevleri tarafından yapılan basın ve yayın hizmetlerini desteklemek,
f) Cemevlerinde yapılan sosyal ve kültürel faaliyetleri desteklemek,
g) Cemevlerinde yapılan bilimsel toplantıları desteklemek,
ğ) Cemevi ve eklentilerindeki somut ve somut olmayan kültürel miras unsurlarının belirlenmesi ve korunmasıyla ilgili koordinasyonu sağlamak,
h) Cemevleri yönetimi tarafından planlanan diğer faaliyetleri desteklemek.
(2) Mülki idarelerce yürütülen hizmetler şunlardır:
a) Başkanlığın görüşünün alınması şartıyla imar mevzuatına uygun olarak cemevlerinin yapımına izin vermek,
b) Cemevlerinin talebi doğrultusunda ve gerekli gördüğü hallerde cemevlerinin güvenliğini sağlamak,
c) Hizmetlerin kamu kurum ve kuruluşları arasında bütünlük ve uyum içinde yürütülmesine yönelik koordinasyonu sağlamak.”

EK-2

Araştırmada Kullanılan Sorular

1. Almanya'ya Göç Etme Sürecine İlişkin Soru/Sorular
2. Almanya'ya Kaç Yılında ve Niçin Göç Ettiniz? Kısaca Anlatabilir Misiniz?
3. Alevilik İle İlgili Soru/Sorular
4. Alevilik Nedir? Siz Aleviliği Nasıl Tanımlarsınız?
5. Herhangi Bir Alevi Bektaşî Ocağına Bağlı Mısınız?
6. ABKCB'nin Kuruluş Sürecine İlişin Soru/Sorular
7. Türkiye'de Aleviliğin ve Alevi Toplumunun Tarihi Arka Planı ve Mevcut Konumu Hakkında Neler Düşünüyorsunuz?
8. Türkiye'de Devlet Nezdinde Alevi Toplumuna İlişkin Yürütülen Politikaları Nasıl Değerlendiriyorsunuz?
9. Türkiye'de 2009-2010 Yılları Arasında Başlatılan ve Kamuoyunda "Alevi Açılımı" Olarak Bilinen Sürecin Sonuçlarını Nasıl Değerlendiriyorsunuz?
10. 2022 Yılında Alevi Bektaşî Kültür Ve Cemevi Başkanlığının Kuruluşunu Nasıl Değerlendiriyorsunuz? Türkiye'de Böyle Bir Kuruma İhtiyaç Olduğunu Düşünüyor Musunuz?
11. Alevi Toplumunun ABKCB'den Beklentileri İle İlgili Soru/Sorular
12. Başkanlıktan Alevi Toplumuna Dair Temel Beklentileriniz Nelerdir?
13. Türkiye'de Cemevlerinin Resmî Olarak İbadethane Statüsü Elde Etmesini İster Miydiniz?
14. ABKCB'nin Yurt Dışındaki Algısı ve Alevi Toplumuna Etkisine Dair Soru/Sorular
15. Alevi Bektaşî Kültür ve Cemevi Başkanlığının Kurulmasının Yurt Dışında Yaşayan Alevi Toplumuna Etkisini Nasıl Değerlendiriyorsunuz?
16. Türkiye'de Başkanlığın Kurulmasının Hem Türkiye'de Hem De Yurt Dışında Alevi Toplumuna Katkı Yapacağını Düşünüyor Musunuz?
17. Başkanlığın İlan Edilen (Eğitim Araştırma Faaliyetleri, Dış İlişkiler, Cemevi Hizmetleri vb alanlar) Faaliyet Alanları İle İlgili Neler Düşünüyorsunuz?
18. Sizce Başkanlığın Alevi Toplumu Açısından Avantajları ve Dezavantajları Nelerdir?
19. Araştırma Sürecine Dair Eklemek İstedikleriniz Var Mı?

